

အိန္ဒိယ

16



Blank Page

A గ్ర.నం. 244

శంకువధ (ఉత్తరరామ చరిత)

~*~*~*~

శం

కవిరాజు :

త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి,

కళాపథాని, వారిష్టరు.

కవిరాజ సాహిత్య విహారము

గుడివాడ

ప్రచురణ నెం 2.

తొలికూర్పు : 1922

మలికూర్పు : 1934

మూడవకూర్పు : 1964

వెల : రెండు రూపాయలు

ప్రతులకు :

అన్నపూర్ణ పబ్లిషర్సు,

ఏలూరు రోడ్డు :: విజయవాడ-2

౯

మ లి ప లు కు లు

త్రిపురనేని వెంకటేశ్వరరావు:

(విజయవాడ)

ఈ శంకుకవధను ముప్పదేండ్ల విలంబము పిమ్మట
మూడవ ముద్రణము వెలయించు నిప్పుడు సుమారర్థ శతా
బ్దము క్రిందఁ గవిరాజు వెలువరించిన సుదీర్ఘములైన తొలి
పలుకులయందు నొండు రెండంశములకు నుపోద్బలక
మగు పరిశోధనమును జోడించు టచితమని తలంచి యీ
మలిపలుకులకుఁ గడంగితిమి.

ము ద్ర ణ :

సాయిబాబా ప్రెస్ - విజయవాడ-1

రామాయణకాలము నాటికి లంకాద్వీపము పేరికి మాత్రమే లంక. భరతఖండము నందది యంతర్భాగమై యున్న కాలమొకటంతకు మున్నున్నదనఁజెల్లును. సింహళ గాథలందు రావణానంతర కాలమున సముద్రము లంకాద్వీప పశ్చిమోత్తర భాగముల నిరుమారు ముంచివేసినట్లు గలదు. అనఁగా భారతదేశమునకును నేటి లంకకును నడిమిప్రదేశము కడలిపాలై నది.

రావణుని దుర్వృత్తనకుఁ గినిసి తద్వధానంతరము సింహళ మందలి నేటి మన్నారు మొదలు మలయాలము నందిప్పటి టూటికోరిన్ వరకు నాల్గులక్షల ప్రతోళికలుగల యిరువదైదు రావణ దుర్గములను గడలి కబళించినదని 'రాజావళి' నుడువు చున్నది. మరలఁ గ్రీ. పూ. 3వ శతాబ్దిలో గల్యాణినేలిన తిష్యరాజౌకఁ డొక బౌద్ధ భిక్షువును దనరాణి వాసము తోడి చనవు శంకించి సలసలమును నూనెలో వేచెను. నిర్దోషినట్లు గావించిన నేరమునకు వాని పట్టణములను, గడలి ముత్యాలుదీయు జాలారుల పల్లెలను నుదధి మ్రింగినదని రాజావళి కథనము.

ప్రాచీనతమిళసారస్వతమునఁ గూడఁ నీ రెండవ కడలి ముంపు ప్రసక్తమైనది. అనఁగా భరతదేశపు దక్షిణది గ్భాగముగూడఁ గొంత సముద్రగత మైనది. పాండ్య

రాజ్యమునకుఁ దొలుత కవాడపురము రాజధాని. ఇదే రామాయణమున 'ముక్తామణి భూషితము' 'గవాటగుప్తము' నునగు పాండ్యుల హేమపురము. పాండ్యకవాడక మాక్తిక జాతివిశేషముఁ గౌటిలీయార్థశాస్త్ర మెఱుంగును. రెండవ తమిళ సారస్వత పరిషత్తు (సంగమ)న కది మనికిపట్టు. నేటి మదురకింకను దక్షిణమున మొదటితమిళసారస్వత పరిషత్తు విలసిల్లిన తెన్మదుర యుండినది. ఈ రెండు పట్టణములతో నలువది తొమ్మిది నాడుల పాండ్యభూమి జలధి మగ్నమయినది. పాండ్య రాజధాని నేటిమదురకు జరిగి వచ్చినది.

ఇరుతీరముల సముద్ర మిట్టిరవుకొన్నను నేటికిని దాని కొలఁది యిరువదిమూడు 'మైళ్ళు'. మెగస్తనీసు నాటికిని లంక భరత ఖండమునుండి యొక నదిచే విడదీయబడినట్లున్నదట. ఇంక గపుల వారధి నిర్మాణ మెంతపాటిదో !!

ఇట్లగుటచే లంకకు నిక్కడకు రాకపోకలు తఱచు. వియ్యాలుమెండు. లంకనుండి యీ దేశమునకు వలసలు నెక్కుడు. లంకా రాక్షసులు వింధ్యవరకు నేలిరి. దండకాటవి రావణుని రాష్ట్రము. తెలంగాణమందు గోదావరిగట్టున ధర్మ పురికి దిగువఁగల 'కోటిలింగాల'కు రావణుఁడు శివార్చన కను దినమువచ్చి పోయెడివాడని స్థల మాహాత్మ్యము లల్లు కొన్నవి. హిరణ్యకశిపు హత్యానంతరము లంకా రాక్షసులు

దక్షిణాపథ దానవ సంఘములతో కూటువగట్టి యార్జునలతో తారకామయమను భీషణ సంగ్రామ మొనరించిరి. బల్లివైరోచనుని యుద్ధములను, గాలనేమి రణంబునను గూడనదే కూటువగాన వచ్చెడిని. కడకు రావణవధతో ద్రావిడ ప్రభు యణఁగి పోయినది. ద్రావిడు లార్జునకులోఁగిరి. ఆర్జునలతో గలిసిరి. రంగు మారినది. మొగము మారినది. మాట మారినది. నూతన జాతులావిర్భవించినవి. ఎడనెడఁ గొందఱిని మాత్రము పూర్వనామరూపములు, కొన్ని పూర్వాచారములును బీడించి పీటవెట్టుక నిల్చినవి. తక్కిన జనుల, సంస్కృతుల పుట్టువులను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు మేనమామ పోలికలుఁగా మిగిలియున్నవి.

నేటి మన సంఖ్యామానమంతయుఁ బదియంకెలమీద నిర్మింపఁబడి నట్టిది. ద్వాదశాంకములు మూలముగా శత సంఖ్య దనుకలెక్కించుకొండొకసంఖ్యామాన ముండినది. అది సింహళ దేశీయమని యేతచ్చారిత్రకుల నిశ్చితాభిప్రాయము. 'మినికాయ్' వంటి సమీపద్వీపము లందిప్పటికి నిది యుండు టనుబట్టి యవి యొకప్పుడు సింహళముతోఁ గలిసి యుండెడి వని వారూహించుచున్నారు. చూడఁగా మన కొండజాతు లందీ సింహళ సంఖ్యామాన మిప్పటికిఁ జావకున్నది. శ్రీకాకుళము, కోరాపుట్టి, గంజాము జిల్లాలందున్న కోదుసవర గోందుజాతులందు నీ సంఖ్యామాన మున్నది.

ఇంతియకాక, లంకకుఁజెందిన గాయకజాతియగు 'పాణన్' తెగకూడ దక్షిణ హిందూదేశము నలుగడల జెదరి

జీవించి యున్నది. సింహాశ్రమందు 'యాళ్' యను తంత్రీ
వాదన మొందుండెడిది. ఈ లంకా విపంచికనే రావణుడు
పతాకచిహ్నగా గైకొన్న కళావేదియని కంబ రామాయణ
మనుచున్నది. ఈ 'యాళ్' మీదఁబాడు 'పాణస్' తెగ
వలన లంకా ద్వీపోత్తరభూమి 'యాళ్పాణ' భూమియని
పేరొంది, నేటికది వ్యవహారవశమున 'జాఫ్నా' యయినది.
సవరలను, కోదులను నంటిపెట్టుకొని వారికన్న నధికులై,
వారిని మోసగించుచుండు నొక తెగ 'పాణో'లనుపేర నున్నది.
శ్రీకాకుళము మైదానములందు స్థిరపడిన వీరే పై డీలనిపించు
కొనుచున్నారు. వీరుసంగీతప్రియులు. కొండ తెగలవారిపెండ్లిం
డ్లవంటి యెల్ల కార్యములకు వీరి వాద్యగీతములే కావలయును.
వీరు నేతగాండ్రు. పై డి దుప్పట్లు మన్నికకుఁ బేరు. మలబారు
నందునుఁ 'బాణస్' తెగ యున్నది. అది మంత్రగాండ్రపుట్ట.
ఆ భూతవైద్యులు వేషములూని పాడుచు నృత్యము గావిం
తురు. కోరాపుట్టి 'పాణో' లను 'డోంబు' లందురు. అనఁగా
బిశాచులు, దయ్యములునని యర్థము. లంక పిశాచ మండ
లము గదా ! తమిళ దేశమందునుఁ 'బాణస్' లున్నారు.

లంకలోఁ గాపురముజేసిన యక్షులు, నాగులు
తెలుఁగునాట నక్కడక్కడ నప్పుడప్పుడు రాజ్యము లేర్పర
చిన జాతులని చారిత్రకు లెఱుఁగుదురు. తదవశేషములు
వేరొకకులముగా మిగిలినవారే జక్కులు, నాగవాసపువారును.

పురాణము లెఱిగిన నాటగోలె లంక యక్షావాసము.
సింహాశ్రమను పేరు సైతము యక్షభూమినే సూచించును.

సింహపూజ యక్షుల ప్రత్యేకత. యక్షులను సింహ సంబంధులనుగా జెప్పట తెలుగువారికి గ్రొత్తకాదు. శాతవాహనులు సాతుడను యక్షుడు సింహరూపమున మోసితెచ్చిన బాలుని సంతానము. యక్షులను సింహరూపులనుగా జెప్పట పౌరాణిక పద్ధతి. లంక తెల్లవారి యధీనమగు నిన్న మొన్నటి వరకును సింహశరాజులు సింహధ్వజులై యుండిరి. లంకకుఁ జెందిన మయాసురుని జెందాయు సింహ లాంఛితము.

సింహశ బౌద్ధ గ్రంథమగు మహావంశముకూడ నొక పురాణగాథను వల్లె వేసినది. సింహ మొక్క టాదేశపు రాజుని బెండ్లాడి కన్నసంతుచే బాలింపఁబడిన దగుటచే నాపేరు గల్గినదన్నది. మన పురాణములు సైంహికేయులఁ గూర్చి చెప్పినవి. వారు హిరణ్యకశిపుని చెల్లెలయిన సింహికకు విప్ర చిత్తి దానవునకుఁ గల్గిన సంతానము. సింహికాపత్యమైన వారు పేరునుబట్టి సింహ పూజాంకములనుఁ జేబట్టి నారనఁ దగును. సింహిక లంకామాతయైనది. హనుమంతుని సముద్ర తరణమున నాగమాతృకయైన సురసతో వచ్చియెదుర్కొన్నది.

లంకకుఁ బిశాచ మండలమనియుఁ బేరు. యక్షశబ్దము రాక్షసశబ్ద పర్యాయ పదమైనట్లే పిశాచశబ్దమునకు నైనది. ఉపనిషత్తులందును నీ యర్థమున వాడుక గన్నది. లంకావాసులకు దయ్యాలబెడద మనకన్న మిక్కుట మట. లంకా ప్రేత విశ్వాసములపై గ్రంథములు బయల్పడినవట.

శివుడు పిశాచ గణాధిపుడు. యక్షులకును శివుడే దేవర. కుబేరుని యింటి వేల్పుకూడ. లంక యట్టేశివుని కొల్వ

కూటమియే. లంక నయిదు విభాగములైన యటవీ పర్వత మరుతీర సేద్యవాటికలకు మాయన్, మురుగన్, కొఱ్ఱవై వరుణేంద్రులు దేవతలఁట. వారి పై దేవుఁడు శివుఁడఁట. మున్నేశ్వరము, కోనేశ్వరము, నకులేశ్వరము, తిరుకేతీశ్వర ములు శైవమహాక్షేత్రములు. యుద్ధమునకై లంకలో నడు గిడగనే రాముఁడు మున్నేశ్వరమున శివపూజ గావించెను. లంకలో నేటి 'జాఫ్నాకు' దక్షిణభూమిలో రామునకుఁ బూజ లేదు. సమన్ దేవియోపేర లక్ష్మణారాధనము మాత్రమున్నది.

వీరశైవము శాకాహారమును విధించును. పుష్పఫల పత్ర తోయముల పూజ నంగీకరించిన తొలిదేవర శివుఁడు. నేటికిని దమిళదేశమున శైవసాపాటనఁగా శాకాహారము. అక్కడ శైవము బ్రాహ్మణేతరులదే. బ్రాహ్మణులందు మిక్కిలి తక్కువ. జైనబౌద్ధముల తాకిడికి నుత్తరభారతమున మాంసపుఁ దిండిమానని బ్రాహ్మణ్యము శైవమునుఁ దట్టు కొంటకు దక్షిణాపథమున శాకాహార నియమమునకు లోఁగి నది. ఆటవికులైన కోయలందే మాంసముమాన్ని శైవము 'లింగకోయ' లను శాఖను సృజించినది. నేడు లంకలో, దమిళదేశములో బ్రాహ్మణునకుఁ జెల్లుచున్న 'అందణర్' 'పార్పనన్' (ద్రష్ట - తెలుఁగున బాపన) శబ్దము లనార్య ములు. యక్షరాక్షస నాగాది సర్వజాతులవారు జ్ఞానులై యూపేర్లు బొందువారఁట. నేటికిని లంకలో అబ్రాహ్మణులైన వెల్లాల పూజారులా 'అందణర్' వ్యవస్థయొక్క యవశేష మందురు. వారు శుద్ధ శాకాహారులు.

విజయుఁడను కాళింగుఁడు లంకలోదిగునాటికి యక్షులు లంకా మధ్య దక్షిణ భాగములందును, నాగులనువారు పశ్చిమోత్తర భాగములందును వసించుచున్నారని “మహావంశ” కథనము. నాగులువసించు భాగము నాగద్వీపముఁగాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది.

కేతువు నాగవంశజుఁడని, లంకావాసియని యక్కడ గాథలున్నవి. అతఁడు శివభక్తుఁడు. అతడు శివునిఁ బ్రతిష్ఠించిన యాలయము దిరుకేతేశ్వరమని వానిపేరఁ బ్రశస్తిగాంచినది. మయాసురుఁడు లంకలో మాదోట (మాందై) నేలిన నాగుఁడు. తారకుని సైదోడు. తారకామయము వారిరుగురి యొడ్డనము. లంకలో మహిషాసురుని సూచించుచు మహిష ద్వీపమున్నది. లంకా ప్రాచ్య మొకప్పుడు వేరుదీవియట. దానికి ‘ఎరుమై ముల్లైదీవు’ అని పేరు. అది యెరుమై దీవియై నది. ఎరుమై యనఁగా ఎనుము - దున్నపోతు.

పురాణము లందలి మయుఁ డొక్కవ్యక్తిగాడని పించును. లంకా నాగులందు ‘ఓవియరు’యను తెగ యొందున్నది. అది శిల్పులతెగ. పంచశిల్పులు నందుపజాతులు. ఆ యేనింట నొక్కరు ‘మయులు’, వడ్రంగులు. మయులు వాస్తుశిల్పులు. తెలుఁగు దేశమున విశేషప్రచారముననున్న వాస్తువు గర్గవిశ్వకర్మలది కాక, మయవాస్తువే. మయ జాతీయు లెల్లరు నార్యులకు మయుఁడే యైయుండును. ఈ యోవియరు నాగశిల్పులు ‘మాందై’ రాజధానిగా నేలిన వారు. ఈజాతినిబట్టి చిత్తరువునకు దమిళమున ‘ఓవియం’ అని

కల్గినది. వీరి మాండ్రై రావణుని లంకాపురికి సమీపమున నున్నది. ఈ రెండు రాజవంశములు వియ్యమందుకొన్నవి. రావణ పూర్వజుడైన యక్షరాజు శూరపద్మునిసతి పద్మ కోమలి, రావణసతి మండోదరి, కుబేరసతి చిత్రరేఖ యీ శిల్పక రాజకుమారికలు.

వీరి మాండ్రై యెత్తైన యినుప గోడలుగలకోట. రేవుపట్టణము. తమిళ యవన రచనములందట్లే యున్నది. లోహదుర్గమున్న వీరి నాగరికతను బురాణములును లోహ మయముగనే జెప్పినవి. గోరూపిణియైన భూదేవినుండి దాన వులు మాయాక్షీరములు లోహపాత్రములోనే పిండుకొన్నా రట. తారకామయుల రథము లోహరథము. శిల్పకులైన మయుల చేతలు (యుద్ధములును) తెలియరానివై, తదర్థ మున మాయా శబ్దము బ్రవర్తిల్లిన దనవచ్చును.

దాక్షిణాత్యులందు సాహిత్య మెన్నఁదో యావిర్భవించినట్లు సంప్రదాయమున్నది. భారత యుద్ధకాలమందు మురింజియూరి ముడినాగరాయరను ద్రవిడకవి రెండవ సంగం కవియందురు. రామాయణము బేర్కొన్న మురచి పట్టణమే మురింజి. నేడది జలధి డాగినది. తమిళుల మొదటిసంగం రామాయణమునకుఁగూడ మున్నఁటిది. అందు శివుఁడు, కుమారస్వామియును సభ్యులందురు. మూడవ సంగము సాహిత్యమే లభించుచున్నది. అందుఁ గవులనేకులు నాగవంశీయులు నాగనాఠ్ అను బిరుద నామమున నున్నారు. ముడి

నాగరాయకును నాగుడే. తమిళమునఁ గవులైన నాగులు
తమ భాసలోఁగాక పోయిరాయని సందియము.

యక్షనాగుల భాష 'యేలు' భాష. 'ఈల' మందలి
భాష 'యేలు'. 'ఈలమ్' అనఁగా సింహళియందు బంగారు.
సింహళము సువర్ణద్వీప మనిపించు కొన్నదిగదా! నేటి
కక్కడ త్రవ్వకములఁబట్టి యీ భాషకు లిపి క్రీ. పూ.
మూడవ శతాబ్దికి మున్నెన్నఁడో యేర్పడినట్లు దేలినది.
తిష్యారామఁపుఁ ద్రవ్వకములలోమట్టి కుండలపై కుమ్మరులు
ప్రేలితో వ్రాసిన యక్షరములు గలవు. యత్తల, మహారామ
నిర్మాణముల యిటుకలమీద నచ్చుగట్టి గ్రుద్దిన యక్షరము
లున్నవట. కుమ్మరులకు నిటుక పనివాండ్రకును నక్షరజ్ఞాన
మున్నదనఁగా నా 'యేలు'లోఁ గవనముండక పోవుటెట్లు?

పరాధీనతలో బ్రాత్ర యశాన్నత్యము చచ్చినది. తమ
కళలు మఱుఁగునఁ బడ్డవి. కుమారస్వామి నల్లునిఁగా గొన్న
యక్షులు, రావణునివంటి వేదవేత్తను గన్న యక్షులు నేడు
లంకలో వికృతులై 'వెడ్డ'లుగా మిగిలినారు. అంతయేల?
'యాళ్' వీణ యదృశ్యమైనది. నూటమూడు 'పణ్' (రాగము)
లెఱిగిన యటవజాతి సంబంధారు శైవుని నాటికి నరువ
దొక్కటి మిగిల్చినదట. నేటికవి యతని తేవారములందు
నిరువది మూటికి సన్నగిల్లినవట.

ఇంక రామాయణ జాతులందలి వానరులను గూర్చి
ముచ్చటింపవలెనని మనంబున్నను స్థలాభావముచే మరొక్క
సందర్భమునకు మిగుల్చుచున్నాము.

త్రిపురనేని వేంకటేశ్వరరావు, విజయవాడ.

రెండవ కూర్పు.

~*~*~

తొలిపలుకులు

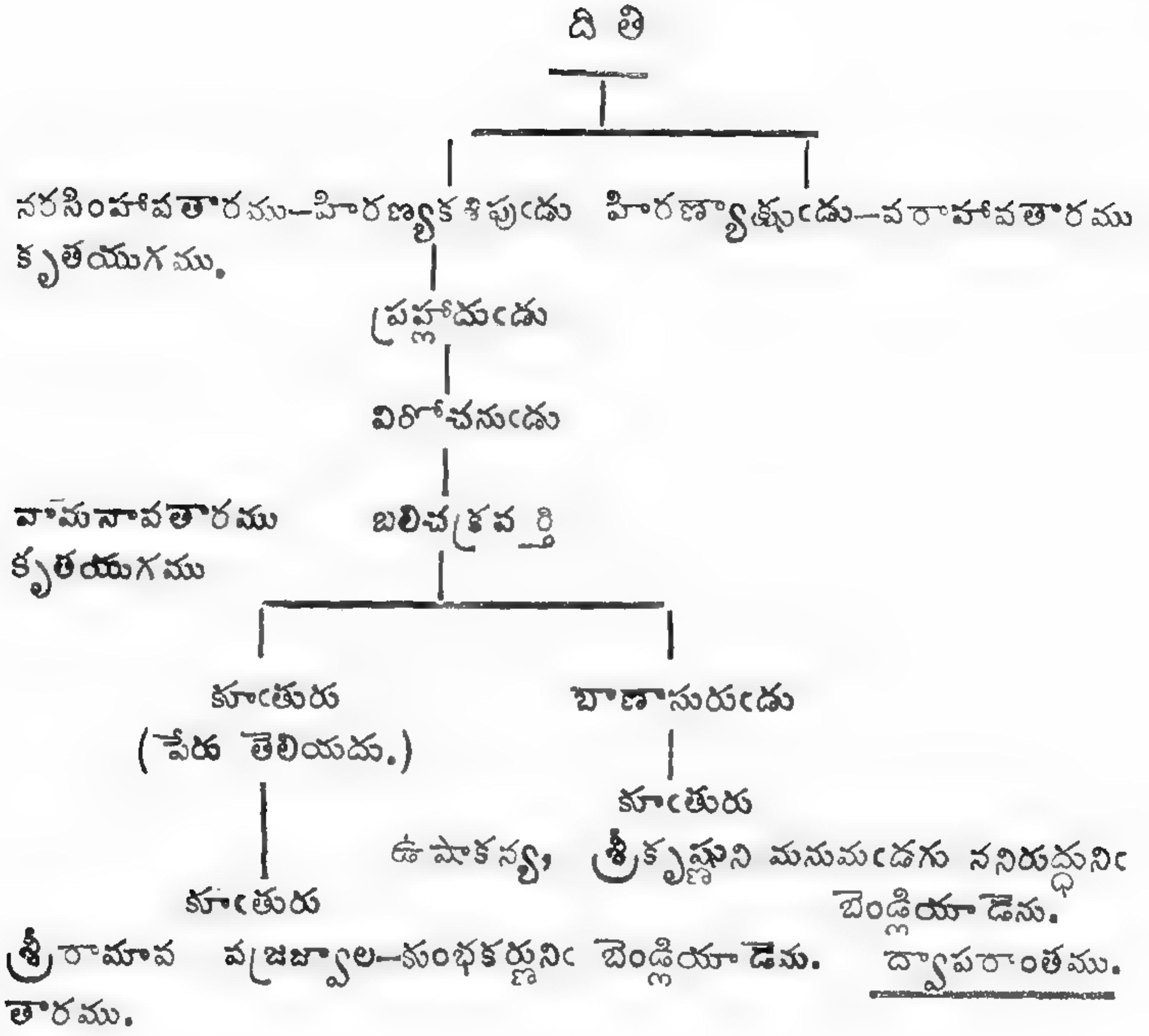
పదియేనేండ్లనాఁడు “శంబుకవధ” ఆంధ్రలోక ప్రచారంబునకై వెడలినప్పుడు లోకము సంపూర్ణ విముఖముగ నుండెను. పలుకరించు వారులేరు. ఆదరించువారులేరు. అయినను మొండికట్టెయై దేశదేశములు తిరిగినది. రంగూను వెళ్ళినది. దక్షిణాఫ్రికా వెళ్ళినది. లేక్కలేనన్ని దూరులుపడుచు, లెక్కపెట్టక యిల్లిలు తొంగిచూచి తనకుఁ దోచిన రీతి నీతులు చెప్పినది. కట్టకడకు విముఖముగానున్న లోకము కొంతవఱకు సుముఖమైనది. పలుకరించిరి. ఆదరించిరి. ఆతిథ్య మిచ్చిరి. ఆహ్వానములు వచ్చెను. పిలుపులు వచ్చెను. “మా యూరువచ్చి యుపన్యసింపవలయు”నని ప్రజలు కోరిరి. పిలుపువచ్చిన చోటికెల్ల నేగినది. ఉపన్యసించినది. ప్రజల యొక్క దృక్పథములో మార్పు గలిగించినది. భావపరిణామము చేకూర్చినది. రామాయణ కథనుగూర్చి తర్క వితర్కములు బయలుదేరినవి. పెక్కురు బ్రాహ్మణేతరులు శంబుకవధ న్యాయముకాదని నమ్మజొచ్చిరి. కన్నవారలెల్లరతో వాద ప్రతివాదములకు దిగిరి. తమప్రశ్నలకుఁ దగిన సమాధానములు రామిచే శంబుకవధ, వధయే యనుకొనసాగిరి.

ఈ మార్పుఁ గాంచి, కలవరపడి పెక్కురు బ్రాహ్మణులు, చదువుకొన్నవారు, చదువుకొననివారు, “శంబుకవధ” పై దాడి నడిచిరి. ఒక్క కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి వారి విమర్శనము దక్కఁ దక్కినవన్నియు హేయములుగను, సూయాగ్రస్తములుగను, నిందాభూయిష్టములుగనునుండెను.

కాన వానిని మఱకువపాలుచేయుట యుచితమని తలంచు చుంటిమి. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు మా వాదమెల్లనంగీకరించుచు, శంబుకవధను ప్రేరేచినది, వసిష్ఠుఁడు కాఁడనియు నారదుఁడనియు, నారదుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడనియు, దేవర్షి యనియు, నందుచే నీ యకార్యమును బ్రాహ్మణుల నెత్తిపైఁ బడవేయుట ధర్మము కాదనిరి. ఇది సత్యమే. కాని నారదుఁడు దేవర్షియైనను, బ్రాహ్మణుల ఛాయయే. బ్రాహ్మణుల చేతిలోని కీలుబొమ్మయే. బ్రాహ్మణులచేతి కొఱముట్టే. అందుచే భేదమాట్టే కన్పట్టదు. శంబుకవధ న్యాయమా? అన్యాయమా? యను సంగతి జర్చించు నప్పుడెవరు ప్రేరేచి శ్రీరామునిచేఁ జేయించినది తీసికొనఁదగిన విషయము కాదని మా యభిప్రాయము.

ఇంతియకాక; నారదుఁడు మోసగించి శ్రీరామునిచే శంబుకవధ చేయింప నున్నప్పుడు, వంశగురువగు వసిష్ఠుఁడు దానిని జరుపకుండఁ జేయవలసియున్నాఁడు. అట్టిది తటస్థింప లేదు. కావున వసిష్ఠునకు శంబుకవధ యిష్టమనుట స్పష్టము. బహిరంగముగాఁ బ్రోత్సహించినను, లేకున్నను, గనుసైగచేఁ జేయించెననుట విదితము. ఇయ్యది ఫలములేని భేదము.

ఇక యుగములఁగూర్చి యొక్క మాటఁజెప్పెదము. పూర్వులు చేసిన యుగనిర్ణయము, వత్సర సంఖ్యా పరిమితి ప్రచారమున నెన్నఁడున్నట్లు పొకకట్టదు. ఈ వాక్యముఁ బుజువుచేయుటకు నీ క్రింద పరిణ్యాకశిపుని వంశవృక్ష మిచ్చుచున్నాము. ఇయ్యది నిజమను దేట తెల్లము చేయ గలదని నమ్ముచుంటిమి.



త్రేతాయుగము.

చూచితిరా చిత్రము! బలిచక్రవర్తి కూతురు
త్రేతాయుగము నందున్నది. కొడుకు కూతురు
ద్వాపరాంతమున నున్నది. దీనింబట్టి యుగముల విషయమై
యేమి తేలునో చదువరులూహించుకొందురుగాక. ఇంకొక్క
విషయము. పై వంశవృక్షమును బరిశీలింపుడు. ఒక్క వంశ
మును రూపుమాపుటకు భగవంతునకు నాలుగవతారము
లెత్తవలసి వచ్చినది. అహో! యిది యెట్టి మహావంశమొ
కదా. జాత్యుద్ధరణకై యిన్ని తరములు పెనఁగులాడిన

౪

యుత్కృష్టవంశము మఱియొక్కటి మనదేశమునఁ గన్పట్టదు.
శ్రీకృష్ణుఁ డనార్యుఁడగుటచేతనే బాణాసురుని మహా యుద్ధ
మున నోడించి విడిచి, చుట్టటికముఁగూర్చి కొననేగాని,
యార్యులవలెఁ జంపివై వలేదు,



తొలి కూర్పు తొలి పలుకులు ప్రాచీన హిందూదేశము

ద్రావిడులు

రామాయణ కథాకాలమునాఁడు హిందూదేశ మెట్లున్నదో విచారింపకమున్ను తత్త్వాన్వస్థితిగతులను దెలిసికొనుట యుచితమగుటయే కాక యవశ్యమనికూడ భావించుము. వీనిని దెలిసికొనినంగాని శ్రీరామచంద్రుఁడు భగవదవతారముగాఁ జేయఁబడుటకుఁగల కారణములు సులభముగా బోధపడవు. ఇందుచేతనే రామాయణ కాలము నాఁటికిఁ బూర్వమున్న హిందూదేశ పరిస్థితులనుగూర్చి యిచ్చట శాఖాచంక్రమణముగానైనను ముచ్చటింప బూనుకొంటిమి. ఉత్తర కురుభూములనుండి యాద్యులు హిమాలయపర్వత సానువులఁబడి, కనుమలగుండ, హిందూదేశముఁ జొచ్చునప్పటికే యీ దేశము జనాకీర్ణము కాకపోయినను, మానవ సంగవాసితమై యుండెననుటకు సందియములేదు. నాగరికతయందు హెచ్చు లొచ్చులున్నను, నీ యాదిమవాసులెల్ల రొక్కజాతివారనుట యనుమానాతీతంబు; వీరే వేదములు మొదలగు తొలిపలుకులయందు దస్యులనియుఁ బురాణములయందును, నైతిహ్యములయందును, గొన్ని మహాకావ్యముల యందును రాక్షసులనియు, వానరులనియు, స్మృతులయందు ద్రావిడులనియుఁ శూద్రులనియుఁ బేర్కొనఁబడిరి. కొందఱి యభిప్రాయమున

నీజాతి యార్యులకన్న నధిక నాగరకతకలదనియుఁ గొందఱి మతమున నట్లుకాదని నేఁడు వినుచున్నాము; కాని యార్యుల కన్న నాగరకతయందు వెన్నడియుండెననియుఁ, దారతమ్యము మాత్రమత్యల్పమనియు మా యాశయము. కాకున్ననార్యులు వీరలను దస్యాది నామములచే వ్యవహరింప సాహసించి యుండరు. సంస్కృత గ్రంథములు వివేకముమాని గొంతెత్తి చెప్పుచున్నట్లు వీరు పచ్చిమాంసమును, నర మాంసమును దినెడువారా యనునది విచారణీయము. విరోధులను గౌరవ భావముతోఁ జూచి యున్న సౌజన్యమును, సౌశీల్యమును నొప్పుకొనుట మానవస్వభావముకాని యట్లు కన్పట్టుచున్నది. నేఁడు జర్మను భాషాగ్రంథములు చదివినవారికి “ఇంగ్లీషు” వారును, “ఇంగ్లీషు” భాషాగ్రంథములు చదివినవారికి జర్మనులును రాక్షసులుగాఁ దోఁపక మానరు. విపక్షులను గూర్చి వ్రాసిన సంస్కృత గ్రంథములు చాలవఱకిట్టి భావమునే వెలి పుచ్చెనని మేమభిప్రాయపడుచుంటిమి. ద్వితీయపక్ష రచిత గ్రంథము లేమయిననున్న యెడల దౌర్భాగ్యవశమ్మున మన కంటబడకుండుట శోచనీయము. ఇందుచేతనే ప్రాచీన హిందూ దేశమును గూర్చి యిదమిద్దమని రూఢిపఱచుటకు మివుల సాహసము కావలయును. ఈ యాదిమ వాసులను మేము ద్రావిడ శబ్దవాచ్యులనుగాఁ జేసినందులకుఁ జదువరులు మన్నింతురుగాత.

నాగరకత్వ తారతమ్యమునుబట్టి ద్రావిడులను రెండు భాగములుగా విభజింపవచ్చును; (1) మాంసభక్షకులు (తారకాదులు) శాకభక్షకులు (వాలిసుగ్రీవాదులు) మాంస

భక్షకులు రాక్షసులనియు, శాకభక్షకులు వానరులనియు వ్యవహరింపఁబడిరి. వానరులకుఁ గిష్కింధా పట్టణమాయువు పట్టు, రాక్షసులకు లంకాపట్టణము గుండెకాయ. రాక్షసులు వివిధాపక్వ మాంసభక్షకులని గీర్వాణగ్రంథములు వాకొనుచున్నవి. సింహశర్వీప చరిత్ర పరిశోధనబుద్ధితోఁ జదివిన యెడల నచ్చటి యాదిమవాసులయిన యక్షులపక్వమాంస భక్షకులుగా నున్నట్లు పొడకట్టును. మలయాల ప్రాంతమున నున్న నొకజాతి స్త్రీ పురుషులందఱు తమపండ్లను నాకు రాయించేఁ గోరలుగాఁ జేసికొను నలవాటు కలదనియు, నిది యొక కాలము క్రిందటనున్న నరమాంసభక్షకచిహ్నమనియు నొకరు వాదించు చున్నారు. ఇది నిజమయినను గావచ్చును. ఇంతయేల ? ఆర్యులయందు * నర మేధమను నొకవిధమగు యజ్ఞమాచరణలోనున్నది. నేటికిని పసిఫిక్ మహాసముద్రము నందున్న దీవులయందు నరమాంస భక్షకులున్నారు. సమస్త దేశముల యందును నెప్పుడో యొకప్పుడు నరమాంసభక్షకులుండిరి. ఈ రాక్షసులయందు నెక్కువ పరిజ్ఞానముకలవారు వీర శైవులుగా నుండిరి. ఇందుచేతనే పురాణములన్నియు సామాన్యముగా రాక్షసులను శైవభక్తులనుగా వర్ణించినవి. జాతివిరుద్ధముగా నెవ్వఁడో యొక్కఁడు విష్ణుభక్తుఁడుగా నుండెడివాడు. ప్రహ్లాదునకిందుచేతనే యన్ని కడగండ్లు వాటిల్లినవి.

* అంబరీషుఁడు రుచికుని కుమారుడయిన శునశ్శేపుని లక్షగోవులనిచ్చి యజ్ఞపశువుగాఁ గైకొనియె. బాలకాండము; భాస్కరరామాయణము.

సోమకుఁడు కుమారునిజంపి నరమేధమును జేసెను.

ఆరణ్యపర్వము తృతీయాశ్వాసము భారతము.

ఈ ద్రావిడులకుఁ బట్టణములు కాని, పల్లెలు కాని, మొట్టమొదట లేవు. నేటి కోయ, చెంచు మొదలగు జాతులంబలె, నే చింతతోఁపులయందునో, యే చెట్టుల మధ్యనో, తాత్కాలిక కుటీరములయందు నివసించు చుండిరి. వీరు వనాటలు. చీమలు దూరని చిట్టడవియైనను, కాకులు దూరని కారడవియైనను, మూలముట్టుగ వీరికవగతము. అడవులయందున్న దొంగదారులను, సందుగొందులను, వీరుబాగుగా నెఱుంగుదురు. అటవీరాజ్యమే వీరి రాజ్యము; అడవులుకూడ వీరి నామములచేతనే పిలువంబడుచుండునవి. అటవీ రహస్యజ్ఞాన మార్యులకు లేకపోవుటచేత రాత్రులడవులు బాగుగ నెఱింగిన ద్రావిడులకు మిగుల భయపడుచుండువారు. రాక్షసులకు రాత్రులు బలమెక్కుడని చెప్పు పురాణాదుల వాక్యములకుఁ గారణమిదియే.

వీరికి వైవాహిక నిబంధన లేవియులేవని చెప్పవచ్చును. అన్న భార్యను దమ్ముఁడుంచుకొనుటయు; దమ్మునిభార్యను నన్నయించు కొనుటయు దోషము కాదయ్యె. సోదరీసంపర్కముకూడ హేయముగాఁ దలంపఁ బడినట్లు కన్పడుటలేదు. ఈజిప్టు దేశమునందుఁ జిరకాలము క్రిందట రాజవంశమునకు సాంకర్యము కల్గుననిచెప్పి యేకగర్భజాతులే పెండ్లియాడుచుండిరి. బోర్నియోదేశము నందిప్పటికిని నక్కచెల్లెండ బిడ్డలకును నన్నదమ్ముల బిడ్డలకును వినాహములు గల రషియాదేశపు చక్రవర్తికుటుంబమునఁ తఱచిట్టి యుద్ధములు జరుగుచుండెడివి. వర్తమాన కాలంబున మహాదీయుల యందును, క్రైస్తవులయందును నిట్టి పెండ్లిండ్లున

ఎక్కడికో పోవుటేల మనకు నేవమును బుట్టించు కొన్ని విధములగు పెండ్లిండ్లు శుద్ధద్రావిడ దేశమయిన మల యాలము (కేరళదేశము) నందు నేటికిని నాచార మందు న్నవి. ఈ ద్రావిడులు సర్వసాధారణముగఁ జెట్టును, బుట్టును, తాయిని అప్పను, వేయేల జంతుసామాన్యమును దేవ రలగాఁ దలంచి పూజించువారు. తెలుఁగుదేశము మొదలు కన్యాకుమారి యగ్రము వఱకుఁగల పల్లెలలోను, బట్టణముల లోను, నీ దేవరలను నేటికిని జూడనగును. కాలక్రమమున నీ రాయరప్పలు పోలేరమ్మ, అంకమ్మ, మద్దిరామమ్మ, పోతరాజు మొదలగు గ్రామదేవతలుగా మాటి జన్మస్థాన మయిన ద్రవిడదేశమును వదలనేరక నేటికిని నిందెతాండవ మాడుచున్నవి. క్రమక్రమముగా నియ్యవి తెలుఁగుదేశమున రూపుమాయుచున్నను, నతివదేశమునఁ జూరుపట్టుక వ్రేలా డుచు గ్రామరక్షణఁ జేయుచునే యున్నవి. ఇంతియ కాక నాగుల చవితినాఁడు పూఁబోఁడులెల్లరు పాలు పుట్టలలోనున్న పాముల పాలుసేయుచుండుట మనము చూచుచునేయున్నాము. నాగేంద్రస్వామియని పేరుచెప్పి యువతీ జనంబు తమతమ పిల్లల జుట్టును భక్తిపురస్కరంబుగా నర్పించి సంతసించుట కాంచుచునే యుంటిమి. వేల యేండ్లు కడచినను నిట్టివి తెలుఁగు దేశమున రూపు మాయకుండుట కడు చిత్రము. ప్రాచీనాచారములయందు హిందువులకున్న మూఢ విశ్వా సమే యిందులకుఁ గారణము.

ఆ ర్యు లు

దేశమిట్టి స్థితియందుండఁగా నుత్తర కురు భూముల

నుండి యాద్యులు హిమాలయ దరీముఖద్వారములను దేరి
హిందూ దేశముపైఁబడి ద్రావిడులను దక్షిణాపథమునకుఁ
దటిమిరి. మొట్టమొదట వీరతిసారవంశములగు సింధు గంగా
నదీ ప్రాంత భూముల నాక్రమించుకొనిరి. ఇచ్చటనే యార్య
ద్రావిడులకు భయానక యుద్ధములు సంభవించెను. కొన్నియెడ
లఁ దుములసమరములు, కొన్నియెడలఁ దులారణములు గల్గి
కొన్ని వందల యేండ్ల వఱకు జయాపజయములు నిర్ణ
యింప వలను పడదయ్యెను. క్రమ క్రమముగా ద్రావి
డులు వీరిరి. ఆర్యులు వీరలను దక్షిణ దిక్కునకు నెట్టి
వేసిరి. ఈ యుద్ధములనే పురాణాదులు దేవదానవ యుద్ధ
ములుగా వర్ణించినవి. తుట్టతుదను నీ యార్య జైత్ర
యాత్రా సముద్రమునకు వింధ్యపర్వతపంక్తి, చెలియలి
కట్టయైనది. జాతివైషమ్య మప్పుడే యంకురించినది. నాట
నుండియు వింధ్యపర్వత దక్షిణభూమి పాపభూమియనియు
నుత్తర దేశము పుణ్యభూమి దేవభూమి, నార్యావర్తమనియు,
బ్రహ్మవర్త మనియు, బ్రహ్మర్షి దేశమనియు సంస్కృతకవుల
గ్రంథములయందు వాసికెక్కెను. చిరకాలమువఱకునార్యులు
వింధ్యపర్వత పంక్తి నుత్తరించి దక్షిణాపథమునకు రాఁబయ
త్నింపరైరి. వీరి మాతృభాష గీర్వాణము. అందుచేతనే
యీ కాలమందు దేవభూమియందు వ్యవహరింపఁబడుచున్న
గీర్వాణమునకు దేవ భాషయను నామము కల్గినది. వింధ్య
పర్వతము నుత్తరించి ద్రావిడులకు సనాతనధర్మము బోధింప
మొట్టమొదట వచ్చినది యగస్త్యుఁడు. దీని నాధారముఁ జేసి
కొనియే పురాణములు సూర్యునఁ క్తమయిన వింధ్యపర్వత
మును నగస్త్యుఁ డణఁగఁద్రొక్కెనను గాథను గల్పించినవి.

ఆర్యశబ్దమునకుఁ గృషీవలుఁడని కొందఱర్థముఁ జెప్పుచున్నారు. ఈ యర్థమెట్లున్నను హిందూదేశముఁ జొచ్చునప్పటికి నార్య సంఘము త్రివర్గముగా విభజింపఁబడి ధర్మబద్ధమై యుండెను. బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులను, మూఁడువర్ణములే నాఁడార్య సంఘమందున్నవి. ద్రావిడులతో జరిగిన యుద్ధముల పిదప, విజితులయిన ద్రావిడుల నందఱను గల గూరగంపఁజేసి శూద్రులనునామకరణముతో నాల్గవ వర్ణమని చెప్పిరి. ఇందుచేతనే యార్యులకు మాతృభాష యగు గీర్వాణమును నాల్గవవర్ణముగు శూద్రులభ్యసింపఁగూడదనియు శాసింపఁబడెను. జాతివైషమ్యము పెచ్చురేగిన కొలఁది వీరికి మానవసామాన్యములగు స్వత్వములు నిషేధింపఁబడెను. వైశ్యులకు పాశుపాల్యము నియత ధర్మముగా నిర్ణయింపఁబడెను. ఈపాశుపాల్యము నాగరికత నిశ్చేణికయందు మొదటి మెట్టని మాయాశయము. కాన మృగదశనుండి కంటంబడిన వన్యమృగముల మీఁదను, నాకలముల మీఁదను, గాయగసరుల మీఁదను నాధారపడక గోవులనుబెంచి పాలరుచి యెఱుంగుటచే ద్రావిడులకన్న నెక్కువ నాగరికత కలవారని భావించుచుంటిమి. ఈ తారతమ్యము మాత్రమత్యల్పము. ఇయ్యది యీ పీఠికను సొంతముగాఁ జదివినవారికి బోధపడఁగలదు.

సారవంతమై, ఫలభారనమ్రతరుసమావృతమై, పుష్పలతాపరిష్కృతమై, నిర్మలోదక నదీ సంసేవితమై, నందనోద్యానముంబోలియున్న యీ హిందూదేశ మార్యులకు మిఱుమిట్లుగొల్పి, యాశాబద్ధులంజేసి యిద నెలవు లేర్పఱచి కొనుటకు బుద్ధిపుట్టించుచుంజేసి, నేటి కియ్యది వారి జన్మ

భూమియయ్యెను. వీరు సంపూర్ణ మాంసభక్షకులుగా నుండుటయే కాక గోమాంస భక్షకులుగాఁ గూడనుండిరి. ఇంతియ కాక గోమేధము పుణ్యకార్యముగాఁ గూడ భావింపఁబడెను. నరమేధముకూడ నచ్చటచ్చట యవలంబింపఁబడుచుండెను. భవభూతి యుత్తర రామచరితలో వాల్మీకి కాతిధ్యమొసంగు సందర్భమున జాగరూకులమై పరీక్షించినచో వసిష్ఠుఁ డెట్టి తఱపి పెయ్యను జంపి విందు చేసినది తెలియఁగలదు. ఒక మహారాజు నిత్యబ్రాహ్మణ సమారాధనకయి గోవులనుజంపి యా చర్మములను మెట్టగా వైచిన నందుండి స్రవించిన ద్రవమే (ఇప్పుడీ నది “చంబల్” అను పేరుతో వ్యవహరింప బడుచున్నది.) చర్మణ్వతీ నదియయ్యెనన్న భారతకథ మన కన్నులం దెఱచి సత్యమును మోమోటము లేకుండఁ జూపింపఁగలదు. నేఁడు మాంసభుక్కుల యిండ్లకుఁ జుట్టములరుదెంచిన వెంటనే యే కోడినో, కోయుచుండునటులఁ బూర్వ మతిథి యింటికి వచ్చినచో నాఁబెయ్యను జంపి వండుట యాచారముగా నుండెను. ఏతత్కారణంబున నతిథి “గోఘ్నుఁడు” అను బిరుదముఁ దొలెచ్చెను. వలయునేని యింకను బెక్కుదాహరణములను జూపింపఁగలము.

వీరి వైవాహిక నిబంధనలు ద్రావిడుల సంబంధము లట్ల హేయముగనే యున్నవి. పున్నామనరకమునుండి తప్పించుకొనుటకుఁగా సంతాన లాభమునకై యొక ఋషి మఱియొక ఋషిపత్నిని “బాడిగ”యైన లేకుండగనే గ్రహించి పుత్రసంతాన ప్రాప్తియగుడు మరల నంపివేయుట తటస్థించుచుండెను. ఒక స్త్రీ పలువుర మగలను గైకొనుటకాని, యొక పురుషుఁడు పలువుర స్త్రీలను గైకొనుటకాని, దోషము

కాదయ్యె. పంజాబు దేశమునందు నొక తెగ హిందువుల
యందు నన్నదమ్ములందఱు నొక యుమ్మడి భార్యను సంపా
దించుకొను నాచారము నేటికిని బ్రబలి నిరాటంకముగా
సాగుచున్నది. ఎవ్వడయినఁ దెగించి యీయాచారమునకు
వ్యతికరించి పెండ్లాడినచోఁ దత్సంఘికులు వానిని గొంచెము
వానినిగాఁ జూచుచుందురట.

ఉత్తర కురుభూములనుండి వచ్చిన యార్యులు తమ
జన్మస్థానమును దేవలోకమనియు, త్రివిష్టపమనియుఁ దమ
గ్రంథములచేఁ జెప్పించిరి. ఈ త్రివిష్టపమే “టిబెట్” అని
యిప్పుడు పిలువఁబడుచున్నదని కొందఱి చరిత్రకారుల యాశ
యము. “టిబెట్” పీఠభూమి, అనఁగా హిందూదేశపు మైదా
నమునకు సుమారు మూడు మైళ్ళ యెత్తున నుండును. ఇంత
యెత్తున నుండుట చేతనే త్రివిష్టప మాకాశమందున్నదని
పౌరాణికులు చెప్పిరి. ఈ చరిత్రకారుల యభిప్రాయము నిజ
మనుటకుఁ గొన్ని బలవత్కారణములు గన్పట్టుచున్నవి. మన
హిందూదేశమునకును నీ త్రివిష్టపమునకును, నెంత దుర్గమ
మైనను దారియొకటి కలదని పురాణములు చదివిన వారికెల్ల
రకుఁ దెలియఁగలదు. పురాణము లెట్టి దారులు కల్పించిన
నేమి ? స్వర్గలోకమునఁ బూజ్యార్హుఁడును, దేవోవంతుఁడును,
బ్రజలు నమ్మఁగల రాజు లేకపోవుటచే స్వర్గలోక వాసులు
మన హిందూదేశమునకు వచ్చి, యసమాన ప్రజ్ఞాధనుఁడైన
నహుషునింగొనిపోయి షట్పాభిషిక్తునిం జేసిరి. కృష్ణుఁడు సత్య
భామా సమేతుఁడయి, కల్పవృక్షమునకయి స్వర్గలోకము
పయి దాడి వెడలియుండెను. అర్జునుఁడు కూడఁ గారణాంత
రములచే స్వర్గలోకమును భూడఁబోయెను. అనఁగా “జనక

తండ్రి” యింటికిఁబోయెను. అప్పుడర్జునుఁడు స్వర్గలోకమునఁ జూచిన యాచారవ్యవహారములకును, నేటి టిబెట్టులోనున్న కొన్ని యాచారవ్యవహారములకును, భేదము రవ్వంతయుఁ గానఁబడదు. స్వర్గలోకమున స్త్రీ పురుషులకు వావివరుస లక్కఱలేను. టిబెట్టునందు నంతియే. స్వర్గలోకమున స్త్రీ పదిమంది పురుషులను గొంగునముడివైచి, “టింగురంగా” యని తిరుగవచ్చును. టిబెట్టునందు నంతియే. ఈ యాచారమే టిబెట్టునండి యార్జుల మూలమునఁ బంజాబుదేశంబున కాలి చప్పుడు కాకుండఁబ్రవేశించినది. ద్రౌపదీదేవి వివాహము దీని ఫలమని మా యాశయము. దీనికిఁ బూర్వము కూడ నిట్టి యుద్వాహములున్నవని పురాణముల వలన మనకుఁ దెలియుచున్నది. గౌతముని కూతురగు జటిలయను బ్రాహ్మణకన్య యేడ్వరను, బార్ణియను ఋషికన్య పదిమందిని బెండ్లాడువఱకుఁ దనివిఁజెందలేదట. ఇట్టి వివాహము లింకను బంజాబు దేశమునందున జరుగుచునే యున్నవి. స్వర్గలోకమున నతిథితో వ్యభిచరించుట దోషముగాఁ బరిగణింపఁబడదు. టిబెట్టునందు నతిథికి భార్యను వ్యభిచారమున కయి సమర్పించు నాచారము గొన్ని చోటుల నింకను బ్రవర్తిల్లు చున్నది. ఈ కారణములచే “టిబెట్” త్రివిష్టపమగు నేమో యని భావింప ననువగుచున్నది. పూర్వోదాహృత పరిస్థితులన్నియు నాఁడు నాగరకత శైశవావస్థ యందున్నదని ఋజువుచేయునని నమ్మెదము. వీనిని దిలకింప నార్యద్రావిడ గరకత తారతమ్య మిసుమంతయని తోఁపకమానదు,

రామాయణ కథాకాల హిందూదేశము,

ద్రావిడులు (వానరులు)

రామాయణ కథాకాలమునాఁడు ద్రావిడ దేశము (అనఁగా వింధ్యపర్వత దక్షిణదేశము) సాంద్రారణ్యములతో గీచు మనుచున్నది. ద్రావిడులు చెట్టులం, గుట్టలం బట్టి యుండిరి. మానరక్షణకై వస్త్రధారణముఁ జేయుచుండిరి. నేఁటి తెలుఁగు దేశము దండకారణ్యముగా నుండెను. పంచ వటి, జనస్థానము మొదలగు పల్లెలుదక్క నీ యరణ్యము నిర్మానుష్యము కాకపోయినను నిష్పల్లి యని చెప్పవచ్చును గాని కొన్ని కొన్ని భాగములు రాక్షసుల యేల్బడి బడి యున్నవి. బళ్ళారి ప్రాంతము జనాకీర్ణమై యుండెను. ఇదియే రామాయణమునందు సుప్రసిద్ధమగు కిష్కింధాపురసీమ. రావణాపహృతభార్యుడై శ్రీరామచంద్రుఁడు. వర్షకాలం బున సీతావియోగ దుఃఖముచేఁ గృశించి, కృశించి, కాపురము చేసిన మాల్యవంతమిదియేయని తత్సీమ వాసులు చూపించుచుందురు. ద్రావిడ జాత్యంతర్భాగమగు వానర లోకంబునకు నిదియే నునికి పట్టు; ఇంతకుమున్ను సుప్రసిద్ధ వానరులుకాని, వానరనగరంబులు కాని యున్నజాడ పొడ కట్టదు. ఇప్పుడిప్పుడే వానరులాటవికదశనువీడి నాగరకు లగు చున్నారు. అనఁగా నడవులలోను, గొండల మీఁదను, తోఁపులలోను దలదాఁచుకొనుట మాని పట్టణంబులఁ గట్టి కొని యందు వాసమును జేయుటకుఁ బ్రారంభించిరి. ఇందు చేతనే యొక్కకిష్కింధాపట్టణము దక్క వానరులకుఁ బట్టణములు లేవు. రామాయణ కాలమున వాలి వానరసార్వభౌ

ముఁడై యిచ్చట నతిపూజ్యముగ రాజ్యమేలుచుండెను. పరిసర దుర్గమ దుర్గములు, నరణ్యములు, చిన్న చిన్న పల్లెలతో నిండి యుండెను. ఇయ్యవి యొక్కొక్క దండనాథుని యాధిపత్య ములో నుండెడివి. జాంబవంతసుషేణ, నల, నీల, మైంద, ద్వివిదాదు లీ పల్లెలకు రాజులు. వాలిసార్వభౌముని సరదార్లు. ఈ ద్రావిడ యోధులకెల్లను గిష్కింధాపట్టణము గుండియ.

వీరికింకను నార్యసంపర్కము కలుగలేదు. కాని యార్యులు (అనఁగా ఋషులు) దండకారణ్యముఁ బ్రవేశించి యచ్చటచ్చట పల్లెలం గట్టుకొనిరి. ఈ జాతిద్వయమున కింకను బరిచయము కలుగలేదు. దేశదిమ్మరియైన హనుమం తుని వంటివాఁడెవ్వఁడో యీపాటి పల్లెలను జూచియుండును. రామాయణమునలన హనుమంతుఁడు నాల్గునాళ్ళపట్టపవలుగ ఋషుల సాహచర్యమనుభవించెనని తెలియఁగలదు. ఈ సాహచర్యమే వీనికొంపఁదీసి రామునకు దాసానుదాసునిగఁ జేసినది. కాని యార్యుల యాచార వ్యవహారము లింకను వానరుల తలకెక్కలేదు. ఇందుచేతనే వానరులకుఁ గల్లు ద్రాగుట మొదలగు నార్యుల సుగుణంబులు పట్టువడలేదు. యజ్ఞయాగాదులు వీరెఱుంగరు. బలులు వీరెఱుంగరు. మాంస భక్షణంబు వీరెఱుంగరు. జైత్రయాత్రలనిచెప్పి దేశమును సంక్షోభింపఁజేయుట వీరెఱుంగరు. ఏ పుట్ట తేనెయో ద్రావుచు, నే మావిపండ్లో కడుపారఁదినుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుం డిరి. భార్యలు తారుమారగుచున్నను బెండ్లిండ్లు గొంత వరకు కట్టుదిట్టములకు లోఁబడినవి. గృహచ్ఛేదములకుఁజిక్కి వాలి సుగ్రీవుని నిల్లువెడలఁదరిమి యాతని భార్య రుమను గ్రహించెను. ఇటులే వాలి వధానంతరము తద్భార్యయగు

తారను సుగ్రీవుఁడు కైకొనియెను. గృహస్థాశ్రమ మత్యవసర మను నభిప్రాయ మప్పటికి లేదు. ఆర్యులం బోలి వీరికిఁ బున్నామ నరకములేదు. ఇందుచేతనే హనుమంతుఁడు బ్రహ్మచారిగా నుండెను.

“వానరులు” అనఁగా వికృత నరులు, అనఁగా సౌందర్య విహీనులు. ఇట్టిజాతులింకను నీలగిరి మొదలగు కొండల మీఁదను, నరణ్యముల యందున్నారు. * సవర (శబరు)ల యందు “అరసి” యనుజాతి యొకటియున్నది. అరసి యనఁగా క్రోధి యని యర్థము. ఈ జాతినే “లంబోలంజ్” అనికూడ పిలుచుచుందురు. అనఁగా దీర్ఘ వాలము కలవారని యర్థము. దీర్ఘ కౌపీనము పెట్టుకొనుటచే దీర్ఘ వాలము కలవారని పిలువం బడుచుండిరి. ఇంతియే కాని తోకలున్నవని తలంపము. రామాయణమున రుమతారలను వర్ణించునప్పుడు వాల్మీకి తోకలున్నట్టు చెప్పలేదు. హిమాలయసాంద్రదారణ్యములోఁ గూర్చుండి రామాయణము వ్రాయఁబూనిన వాల్మీకి వానరులు కోతులవలె నుందురనివిని, తత్కారణంబునఁ దోకలు కూడ నుండుననిఁ భ్రమపడి యచ్చటచ్చట వీలయినప్పుడెల్ల వానరులకుఁ దోకలు తగిలించినాఁడని తలంతుము. జాంబవంతుని కూతురగు జాంబవతిని గృష్ణుఁడు పెండ్లాడెను. వ్యాసభట్టారకుఁడు జాంబవతికిఁ గూడఁ దోక తగిలించక పోవుటయేకాక మానవ స్త్రీని వర్ణించునటుల వర్ణించెను. పసి కూనయగు జాంబవతి యుయ్యెల తొట్టిలో శమంతకమణి కట్టుట మానవస్వభావమునే తెల్పుచున్నది. శీత వాతాతప

* గంజాము, విశాఖపట్టణము (నేటి శ్రీకాకుళము) జిల్లాల యందున్నారు.

బాధల మాన్చుకొను వెటవెటుఁగక యెండకు నెండుచు
 వానకుఁ దడియుచున్నచో వికృతరూపము లలవడు టస్వాభావి
 కముకాదు. నరులకు వానరులకు వివాహము జరుగుచున్న
 యపుడు వీరికిఁ దోఁకలెట్లు వచ్చును ? మగ కోఁతులకుఁ
 దోఁకలుండుటయు, నాఁడకోతులకుఁదోఁకలు లేకపోవుటయుఁ
 దటస్థించెనందురా ? వాలిడికోతులను జూచితిమికాని యాడ
 మగ కోతులకు దోఁకలులేవు. కాన వానరులకు వాలములు
 గలవను పలుకులను మేము విశ్వసింపఁజాలము. నిజముగ నీ
 వానరులు మృగములే యగునెడల మనుష్యులకును, వీరికిని
 వైవాహిక సంబంధ మెట్లుండును ? సంతాన మెట్లు సంభ
 వించును? సుగ్రీవుఁ డన్నపైనున్న కసిదీర్చుకొనుటకై యుచి
 తానుచితములు మఱచి శ్రీరామునకుఁ జెలిమికాఁడై హను
 మదాదుల తోడ్పాటుచే రావణుని జంపించి లంకారాజ్యము
 రామునకుఁ గైవసముం జేసెను. “జ్ఞాతిశ్చేదన లేనకిమ్మ”ను
 నాశ్వాక్తి నీ యెడ మఱవఁదగదు. ఆర్యుఁడగు శ్రీరామ
 చంద్రునకు సాయపడుటచే గ్రంథము లార్యకవులు వ్రాయు
 టచే వీరు దేవాంశ సంభూతులైరి. బ్రహ్మకూడ నరుఁడు
 గాఁబుట్టక వానరుఁడుగ నేలపుట్టవలయునో? దృష్టి దోషము
 తాకుననియా ? లేక బుద్ధి జాడ్యమా ?

రాక్షసులు

బళ్ళారికి మిగుల దిగువనున్న దక్షిణా పథమంతయు
 మాంసభక్షకులగు ద్రావిడుల (అనఁగా రాక్షసుల) స్వాధీన
 మందున్నది. కిష్కింధా పురమునుండి లంకా దిగ్విజయ
 యాత్రకై శ్రీరాముండు బయలుదేరిన పిదప నెచ్చటను
 మున్యాశ్రమములు లోచనగోచరము కాలేదు. ఇందుచేఁ

గిష్కింధకు దిగువనున్న యరణ్యములను ఋషులు [అనఁగా] ఆర్యులు చొరనట్లు స్ఫుటమగుచున్నది. వానరరాక్షసులకుఁ గూడ సంఘర్షణ మత్యల్పము; సర్వపపంచ విజిగీషాపరనశుఁడైన రావణునకు నేవాలిచేతనో పరాభవమగుటతక్క పరస్పర వైషమ్యము లేదనియే చెప్పవచ్చును. వీరు సర్వసాధారణముగా వీరశైవులు. రామాయణ కథాకాలమునకుఁ బూర్వము వీ రార్యులచే సంపూర్ణపరాజితులగుటంజేసి ముఖముఖి యుద్ధమునకుఁ దొడరక కన్నాటు యుద్ధమునకుఁ జొచ్చిరి. పురాణములయందుఁ బెక్కుచోట్ల వీరు దేవతాస్త్రీలను, రాచకన్నియలను బలాత్కారముగను, మాయవేషములతోడను, మోసగించియుఁ గొనిపోవుట నెఱుంగుదుము. ఈగతి పగతురకు మనోవైక్లబ్య మాపాదించుచుండిరి. వీరి వివాహములన్నియు బలాత్కార వివాహములుగనే యున్నవి. అందుచేతనే బలాత్కారవివాహములు రాక్షసవివాహములని పేర్కొనఁబడుచున్నవి. వేదాదులయందు వీరుదస్యులనంబడిరి. ఎదుటంబడి యార్యులతోఁబోరి గెలువంజాలక, రాత్రు లార్యుల పల్లెలపైఁబడి గందరగోళముఁజేసి యార్యయువతీ జనంబును హరించుకొనిపోవుచుండిరి. వేదములయందున్న దైవప్రార్థనలలోఁ జాలవఱకు నార్యులను దస్యులనుండి కాపాడు నిమిత్తమేర్పడినవి. వీరికి వైవాహికములున్నను, వీరియందు స్వైర విహారధీరలు చాలమంది కలరు. అజవక్త్రమును రాక్షసికి వ్యభిచారమే యొకనోముగా నుండెనట. జరభీ సంతానము నింద్యముగాఁ బరిగణింపబడినదికాదు. ఈ కాలమున పరాజితుల భార్యలతోఁగూడ నిస్తువునంతయు స్వాధీనపఱచుకొనుట యాచారమై, ధర్మవిరుద్ధము కాదయ్యెను. ఈ

యాచారము వానరులయందుఁగూడ నున్నది. ఇందు వల్లనే వారి భార్య తారను సుగ్రీవుఁడుంచుకొనుట తటస్థించినది.

రాక్షసులలోఁగాని, వానరులలోఁగాని, యాద్యులలోఁగాని షోడశవర్షాశ్పర్శము కన్యావివాహములు దలపెట్టుట యెఱుంగము. విననులేదు. కననులేదు. ఇట్టి యధర్మవివాహముల నాదేశించు మునిరూపశార్దూలుకును లేరు. రామాయణ కాలమున నాద్యులయందు దోషములుగాఁ బరిగణింపబడుచున్న యాచారములు వీరిచే హేయములుగా నెంచబడక యనుష్ఠింపఁబడుచున్నవి. వీరు మాంసభక్షకులు, సురాపానప్రియులు. కాని సురసేవ్యమానమగుటచే సురయయ్యేమో యూహింపఁదగియున్నది. రాక్షసులకు మాంసపులకు నిరాటంకముగా నుద్వాహములు జరిగియుండుటచేతను, నరమాంస భక్షకులని చెప్పఁజాలము. పై పెచ్చు రామాయణము రావణుని నరమాంసభక్షకునిగాఁ జెప్పియుండలేదు. ఆద్యులకుఁ బ్రత్యర్థులగుటంజేసి గీర్వాణకవులు వీరియెడ మాత్సర్యజనిత భావములను గుప్పియుందురు. ప్రహ్లాదునివంటిభక్తుఁడు, బలివంటి వదాన్యుఁడు, వృత్రునింబోలు తత్వవేత్త, హిరణ్యాక్షునివంటి రణనీతిబద్ధుఁడు, రావణునివంటి యంతర్వాణి యాద్యులయందు సైతమెందరున్నారో వ్రేలుమడంచితెక్కించినఁ దెలియనగు. రాజ్యకాంక్షచే సవతితల్లి గర్భస్థ పిండముల ఖండించిన క్రూరుఁడు, సోదరుఁడగు విశ్వరూపుని తలఁదునిమిన నిర్ఘ్నుఁడు, పూజ్యుఁడు మునిపత్నిని మోసగించి వ్యభిచరించిన నీచుఁడు, చేసినమేలు మఱచి ప్రాణదాతతో డీకొనిన కృతఘ్నుఁడు నయిన యింద్రుఁడు త్రైలోక్యపాల

కుండఁట. బలి హంతవృత్తఁడట ! ఇయ్యది సంస్కృత కవీంద్రలేఖనీ మాహాత్మ్యముకాదా ?

రామాయణకాలమున రావణాసురుఁడు వీరి రాజేంద్రుఁడు. వీరికి లంకాపట్టణము గుండియ. త్రిశిరుఁడు మొదలగు వారలు ప్రతినిధులై దక్షిణాపథమునునేలుచుండిరి. దక్షిణాపథముననున్న యరణ్యసీమ శూర్పణఖ కరణముగా నిచ్చిన యుద్యాన వాటిక. తిరుచునాపల్లి యియ్యది నిజమని సాక్ష్యమిడుచున్నది. ఈ త్రిశిరుని ద్రావిడ నామము తిరుసీరు; ఈ తిరుసీరునే త్రిశిరునిగాఁజేసి సంస్కృత కవులు మనకు వీనిని మూడు తలల వానిగాఁ జూపించిరి. ఇట్లులే దశశాస్త్ర నిష్ఠాతుఁడయిన దశవదనుని బదితలల రావణాసురునిగాఁ జేసియుండిరి. ద్రావిడ శబ్దములను బెక్కింటిని సంస్కృత శబ్దములుగాఁ జేసియుండిరనుటకుఁ బెక్కుదాహరణములను జూపఁగలము. దీనిఁగూర్చి వేఱుగ్రంథమునఁ జర్చింపఁదలంచి యిట విడుచుచున్నారము.

రామాయణ కాలమునాటికి నార్యసంఘమునందుఁ బెక్కు మార్పులు గలిగెను. గోమాంసభక్షణము త్యజింపఁబడుటయే కాక దూష్యమనికూడ భావింపఁబడఁ జొచ్చెను. కాని మాంసభక్షణం బన్ని కులములయందు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచునే యుండెను. “మధుసేవఁజేయఁడు, మాంసంబు ముట్టఁడు.” అను రామాయణ వాక్యము దీనికి సాక్షీభూతమగుచున్నది. కల్మాషపాదునియింట బ్రాహ్మణుండొక్కఁడు మాంసభక్షణముఁ జేసెనన్న భాగవతకథ దీనిని బలపఱచుచున్నది. ఇంత యేల ? కం॥ “పితృకార్య యజ్ఞ ముఖముల శ్రుతిచోదిత హింసఁ గీడు జొరనేరదు.” అను భారత

నీతి యొక్క టియే మా వాక్యములను స్థిరపరచును సోమ
 పానంబను మిషచేఁ గల్లుఁ ద్రావుట పవిత్ర కార్యముగనే
 యున్నది. సోమలతరసమయినను, ద్రాక్షారసమయినను,
 ద్రాటిరసమయినను, మద్యములే యగుటంజేసి మా యభి
 ప్రాయమునఁ దుల్యములే. ఏతత్సూర్యము బహుళవ్యాప్తిలో
 నున్న నియోగము గర్హ్యమై, నామమాత్రావశిష్టముగా
 నున్నది. జీర్ణావస్థలోనున్న యీ నియోగమునే వ్యాసభట్టా
 రకుండు పునరుద్ధరించెను. ఈషణ్మాత్ర భేదముతో నీ నియో
 గము నేటికిని నోద్రులయందున్నది. వేదకాలమునుండి
 యున్న యనులోమ, విలోమ వివాహములు మాయమై
 యేక కులమునందే వివాహములు సంభవించుచుండెను.
 యయాతి దేవయానులీయాచారమును దిరస్కరించి పెండ్లి
 జేసికొనిరి. వారి సంతానము దూష్యము కాలేదు. బహు
 పతిత్వము హేయముగాఁ బరిగణింపఁబడుటఁజేసి కానలమల్లా
 డఁజొచ్చెను. “వ్యాసో నారాయణో, హరి” కరుణాకటాక్ష
 మునఁ బాండవులు ప్రావడిన యీ యాచారమునకు జీవముఁ
 బోసిరి. బహుపత్నీత్వము తప్పను నభిప్రాయమునప్పుడప్పుడే
 మోసులెత్త సాగినది. ఇందుచేతనే రామాయణము నందు
 రాముని యేకపత్నీత్వమునకు నవసరమయినంత ప్రాముఖ్య
 మొసంగబడినది. తుట్టతుదకీ యేకపత్నీత్వమే రాముని నవ
 తార పురుషునిగాఁ జేసివైచినది. వైవాహిక ధర్మముచ్చ
 స్థాన ములంకరించినది. కాని యనులోమ వివాహములు నిరా
 ఘాటముగా జరుగుచునే యున్నవి. ఒక్క వసిష్ఠుని వంశముఁ
 దీసికొని విచారించినయెడల సత్యము బోధపడగలదు. వశి
 ష్ఠుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. భార్య యరుంధతి మాల; కుమార

రుండు శక్తిమహాముని, తద్భార్య పుంగనూరు మాదిగ; శక్తి మహాముని కుమారుడు పరాశరుడు, భార్య బోయ; చాల బ్రాహ్మణ కుటుంబము లిట్లున్నట్లే పొడకట్టుచున్నవి. కాని నేటి బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మముఖమునుండి యూడిపడితిమను చున్నారు. వంశవృక్షమును బరిశీలించిన యెడల నెక్కడ నుండి యూడిపడినది తెలియఁగలదు. సాంఘిక దౌర్జన్యము మతము నొకమూలకుఁ బారఁద్రోలుటచే నాముష్మిక చింత రెండవది యైనదని చెప్పసాహసించుచున్నాము. వారిపేరున, వీరిపేరున, దొంగస్మృతులు వ్రాయుటిప్పుడే యారంభమైనది. ఈవ్రాతలకుఫలముగా శ్రీరామచంద్రుడు “కృశాంగున్, నిరా హారున్ శోణజటాచ్ఛటాధరు మహాగ్రాచారు నేకాగ్రతా పారీణాత్ము నధోముఖున్ భసితశుంభ త్పాండుర శ్రీనిధిన్, ధీరత్వాకరు, జీరధారు, దీవ్యత్తపస్యాన్వితున్,” అయిన శంబుకుని శూద్రుడని యనుకంపాశూన్యఁడై, కత్తికి బలి యిచ్చెను. నేటివలె వరుడు వధువునకన్నను బెద్దవాడుగా నుండవలయునను నియమములేదు; శ్రీరామచంద్రుడు సీతా మహాదేవి కన్నను జిన్నవాడు. ‘పదియేనేడుల బాలుడు’ ‘కాకపక్షసంయుతుడు’ అగు రాముడు తరుణవయస్కు యగు సీతను బెండ్లియాడెను. పంజాబు క్షత్రియులయం దమ్మలక్క లిట్టి పెండ్లిండ్ల నుబుసుపోకకుఁ జెప్పికొనరు. ఇట్టి వివాహ మొక్కటి మే మెఱుంగుదుము.

ఈ కాలంబున నాగ్యులు రాజకీయవిషయంబులం దపారవై దగ్ధంబును, శౌశల్యంబును గడించిరి. నయవర్తన మూసనుబడెను. తంత్రము విస్తరించెను; కౌటిల్యమును బ్రక టించియైన నభీప్సితంబులఁ బొందుటకు వెనుదీయరైరి. ఋషు

లకుఁగూడ రాజ్యరక్షణమే పరమావధియయ్యెను. ప్రశ్నేక
వ్యక్తి నశించి యంతయును రాజునందు మూర్తీభవించెను.
రాజు “నావిష్ణుఃపృథివీపతి” యయ్యెను. పొట్టకూటికై
యూర్వులు దేశభ్రమణంబుమాని పల్లెలంగట్టుకొనిరి. పల్లె
లెల్లను బట్టణంబులుగా మారెను. భిన్న రాష్ట్రము లేర్పఱచి
కొని రాజులు ప్రజానురంజకముగా నేలుచుండిరి. భూమి నదీ
మాతృకయగుటంజేసి, ‘అకృష్టపస్యా ఇవసస్యసంపద’ ప్రజ
లను సంతృప్తులను జేయుచుండెను. జార చోర భీతిలేక
రాష్ట్రములు నిత్యకళ్యాణము, పచ్చతోరణములుగఁ జెలఁగు
చుండెను.

సూర్యవంశ మూర్ఖులయందు మిగుల మన్నింపఁ
బడుచుండెను. సూర్యవంశ్యులకు సాకేతంబు (అయోధ్య)
రాజధాని; ఉత్తరహిందూస్థాన మిట్టిస్థితియందుండ శ్రీరామ
భద్రుఁడు సాకేతపుర సింహాసనాసీనుఁడయ్యెను. ప్రాచీనకాలం
బున రాజును దేవునిచే మతప్రచారంబునకుఁ బంపఁబడుదు
రను విశ్వాసముండెను. ఇందుచే రాజ్యతంత్రమునందు మత
సంబంధికులకు నపరిమితాధికారము చేజిక్కినను. దీనిఫల
ముగా వైదికులు మంత్రులైరి. ఇయ్యది యితరదేశ చరిత్ర
ములయందు నిస్సంశయముగాఁ జూడనగును. రోమక
సామ్రాజ్యమున “పోపు”నకున్న నిరంకుశాధికారము విస్మయ
జనకము; చిరకాలము క్రిందట “ఇంగ్లీషు” రాజ్యమున మత
సంబంధికుఁడయిన “ఛాన్సలరు” ముఖ్యమంత్రియగుటయే
గాక యప్రతిహతాధికారము చెల్లించుకొనెను. ఈవిధముగ
శ్రీరామచంద్రునకు మతగురువగు వశిష్టాదులు మంత్రులైరి.
గురువెట్టివాఁడయినను గురుతిరస్కారము శిష్యధర్మము

కామిచేఁ దుదకు శ్రీరామచంద్రుఁడు వశిష్ఠునిచేతిలోఁ గీలు బొమ్మయయ్యెనని చెప్ప సాహసించుచున్నాము. ప్రతిపక్షము బలహీనమైనకొలంది బ్రాహ్మణులు భూదేవులయిరి. ఆర్య జాతి విజృంభణమునందు నీకాలము కృతయుగమని మా యభిప్రాయము. ఈవిషయమున మేము పూర్వమహాపురుషుల నుండి భిన్నులమైతిమని యెఱుంగుదుము. ఇప్పటినుండి యార్యజాతి పతన మారంభించి భారతయుద్ధమున ముగిసెను. ఇందనుక మనము జాగరూకులమై యార్యులచరిత్ర పరిశోధన బుద్ధితోఁ జదివితిమేని, జాతియొక్క క్రమక్రమాగతాభివృద్ధి (evolution) స్పష్టపడును. ఒక కాలమున వివాహము లేకుండ * పుత్రవతి యగుట హేయముగా నుండెను. ఇట్టిది దోష దూషితము గాకుండుటకు గాను నమంత్రకమైన గాంధర్వ వివాహము నొక్కదాని నంగీకరించిరి. నేటికి దక్షిణాపథము నందలి యడవిజాతుల యందున్న వివాహములలోఁ బెక్కులు గాంధర్వవివాహములే. ఒకకాలమున సంతానప్రాప్తికై పెర భార్యను దెచ్చికొనుట హేయముగా నుండెను. వేటొకకాల మున బహుపత్నీత్వము నింద్యముగా నుండెను. కొండొకకాల మున బహుపతిత్వము గర్హ్యముగాకుండెను. కాని విజ్ఞానవివే కము కన్నులఁ దెరచినకొలఁది, యీ యారతారలన్నియు నశించినవి. ఇదియే మన మెఱుంగఁదగినది.

ద్రావిడులు వా న రు లు, రాక్షసులనుమాటయు నార్యులు దేవాంశసంభూతులను మాటయుఁబోయి మాన వ్రతే యను నభిప్రాయమిప్పుడే మోసులెత్తెను.

* సత్యవతి మొదలగువారు.

ఇదానీంతనము. రామాయణకాలానంతరము

రావణవధానంతరము హనుమదాదులు సాకేతపురంబును బ్రవేశించుటఁజేసి దక్షిణోత్తర హిందూస్థానములకు రాకపోకలు తఱచై యార్యసంస్కరము వృద్ధియయ్యెను. హనుమదాదులు జన్మభూమినివిడిచి సాకేతపురంబుఁజేరి ఋషులపాదములువట్టి యాధ్యాత్మికవిద్యయందుఁ బాండిత్యము సంపాదించిరి. దక్షిణాపథము స్లేచ్ఛభూమియనుమాట మఱచి ఋషులిచ్చటకు రామొదలుపెట్టిరి. ద్రావిడులలోఁ గొంచెమో, గొప్పయో, జ్ఞానముకలవారు ఋషుల పరిచయముం గలిగించుకొని వారి యాచార వ్యవహారములను బట్టులవలెఁ బొగడుచుఁ దమహీనస్థితిని నొప్పుకొనుచుఁ దదాచారములను స్వీకరింప మొదలిడిరి. ఇట్లు మొట్టమొదట తమజాతినిఁదెగడి యార్య నాగరికతకు దాసానుదాసులై తల లొగ్గినవారు బ్రాహ్మణులయిరని మాయాశయము. నేఁడు మాలలలోఁగొందఱు మతము (అనఁగా క్రైస్తవమతము) పుచ్చుకొన్న యనంతరము కొదవమాలలు చీకటిలోనున్నారనియు, దాము వెలుతురులోనికి వచ్చితిమనియు నిరసంపుఁ జూపులతోఁజూచుట మనము కాంచుచునేయున్నాము. ఇట్టిదియ యీయెడ సంభవించినది. ఇప్పటికిని దాక్షిణాత్య బ్రాహ్మణులకును, నొత్త రేయ బ్రాహ్మణులకును జాల భేదముగలదు. చూచిచూచుటతోడనే యెవ్వరెవ్వరో మనము గ్రహింపవచ్చును. ఆర్యుల నాగరికత యవలంబించిన పిమ్మట యార్యులతో సంబంధబాంధవ్యములు తటస్థిం

చెను. అనఁగా సాంకర్యము కలిగెను. ఇందుచేతనే బ్రాహ్మణులవర్ణము (శరీరచ్ఛాయ) నందంత తారతమ్యములు కనుపట్టుచుండును. ద్రావిడులుష్ట ప్రదేశవాసులగుటచే నీలవర్ణులు. ఆర్యులు శీతలదేశవాస్తవ్యులగుటచే శ్వేతాంగులు. ఈ మచ్చోణసమ్మిశ్రితమైన తెలుపునకు “బాపన వెల్ల యని” ప్రాకృతజనంబు నేఁడును వ్యవహరించుచుండును.

ఈ నడమంత్రపు బ్రాహ్మణు లార్యులతోఁ జుట్టరికంబు వృద్ధియైనకొలఁది ద్రావిడులపొంతువ లంతముఁ జేసికొన సమకట్టి కొంతవరకు సఫలీకృత మనోరథులైరి. మధ్యవైష్ణవులకు నామాలు మెండన్నట్లు ఆర్యులయందులేని కొన్ని నూతనాచారములను గ్రొత్తగాఁ జీలియేర్పడిన తమ సంఘమునందుఁ జొప్పించిరి. ఈ కారణముననే దృష్టిదోషము, మితిమీరిన నిష్ఠ, ఒకరినొకరు తాకకుంట మొదలగు వెట్టియాచారములు తామరతంపరసరణి వృద్ధిఁబొందినవి. కాన రక్తమున కెక్కని శాకభక్షణంబుమాని యాచ్యులఁబోలె మాంసభక్షకులు కారైరి. శాకభక్షణ ద్రావిడులయందు మిగుల వృద్ధియందున్నది. ఇందుచేతనే తెలుఁగు దేశమునందుఁ గోమటులు, నఱవదేశంబున వీరశైవులు శాకభక్షకులు గనే మిగిలియున్నారు. శాకభక్షణము, వీరశైవము ద్రావిడ సంప్రదాయసిద్ధములు. కలంకమున్నయపుడే నిష్ఠయు, నావేశము నధికమగును. పశ్చిమతీరమందున్న “మాపిళాలు” అరేబియా మహమ్మదీయులకన్నను, నిష్ఠాపరులుగను, నావేశపరులుగను నున్నారు. ఆర్యమతముగాని, తన్నాగరికతగాని చేపట్టని వారలను నవలకుఁదటిమి నీచముగాఁ జూడనారంభించిరి. వీరికి మాతృభాషలు (అనఁగా తెలుఁగు, అఱవము

మొదలగునవి) అనాగరిక భాషలై నవి. నూతనమతస్వీకారముచే సంస్కృత మత్యనవసరమగుటచేఁ దద్భాషాపరిచయమునకై పట్టుఁదలఁ జూపఁ బ్రారంభించిరి. ద్రావిడప్రాహ్మణు లిందు చేతనే యాత్మరేయ ప్రాహ్మణులకన్నను నత్యద్భుత గీర్వాణ భాషాపాండిత్యమును సంపాదింప గలిగిరి. కాలక్రమమున నీసంస్కృతము వంశపరంపరగా సంక్రమించిన ముల్లెయని భావింపబడెను. సంస్కృతభాషాజ్ఞానముగలిగిన వీరికిఁదెలుఁగు భాష, కోయ, చెంచు భాషయైనది. సంస్కృతభాషానభిజ్ఞులు మోటువారలు, పశుప్రాయులైరి. త్తణకాలమైనను వీరికిఁ దెలుఁగవసరమనునూహ మనంబునకుఁ దట్టలేదు. గాసట బీసటయై యనాగరిక సేవ్యమానమైన తెలుఁగును నాగరిక జనోపయోగముం జేయుట యుచితమని కొందఱు మహాను భావులకుఁ గోరిక పొడచూపినది. సంస్కృతశబ్దసంచితమైనఁ గాని పూజ్యముకాదనియెంచి మహామహుఁడు నన్నయ చెలి యలికట్ట బ్రద్దలుగొట్టి సంస్కృతశబ్దజాలఝరిని తెలుఁగు దేశముమీఁదికి విడచెను. విడచినయనంతరము సంస్కృత శబ్దములను వ్రాయుటకుఁ దెలుఁగు వర్ణసమామ్నాయము చాలక కొఱవడి యుండెను. ఈ కొఱత తీర్చుటకుఁ దెలుఁగు లిపికి 'ఒత్తు' అక్షరములు చేర్పఁబడియెను. ఇంతకును ఫల మేమి? తెలుఁగుదేశమంతయు వరదపాలయ్యెను. విస్మయ చిత్తుఁడై చెలియలికట్ట యవసరమని తలపోసి నన్నయ్య గంటముఁ దీసికొని 'ఆంధ్రశబ్దానుశాసనంబును' సంస్కృతం బున రచించెను. తెలుఁగు వ్యాకరణము సంస్కృతంబున రచింపఁబడె. ఏమివింత! ఏమిచిత్రము! ఈ పిచ్చి యింతటితో ముగిసెనా? లేదు. తరువాతివారలుకూడ గొంతకాలము

వఱకుఁ దెలుఁగు వ్యాకరణములు సంస్కృతమునందే ; వాసిరి.

సనాతనధర్మమును సంపూర్ణముగా గ్రహింపఁజాలక పోయినను 'అంకమ్మ, పోలేరమ్మ' గుడులను బాడువడఁజేసి యా స్థానములయందే నీతారాములకు హనుమదాదులకు గుడులు, గోపురములుకట్టించి ద్రావిడులు సంపూర్ణముగా హిందువులమైతిమని యానందించుచున్నారు. తమ సంఘము నుండియే, తమ యెట్టయెదుటనే యార్యమతము స్వీకరించి కొందఱు "బ్రాహ్మణోమఖిమాసీత్" అను పదవిని బొందుటజూచి కన్నఁగట్ట, మఱి కొన్ని ద్రావిడాంతశ్శాఖ లార్యసంఘముతో నేకీభవించుటకు నహమహమికఁ జూప మొదలిడెను. ఇందు మొదటివారలు కంసాలులు. వైదిక బ్రాహ్మణులఁ దలఁదన్ని పుట్టితిమనియుఁ దామే సద్బ్రాహ్మణులమనియు వాదించుచు ద్రావిడనామమును ద్యజించి 'విశ్వబ్రాహ్మణ' యను సంస్కృతనామమును వహించిరి. విద్యాహైన్యముచేతను, దారిద్ర్యముచేతను, వీరియభీష్టము కొనసాగమికి మిగుల జింతించుచుంటిమి. మఱియొక యంత శాఖ దేవబ్రాహ్మణులైరి. వీరినందరిజూచి చేతిలోనిలాభము పోయెఁబోయెననిచెప్పి రేకెత్తి కోమటులార్యసంఘద్వారము లను తెఱచి లోనికిబోవఁ దహదహలాడుచుండిరి. కోమటిశబ్దమును దిగదొక్కి "ఆర్యవైశ్యులు" అను సంస్కృతఘాతేరు చాల్చి యాద్యులమనుకొనుచుఁ దమస్థితిగతులను బాటఁ జూచుకొనుసరికిఁ బెద్దయాటంకము పొడచూపినది. అనుములు, మినుములు, పెసలు, పిప్పళ్లు గోత్రముల జూచి కొందఱు సంస్కారప్రియులు కోమటిశబ్దమును "ఆర్య వైశ్య" చేసినయట్లు లీగోత్రములు సాంకేతికములని చెప్పి యాంగిరస

భరద్వాజ ప్రముఖ బ్రాహ్మణ గోత్రములకు మార్చివైచి
కొని యార్యసంఘమునందుఁ జేరుటకు ముస్తాబయి కూరు
చుండిరి. దీనినంతయుఁ బరిహాసమునకు వ్రాయుటలేదు. పై
పెచ్చు వీరి సముత్కంఠ గొనియాడుచుంటిమి. చారిత్రక
విషయమగుటచే వ్రాయవలసినవార మైతిమి, తుదకీరోగము
వెలమ, కమ్మవారికిఁగూడ సోఁకినట్లున్నది. వీరార్యక్షత్రి
యుల మనుకొనుచున్నారు. విస్తరభీతిచే నీ యంశమును స్థానీ
పులాకన్యాయమునఁ జర్చించి క్లుప్తీకరించవలసిన వార
మైతిమి.

ఆంధ్రదేశ మార్య ద్రావిడ నాగరికతా సంఘట్టన
స్థానమగుటచేఁ దెలుఁగు జాతులలోఁ గొన్ని సంకరములని
చెప్పవచ్చును. ఆర్యమత స్వీకరణముఁజేసి యార్యుల మైతి
మని యనుకొను నీ దిగువ ద్రావిడ జాతులను బరిశీలించినచో
మా వాక్యములయందలి సత్యము మనస్సునకుఁ దట్టకపోదు.
ఆరామద్రావిడులను, నంబితంబళులను, వైష్ణవ, వైదిక
నియోగులయందుఁ గొందఱిని, నఱవ కన్నడ బ్రాహ్మణులను
బరిశీలించిన యెడల జాతి సాంకర్యము బోధపడకమానదు.
వెలనాటి పూజారులను గోమటులను, గంసాలులను, జూచిన
యెడల నన్యమత స్వీకరణముచేఁ గల్గిన యార్యత్వము విస్ప
ష్టము కాకమానదు.

ఆర్య బ్రాహ్మణుల నింకను మాంసభక్షణంబు వదల
లేదు. వంగదేశ బ్రాహ్మణులు, నోడ్రబ్రాహ్మణులు మత్స్య
భుక్కులు; కనోజి బ్రాహ్మణులు, మహారాష్ట్రులయందు
సారస్వత బ్రాహ్మణులు మాంసాహారులు; పంజాబీ బ్రాహ్మ
ణులయందుఁ గొందరు మాంసాహారులు. వీరందఱును బంచ

గొడులలోనివారు. తెలుఁగు దేశమునందుఁ దూర్పుకంసాలు
లయందు మాంసభక్షణంబు ముసుఁగులో నున్నయది. ఒక
వేళ నిది యోధదేశపు సహవాస దోషమేమో? ఆర్య
ద్రావిడ వర్ణవిభాగ మీ దిగువ నుదహరించు చుంటిమి.
పాఠకులు జాగరూకులై పరిశీలింతురుగాక.

ఆర్యులు.

తద్ధర్మము.

1. బ్రాహ్మణులు:— భగవత్పూజా విధానము. (యజ్ఞ
యాగాదులు చేయుట, చేయించుట.)
2. క్షత్రియులు:— పరిపాలన (చాతుర్వర్ణ్యధర్మములు సాం
కర్యముఁ బొందకుండఁ గాపాడుట)
3. వైశ్యులు:— కృషి వాణిజ్యగోపాలనము (ఈ మూఁడు
జాతులు ద్విజాతులు)
4. శూద్రులు:— త్రైవర్ణిక శుశూష.

వీరు మత సాంఘికస్వత్వబహిష్కృతులు. వీ రార్యులు
కారు ; పరాభూతులయిన ద్రావిడులు. కావుననే యార్యులకు
సేవకులుగా గ్రహింపఁబడి సేవాధర్మము వీరికి విధింపఁబడెను.
ఇంతియకాక త్రైవర్ణికులకు వర్ణసాంకర్యమునఁబుట్టిన వారలు
గూడ నిందుఁ జేర్పఁబడిరి.

ద్రా వి డు లు

వర్ణవిభాగము.

తద్ధర్మము.

వెలమ, కమ్మ, రెడ్డి, కాపు
మొదలగువారు

క్షత్రియ ధర్మము. అనఁగా
శస్త్రప్రజీవనము, పరిపాలనము.
నేఁడు తెలుఁగు దేశమునం
దున్న జమీనులే దీనికి
సాక్ష్యము. వైశ్యధర్మము

- లోఁ గొంతభాగము, కృషి
గోపాలనము.
2. గొల్ల, పల్లి, కుమ్మరి,
మొదలగువారు బ్రాహ్మణ ధర్మము-అనఁగా
దేవరల గుడులయందుఁ
బూజారితనము.
3. కోమటి, బలిజ, సాలి,
మొదలగు జాతులు వైశ్య ధర్మములో నొక
భాగమయిన వాణిజ్యము.
4. కాసా, బోయ, చాకలి,
మొదలగు జాతులు సేవా ధర్మము.

ఆర్యుల యందలి వర్ణవిభాగమునందు బ్రాహ్మణులు ప్రథమస్థాన మలంకరించి తదితర జాతులకు బోధలుగానుండి యన్నివిధములగు హక్కుల ననుభవించుచున్నారు. బ్రాహ్మణ పాదోదకము పాపహరమనియు, బ్రాహ్మణ భుక్తశేషము మోక్షదాయకమనియు, నభిప్రాయముఁ గల్గించిరి. క్షత్రియులు రెండవ స్థానమును, వైశ్యులు మూడవ స్థానమును, నాక్రమించుకొని యున్నారు. వీరందఱు ద్విజులు. ఈషద్భేదముతో వీరికి సమానస్వత్వములు గలవు. స్వజాతివారు కాక పోవుటచే శూద్రులనంబడువారు కొంచె మించుమించుగా బానిసలుగనే యున్నారు. వీరికున్న హక్కులు నామ మాత్రములు.

ద్రావిడ వర్ణ వివక్షతయందు శస్త్రజీవులైన వెలమ, కమ్మ మొదలగువారగ్రస్థానమును, వాణిజ్యజీవులగు కోమటులు మొదలగువారు రెండవస్థానమును, గొల్ల, కుమ్మరి

◆ నేడు కాసాలు తెలగవారమని చెప్పుకొనుచున్నారు.

మొదలగు బ్రాహ్మణ ధర్మాధ్యులు మూడవ స్థానమును, బోయ మొదలగు సేవాధర్మపరులు నాలుగవ స్థానమును, గైకొనియుండిరి. ఈ వర్ణ వివక్ష కొందఱికి విస్మయజనకము గావచ్చును. కోమటులను వెలమ, కమ్మవారి, తరువాత నుని చితిమని యార్యవర్ణ విభాగ మెఱింగినవారనవచ్చును. అటవ దేశము ద్రావిడ దేశమగును. కాన నటవదేశంబునందున్న యాచార వ్యవహారములను బట్టియే వర్ణవిభాగములను నిర్ణయింపవలసియుండును. ఆ దేశంబున వెలమ, కమ్మవారలు కోమటుల యిండ్ల కడ పుడిసెలిసీరమయినను ద్రావరు. ద్రావిడ వర్ణవిభాగంబును దిలకించినయంత వెలమ కమ్మవారలు క్షత్రియులమనియు, గోమటు లార్యవైశ్యులమనియు, జెప్పకొనుటకు, గలహేతువు సులభైకవేద్యము. ♦ వైశ్యధర్మములలో నొకటియగు వాణిజ్యమును బూనిన కోమటులు వైశ్యుల మనియు, క్షత్రియ ధర్మమయిన శస్త్రజీవనము దాల్చుటచే వెలమ కమ్మవారలు క్షత్రియులమనియు, ననుకొనఁదొడంగిరి. ఇంతియకాని యే పరశురామునినో లేక యే పరశురాముని మగనినో కాంచి బెగ్గిలి యదివఱకున్న జంబేములను ద్రెంచివైవలేదు. వీరు బాపని, జూచిన యంత మాత్రముననే మగవీరమును డించి మూలముడుంగునంతటి భీరువులు కారు. విక్రమావష్టంభమున దిక్తటముల బీటలు వారించిన వీరు బ్రాహ్మణునికి భయంపడి యుపనయనాది సంస్కారములను వదలి శూద్రులై పోయిరనుట కన్న, బరిహాస

♦ తెలుఁగునాఁడు “ఆర్య ద్రావిడ నాగరిక సంఘట్టన స్థానమగుటచే గోమటులార్యత్వము చప్పన గ్రహింపఁగల్గిరి.

మేమి కావలయును ? అట్టివారి సంతానమని చెప్పుకొనుట కయిన సిబ్బితలేదా ? ఆర్యులకు యజ్ఞోపవీత ధారణము మత సంబంధమైన కార్యము. వీరి యాచార వ్యవహారముల నవలంబించిన దక్షిణాపథము నందున్న బ్రాహ్మణులు, విశ్వ బ్రాహ్మణులు, రాజులు, వైశ్యులు, బ్రాహ్మణులు, సాలీలు, మొదలగు వారలప్పుడు జందెమును మెడకుఁ దగిలించుకొనిరి. నేఁడు కమ్మవారు నిటులే యజ్ఞోపవీతధారులగుచున్నారు.

లంకా ద్వీపము

రామాయణము ప్రకారము లంకాద్వీపము హిందూదేశమునకు శతయోజన దూరమందున్నది. యోజన మనఁగా నేమి ? భాస్కర రామాయణమునందు “యోజన” శబ్దము “ఆమడ”గా భాషాంతరీకరింపఁ బడినది. ఈ యామడ వెవ్వేఱుచోటుల, వెవ్వేఱుగా నున్నది. తుదకుఁ గొందఁ జెనిమిది మైళ్ళన్నఱగా సిద్ధాంతీకరించినారు. దీనిం బట్టిచూడ లంకా ద్వీపము హిందూదేశమునకు నెనిమిది వందల యేఁబది మైళ్ళ దూరమునందుండవలయును. కాని యట్లు లేక యిరువది మూఁడు మైళ్ళన్నఱలో నున్నది. ఈ తారతమ్యమును సమర్థించు టెట్లు ? యోజన శబ్దమునకు వే తేమయిన నర్థమున్నదేమో తెలిసికొనవలసి యున్నది. మహాపండితులను గొందఱి నడిగి యుంటిమికాని వారు చెప్పిన యర్థములయందొక్కటియు సరిపోవక పోవుటచే నామడయను నర్థమే సమంజసమని నిర్ధారింపవలసిన వారమైతిమి. ఇంకెట్లు దీనిని సమర్థించుట ? వాల్మీకి మహాముని దక్షిణాపథ మెఱుంగని హఁడగుటచే, వారివలన, వీరివలన విని పొరపడియుండునని

చెప్పి రామభక్తులకుఁ గోపము రగుల్పవలసి వచ్చి నందులకు మిగులఁ జింతించుచుంటిమి.

కడుంగడుఁ బూర్వకాలమున లంకా ద్వీపమునకును హిందూదేశమునకును మెట్టదారి యొకటుండి దాని మూలమున దక్షిణదేశ పశువులు “పుల్లరి” మేతకై లంకకుఁబోవు చుండెననుటకుఁ బెక్కు దృష్టాంతములు కలవు. రామాయణ కాలము నాఁటికి సంతతసముద్రోత్తుంగ తరంగ సంఘట్టితంబ గుటచే సింహళమును, నీ దేశమును గల్పుచున్న యీ మెట్ట దారియందు గండ్రుపడి యుండెను. నీలుడను ద్రావిడ శిల్పి వానరుల సాయమునను, శ్రీరామచంద్రుని యాజ్ఞచేతను గండశిలలచే నీగండ్రనే పూడ్చి దారిని బలపఱచి భద్రముగాఁ జేసెను. ఇదియే సేతువని జగత్ప్రఖ్యాతి గాంచెను. రామాయణమున నీ కథకు వాల్మీకిమహాముని కుంచె కోలతోఁ బెక్కురంగుల వై చెను. నేడు నీలుడువేసిన తాళ్ళు, అప్పలు కొట్టికొని పోవుటయేకాక, కడలతాకుచే మిగిలిన కట్టకూడఁ గొట్టుకొనిపోయి సముద్ర మీవలావలికిఁ బొరలిపోవుచున్నది. పొరలిపోవు చున్నది సుమీ. పెద్ద పెద్ద నావలు నిరపాయముగా నీ మార్గమునఁ బోవఁజాలవు.

శ్రీరామాయణమునం జెప్పబడిన సువేలము, త్రికూటము, సుమనఃకూటము లంకా ద్వీపమున నేఁటికిని నిలిచి యుండి రామజైత్రయాత్రను వేనోళ్ళఁజాటుచున్నయవి.

య డ్డ నా గ లో క ము లే వి ?

యక్షశబ్దము సంస్కృతము. దీనికిఁ బ్రాకృతము “ఎక్కులు.” తద్భవము (తెలుఁగు) జక్కులు. సింహళ ద్వీపమునందు వాడుకలోనున్న భాష పాళి. ఇది ప్రాకృత భాష.

కాన సింహాళమునందు యక్షులు, “ఎక్కుల”నియు, దెలుఁగు దేశమునందు జక్కులనియు బిలువంబడు చున్నారు. సింహాళ దేశము యొక్క యాదిమవాసులు “ఎక్కుల”ని తచ్చరిత్రలు విస్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నవి. రావణుఁడు లంకా ద్వీపముఁ బ్రవేశించి దొమ్మియుద్ధమున యక్షరాజయిన కుబేరునోడించి యుత్తర దిక్కునకు ననఁగా మలయాలమునకుఁ దోలకమున్న లంకాద్వీపము యక్షలోకముగా వ్యవహరింపఁ బడుచుండెను.

భారతమున సమయవిరుద్ధముగా ధర్మజుఁడొపదీ మందిర ప్రవేశముఁ జేయుటచే భూప్రదక్షిణముఁ జేయవలసి వచ్చిన విజయుఁడు (అర్జునుఁడు) ప్రభాసతీర్థమున నులూచి యను “పాఁడజవరాలి”చేఁ బాతాళమునకుఁ గొనిపోఁబడె ననియు నట నులూచిని వరించి యిలాపంతుఁడను కుమారునిఁ బడసెననియు మన మెఱుంగుదుము. ఈ కథనే సింహాళద్వీప చరిత్రలు మఱియొక విధముగాఁ జెప్పుచున్నవి. విజయుఁడను నుత్తర హిందూస్థాన వాస్తవ్యుఁడు సహచరులతో నొక సరస్తీరముననుండఁ గువేణియనునొకయక్షిణి విజయసహచరులను మోసగించికొనిపోవ నెట్టులో సాధించి విజయుఁడు కువేణిని బట్టుకొని చంపఁబోవఁ దన్నుఁబెండ్లాడిన సహచరుల నిత్తునని చెప్పఁగాఁ బెండ్లాడి యనంతరము యక్షలోకము నంతయు జయించి రాజ్యమేలె ననియు, నీ దంపతులకు నొక కుమారుఁడు, కుమారియుఁ గల్గిరనియు సింహాళద్వీప చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఇచ్చట హిందూదేశ చరిత్రకారులు యక్ష నాగలోకములను గలగూరగంపఁ జేసిరని మేమభిప్రాయ పడుచుంటిమి. దీనికిఁ దగు కారణముకూడఁ గలదు.

సింహాళ ద్వీపముయొక్క యుత్తర భాగమును నాగ

ద్వీపమనియు, నాగులను నొక జాతివారచట వాసముఁజేయు చుండిరనియు సింహాశద్వీపచరిత్రల వలనఁ దెలియుచున్నది. మలయాళ దేశమునందున్న “నాయరు” అను జాతివారచటకు వలసపోయిరనియు, వారలే నాగులైరనియుఁ గొందఱు వాదించుచున్నారు. ఈ యిరుతెగలయం దాచారసామ్యము కలదు. ఈ భేదము బాగుగా గుర్తెఱుంగని మన గ్రంథకర్తలు మనము “ఇంగ్లీషు” వారిని హూణు లనుచున్నట్లే, యక్షులను నాగులను జేసియుందురని తలపోయుచున్నాము. ఈ యక్షులిప్పటికి నీ లంకాద్వీపము నందున్నారు. నాగరికత లేని యాటవికులు. వీరలను మేము చూచితిమి. మన కోయ, చెంచు వాండ్ర కన్నను హీన స్థితి యందున్నారు. వీరల నిప్పుడు “ఎడ్డులనియు, ఎడ్డి మనుష్యులనియు” బిల్చుచుందురు. ఈ రెండు శబ్దములును వ్యాధశబ్దభవములు. మన దేశము నందున్న జక్కులు వీరికి సంబంధించిన వారేమో చూడ వలసి యున్నది. వివాహము లేకుండుటను, బడుపువృత్తికల్గి యుండుటనుబట్టి చూడ మా శంక నిజమగునేమో ! యక్షులు వివాహమెఱుంగరు. ఇప్పుడు నాగలోకము లంకాద్వీపోత్తర భూమి యనియు, యక్షలోకము లంకయనియుఁ దెల్లమగు చున్నది. ఈ యంశమును విపులముగాఁ జర్చించి పెక్కు దృష్టాంతములు చూపింపవలయునని మనంబున్నను విస్తరభీతి మమ్మందులకుఁ జొరనీకున్నది.

రాక్షసులు, రావణుడు.

వీ రార్యులకుఁ బ్రత్యర్థులు; తమ జన్మ భూమియగు నీ హిందూదేశమును నార్యులు ప్రవేశించి, యాక్రమించు

కొనుటఁజూచి సహింపఁజాలక వారలను దఱిమి వేయుటకు వివిధ ప్రయత్నములుచేసి విఫలీకృత మనోరథులై, విజితులయిరి. వీరు వీర శైవులు. వీర శైవులకు జీవహింస సంప్రదాయ విరుద్ధము. హింసాప్రపూర్ణములగు యజ్ఞ యాగాదులను వీరందుచేతనే మాన్పించు చుండిరి. అందు రావణుఁడత్యంత శైవభక్తుఁడగుటం జేసి, దీనిని నాచరణము లోనికిందెచ్చెను. అందుచేతనే జగత్కంటకుండని రామాయణముచేఁజెప్పించిరి. రావణుఁడీ పశువధ మాన్పుటకుఁగాను భక్తి ప్రపత్తి పరవశయగు తాటకిని దండకారణ్యమున నుంచెను. ఈ తాటకి దండకారణ్యమున విశ్వామిత్ర యజ్ఞవిఘ్నకారిణి యగుటయు, శ్రీరామచంద్రుఁడు దునుమాడుటయు మన మెఱుంగుదుము.

తాటకి ప్రపత్తి సంపన్న. తిరువడ ముదూరునందు నీమెకు నింకను దేవాలయమున్నది. ప్రభాతముననే లేచి వన వాటికరిగి, స్వహస్తముతో పుష్పాపచయముఁ గావించి, శివుని సన్నిధిని నొక మాలనుగూర్చి శివునికర్పించుట యీమె యాచారము. శివుఁడీమె భక్తి పరీక్షింప నెంచి మాలికా నిర్మాణముఁ జేయునప్పుడు సర్వ విషజంతు దప్తము గావించెను. భగవద్ధ్యానమున లీనమయిన యీమెకు నీ బాధ యేమియుఁ జేయనేరదయ్యె. పూదండగ్రుచ్చి శివునిమెడలో వై వలేచినప్పుడు శివుఁడింకను బరీక్షింప నెంచి యీమెను నగ్ననుగాఁ జేసెను. భక్తి పరవశయైయున్న యీమె దీనిచే నొకించుక చలించి చేతనున్న పూదండను వదలనొల్లక సంకుచిత దేహయై మాలికా సమర్పణము గావింప నెంచుట తిలకించి శివుఁడే జాలినొంది మెడను ముందుకుఁజూపఁగా బుష్పమాల మెడను వై చెను. ఈ కథను దెల్పు నొక పురాతన

దేవాలయ మిప్పటికిని తిరువడ ముదూరు నందున్నది. తాటకి అనగా—తట్=ఆపుట, అనఁగా శైవధర్మ విరుద్ధమైన జీవ హింస నాపుట=జీవహింస నాపునది కానఁ దాటకియయ్యెను. రామాయణము కూడ నీమెను యక్షిణి యనియు, యజ్ఞ విఘ్నకారిణి యనియుఁ జెప్పు చున్నది. ద్రావిడ భక్తుఁ డొకఁడు భగవద్ధ్యానముఁజేయుచు “ఓ దయామయా! తాటకికి నలవడిన భక్తి నా కెన్నఁడిత్తువు. అందనుక నాకు ముక్తి కలుగనని వేడెనట. శూర్పణఖ జీవసమాధిని బొందెనని ద్రావిడ చరిత్ర చెప్పుచున్నది.

రావణుఁడు దక్షిణదేశముననుండి సింహళముపై దండెత్తి కుబేరుని మళయాళమునకుఁ దఱిమి, లంక నాక్రమించుకొని రాజధానిం జేసికొనియె. ఇతఁడు మహా బలపరాక్రమ సంపన్నుఁడు, అధిక సౌందర్యవంతుఁడు, మిగుల ధీశాలి, అసమాన శైవభక్తి ప్రపూర్ణుఁడు, ధర్మప్రభువు. పాఠకుఁడా! యీ విశేషములు నీ కాశ్చర్యమును బుట్టింప వచ్చును. మా వాక్యము లాకర్ణించిన నయ్యది పోగలదు. బలపరాక్రమ సంపన్నుఁడనుట రామాయణముఁజదివిన వారికెల్లఁ దెలిసియే యుండును. సౌందర్యవంతుఁడనుటకు సుందరకాండములోఁ బ్రథమ సందర్శనమున రావణుం గూర్చి హనుమంతుఁడు తల పోసిన తల పోతలె తార్కాణము.

వేదము లగమ్యారణ్యముగా నున్నయప్పుడు ఛేదించి యిదానీంతనులు వల్లెవేయుటకుఁ దారెఁజూపె. ఇదియే నేటికిని రావణ భట్టియమను పేరనున్నది. ధీశాలియే కాక బ్రహ్మజ్ఞాని. ఇందుచేతనే రావణ వధానంతరము రాముని బ్రహ్మహత్యా మహాపాతకము పీడించినది. ఇదియుఁ గాక

యితఁడు నవకోటి శివాలయార్చకుఁడు. మలయాలమునం దున్న గుడి గోపురము లితఁడు ధర్మప్రభువని వేనోళ్ళఁబలుకు చున్నవి. ఇవన్నియు వీని సుగుణములు. దుర్గుణము లున్నవి లేనివి కల్పించి విసుగు, విరామములేకుండఁ గంటికి నిద్ర యెఱుంగకుండఁ బ్రతిపక్షరచితమయిన రామాయణము లోక మునకు వెల్లడించుచునే యున్నది.

రా మా య ణ యు ధ్ధ మె ప్పు డు జ రి గి న ది ?

మన పౌరాణిక కవులు మున్నగువారు, సార్వభౌము లకు, ఋషిసత్తములకు నాయువు నిచ్చుటయందు దానకర్ణు లైరి. ఇంత యుదారస్వభావము మఱి యే యితర దేశకవుల యందుఁ గన్పట్టదు. సూర్యవంశ్యులగురాజులకు వేలకొలంది సంవత్సరములు దానముఁ జేసిరి. వసిష్ఠాదులగు ఋషులకు బ్రహ్మయువే యొసంగిరి. ఇంతటితోఁ దనివి సనక విభీషణ హనుమత్ప్రభృతులకు రామనామ మీలోకమునఁ బ్రవర్తించిన యంతకాలము జీవింపుడని వరంబిచ్చిరి. వరంబిచ్చుట యొక యెత్తు. అది చెల్లుట మఱియొక యెత్తుకదా ! ఇప్పటి కిని విభీషణుఁడు పర్వదినంబుల రామలింగేశ్వర స్వామిని బూజించి పోవుచునే యుండునట. కాని మన యదృష్ట హీనతచేఁ గన్నులుండియుఁ గాంచ లేకున్నాము.

ప్రాచీనులు కాలమును నాలుగు యుగములుగా విభజించిరి. అందు మొదటి యుగమయిన కృతయుగమునకు 1728000 సంవత్సరములును, రెండవ యుగమయిన త్రేతకు 1296000 వర్షములును, మూడవ యుగమయినద్వాపరమునకు 864000 హాయనములును, నాల్గవ యుగమగు కలియుగము

నకు 432000 యేండ్లును నొసంగిరి. శ్రీరామచంద్రుఁ
డిందు రెండవ యుగమయిన త్రేతాయుగ మహాపురుషుఁడు.
త్రేతాయుగము కడపట శ్రీరామచంద్రుఁడు రాజ్య
మేలెనని తలంచినను, నిప్పటికి రమారమి 869000 యేండ్ల
క్రిందట నున్నాఁడని స్పష్టపడగలదు. అనేక కారణములచే
నియ్యది యసంభవముగాఁగన్పట్టుచున్నది. పాఠకుఁడా! యాదే
యములగు గ్రంథములను ధిక్కరించి ప్రజ్ఞావిశేషమును
జూపించుటకు యత్నించు చున్నారమని భ్రమ పడకుఁడు.
ఋషి భక్తియందు మే మెవ్వరికిని దీసి పోము. కాని
బహుళ గ్రంథావ లోకనమునఁ గ్రోడీకరించిన కొన్ని సంగతు
లను నీకు నివేదింతుము. గ్రాహ్యంబులయిన గ్రహింపుము.
అగ్రాహ్యంబులని తోచినఁ ద్రోసిపుచ్చుము. ఇంతియే
మేము గోరునది.

భారత యుద్ధము ద్వాపరాంతమునఁ బ్రవర్తిల్లెనని
హిందువులెల్ల రెఱుంగుదురని నమ్మెదము. భారతపురుషులు
రామాయణ వీరులను జూచుట తటస్థించునెడల నీ రెండు
యుద్ధముల మధ్యనున్న కాలము లక్షలకొలంది సంవత్సర
ములుగాక యత్యల్పమై యుండవలయునని ప్రాజ్ఞులగు విమర్శ
కులకుఁ దోచకపోదు. కావున భారత రామాయణ పురు
షులకుఁగల్గిన సందర్శనంబులఁ గొన్నింటి నిటఁజూపించు
చున్నాము. కౌంతేయ మధ్యముండును నపారభుజబల సంప
న్నుఁడునయిన భీమున కరణ్యావాసంబున నాంజనేయ సందర్శ
నంబు లభించె. భాగవతంబున ద్వివిదుఁడను వానరుని బల
రాముడు సంహరించెను. అమృత భక్షకులును, సుగ్రీవుని

మామలునై రామ రావణ యుద్ధమున నద్వితీయ పౌరుషంబుఁ
 జూపిన మైంద ద్వివిదులలో ద్వివిదుఁడతడే. భాగవతంబునఁ
 గృష్ణభగవానుండు వానరులయందెల్ల మిగుల వృద్ధుఁడగు
 జాంబవంతుని నోడించి తత్సుతను బెండ్లాడుట మనమెఱుంగు
 దుము. సీతామహాదేవి జనకుఁడయిన విదేహుని యొద్ద బల
 రాముఁడు తత్త్వవిద్య నభ్యసించెను. శ్రీరామచంద్రుని సమ
 కాలికుఁడయిన పరశురామునకును, భారత ప్రపితామహుఁ
 డయిన భీష్మునకును నెక్కటి కయ్యము సంభవించెను. రాజ
 సూయాధ్వర సమయంబున నకులునకు విభీషణుఁడు కానుక
 లిచ్చెను. రామాయణ కృతిక ర్తయగు వాల్మీకి ప్రియశిష్యుం
 డైన భరద్వాజుని కుమారుఁడయిన ద్రోణుఁడు కురుపాండ
 వులకు ధనురాచార్యుఁడయ్యెను. రామాయణ భారత పురు
 షుల పరస్పర సందర్శనముచే నీ యుద్ధద్వయమునకు మధ్య
 నున్నకాల మత్యల్పమని యూహింపనగును. గాని రామా
 యణ యుద్ధకాల నిర్ణయముచేయుటకు మాత్ర మయితకాదు.
 కాని భారత యుద్ధము మూఁడు నాల్గువేల సంవత్సరములకు
 బూర్వము జరిగియుండునని కొందఱు చారిత్రకు లభిప్రాయ
 పడుచున్నారు. ఇంతియకాని రామాయణముననున్న యే
 యితర యాధారములు కాల నిర్ణయమున కనుకూలపడవు.
 ప్రతిపక్ష దేశమయిన సింహళమున నేమయిన నాధారములు
 దొరకునేమో చూడవలయును. సింహళ ద్వీప వాస్తవ్యులు
 హిందువులకన్న నెక్కువ జాగరూకతతోఁ దమ దేశచరిత్రను
 వ్రాసియుంచిరి.

సింహళద్వీప చరిత్రయగు “రాజావళి” యను మిగుల
 పురాతన గ్రంథ మీ విధముగా వాకొనుచున్నది. “బుద్ధ

దేవుడు తన సత్య సందేశమును లోకమునకుఁ దెలియఁ జేయుటకుఁ బూర్వము 1844 సంవత్సరముల క్రిందట శ్రీరామచంద్రుడు సింహాశముపై దండెత్తెను.”

బుద్ధ దేవుడు క్రీస్తు పుట్టుటకుఁ బూర్వము 526 సంవత్సరముల క్రిందట తన సందేశమును లోకమునకు బోధించెను. అనఁగాఁ క్రీస్తు పుట్టుటకుఁ బూర్వము 2370 వర్షములక్రిందట శ్రీరామచంద్రుడు సింహాశముపై దండెత్తెను. అనగా నేటికి (2370+1922) 4292 సంవత్సరముల నాడు లంకాపట్టణ జైత్రయాత్ర సంభవించెను. ఇయ్యది రామాయణ భారత యుద్ధముల మధ్యకాలము నత్యల్పము చేయుటచే విశ్వసనీయముగా నున్నది. ఇంతకన్నను బలవత్తురమయిన కారణములు గోచరించు వఱకు నీ కాలనిర్ణయమే సమంజసమని తోచుచున్నది. నాల్గువేల సంవత్సరములన్న సామాన్యముకాదు.

పాఠకుడా యింతదనుకే యతి దీర్ఘమయిన పీఠికను దెలుగు దేశమునకు సంబంధించిన యొకటి రెండు సంగతులు ముచ్చటించి ముగించెదము. శ్రీరామచంద్రుడు తెలుగు దేశమునకు వచ్చెననియు, భద్రాద్రికడ నున్న పర్ణశాల రాముని పర్ణశాలయనియు, నుష్ణగుండము సీతామహాదేవి స్నాన మాచరించిన గుండమనియు, నాంధ్రులకు మిగుల నమ్మకమున్నది. ఇది కేవలము చరిత్ర విరుద్ధము. కైకచే నర్థింపఁబడినవాడై శ్రీరామచంద్రుడు గంగానది నుత్తరించి దక్షిణాభిముఖుడై, బొంబాయి రాజధానిజొచ్చి, నాసిక్ యందు శూర్పణఖా నాశికావిచ్ఛేదనం బాచరించి, పదంపడి రావణాపహృతభార్యుడై, బళ్ళారియందు సుగ్రీవుని చెల్మిఁ జేసి యచ్చటనుండి దక్షిణంబుగా, బయలుదేరి లంకం బ్రవే

శించి, రావణసంహారంబుఁ గావించెను. ఇంతియకాని భద్రా
 ద్రికి రానులేదు, వచ్చుటకు నావశ్యకతయును లేదు. పర్ణ
 శాలయు నుష్ణగుండమును రామునకు నేమాత్రము సంబం
 ధించినవి కావు, ఉష్ణగుండము సీతామహాదేవి స్నానమాచ
 రించుటకు సృష్టింపఁబడినదికాదు. ఇట్టివి పెక్కు దేశముల
 యందుఁ గలవు. ఐసులాండు (Ice-Land) అను ద్వీపము
 నందు నాకాశములోనికి నెగయుచుండు తప్తోదకముగల యుష్ణ
 గుండములు పెక్కులు కలవు. ఇంతయేల ? మన హిందూ
 దేశమునందే బరోడా రాష్ట్రము నందున్న “యాగే” అను
 గ్రామమునందు నుష్ణగుండములుకలవు. ఇవన్నియుఁ బ్రాకృత
 జనంబును లోఁబఱచుకొనుటకుఁ బన్నిన తంత్రములు. పాఠ
 కుఁడా ! యభిప్రాయ భేదములను బాటింతురనిచెప్పి నిర్భ
 యముగా మా యభిప్రాయములన్ని మీకు నివేదించితిమి.
 పొరపాటులున్న యెడల నెఱుఁగఁజేసిన యుక్తమయినచో
 దిద్దుకొనుటకేమియు నభ్యంతరములేదు. ఒక్కరయినను నీ
 గ్రంథమును సొంతముగాఁ బరిశీలనబుద్ధిఁజూచి జదివిన యెడల
 మా శ్రమ వ్యర్థముకాలేదని తలంతుము.

నాటకవిషయము

శంబుకవధ మతరక్షణాసక్తి ప్రేరితము కాదనియు, రాజనీతి ప్రేరితమనియు, నుత్తర రామాయణముఁ జదివిన వారికెల్ల బోధపడక మానదు. ఈ విషయమున మా యభిప్రాయములను నీ నాటకమే చాటుచుండుటఁజేసి యిచ్చట వెండియుఁ జెప్పుట యనవసరము. ఈ నాటకమునఁ గథానాయిక లేదు. అనవసరమును, సంబంధమును లేని కథానాయికను గొనితెచ్చి వృథా నాటకమును బెంచుటకన్న వదలివేయుట యుత్తమమని తలపోసి యిట్లాచరించితిమి. ఇయ్యది నూతన మార్గము కాదు. సంస్కృత నాటకమగు “ముద్రారాక్షసమునకును గథానాయిక లేదు. నాటకవిషయమునఁ “గురుక్షేత్రసం గామము” యొక్క పీఠికలో బయలు పుచ్చిన యభిప్రాయములే యింకను మమ్ము బాధించుచున్నవి. పద్యముల యందలి గణయతిప్రసము లెట్టి మహాకవికైనను గొంతవఱకుఁ బ్రతిబంధకములని యెల్ల రెఱింగినదియే. కాన సముచిత పద ప్రయోగమున భావప్రకటనముఁ గావించుటకుఁ గొన్ని యెడల ననువు కల్గదు. కాఁబట్టి వచనమునందుకన్నఁ బద్యమునందు నెక్కువ భావప్రకటనమున కవకాశము గలదన్న వాద మాదరణీయము కాదు. కాని పద్యనాటకములయందు సంగీతము ముఖ్యాంగమగుటఁజేసి యయ్యది ప్రేక్షకుల మనోగతులను గొంతవఱకు లోఁబఱచుకొని రసోదయముఁ గావించును. అయినను గద్యనాటకములయందు నభినయ విశేషము చేతను, స్వరగతి చేతను నీ రసోదయమునే కల్పింప వచ్చును. పద్యమునకన్న గద్యము

ప్రాకృతజనంబునకు సులభగ్రాహ్యముగా నుండును. కాన సంగీత నాటకములున్నను, లేకున్నను, వచన నాటకములు మాత్ర మత్యవసరము. “షేక్స్పియరు” పద్యనాటక ప్రదర్శనములఁ జూచి, తలయూచి, యానందించి, వచన నాటకముల యందిట్టి భావ ప్రకటనము సాధ్యమగునాయని తలంచుట వెట్టి. నేఁడు “బెర్నార్డుషా” వచన నాటకములంజూచి మెచ్చని వారెవరు? ఈ మహాకవి నాటక ప్రదర్శనముం గాంచు భాగ్యము మాకుఁ గల్గినది. ఒక్కొక్క సందర్భమున మేము తన్మయత్వముఁ జెంది, కంటియెదుట జరుగుచున్నది ప్రదర్శనమును మాట మఱచితిమి. ఈ మహాకవి రసోచిత పద ప్రయోగ మటులుంచి యిట్టి తన్మయత్వ దశ కల్గించిన దెద్దియో యనునది విచారించవలయును. దీనికిఁ గారణములు పెక్కులు గలవు. అయినను ముఖ్య కారణములఁ గొన్నింటి నిచ్చుచుంటిమి. ఇందు మొదటిది యభినయము. అభినయ మనఁగాఁజేతులు, కాళ్ళు, కన్నులు కదల్చుటయే కాక, పలు కులచే వ్యక్తీకరింపఁబడు నవస్థకు ననుకూలమగు ముఖలక్షణ కల్పన కూడ నగును. ముఖ లక్షణముతో పాటు కంఠస్వరము కూడ మార్పుఁ జెందవలయును. ఇవన్నియు మరలఁ బాత్రోచితముగ మాఱుచుండవలయును. అప్పుడే పాత్ర ప్రేక్షకుల మన మాకర్షించి, రసోత్పత్తి కల్గించును; మహారాణికిని, సామాన్య స్త్రీకిని, నొక్క విధమగు నాపద సంభవించినను, నిరువురు నొకవిధముగా శోకింపరు. మహారాణి గుమిలి, కుమిలి పనవును. సామాన్యయో గొంతెత్తి, బావురుమని యేడ్చును. ఈ భేదము సహజముకాదని కొందఱు అభిప్రాయ పడు చున్నారు. వారితో మే మేకీభవింపక పోవుటయే కాక

యింకఁ బ్రాపంచక జ్ఞానము గడియించుకొనిన, వారట్టి యభి
ప్రాయమును సవరించు కొందురని నమ్ముచున్నాము.

పాఠకుడా !

దీర్ఘమగు పీఠికను వ్రాసి విసుగుఁ గొల్పియుందుము.
మేము వెలివఱచిన యభిప్రాయములయందు నేమేని పొర
పాటులున్న వానిని దెలియఁజేసిన యెడల వందన పూర్వక
ముగా నందుకొనుటయే గాక తృతీయ ముద్రణ భాగ్యము
లభించినయెడల సవరించుకొనియెదము. కాని మాతస్య
గ్రస్తులై వెట్టి విమర్శనలకు దిగువారి నుడులను బెడచెవులఁ
బెట్టెదము.



—: పాత్రలు :—

శంబుకుండు

శ్రీరాముండు

వశిష్టుండు

అంగదుండు

హనుమంతుండు

సోమయాజి

చైనులు

గురుదాసు

బ్రాహ్మణుండు

బ్రహ్మదాసు

దౌవారికుండు

శంబుక పథ (ఉత్తర రామచరిత)

ప్రథమాంకము.

—*—

(పథశ్రమమున నంగదుఁడు ప్రవేశించును.)

అంగ :- అబ్బబ్బా ! ఎక్కడ కిష్కింధాపురము ? ఎక్కడ సాకేతపురము ? తుంగభద్రదానదినుండి సరయూనదికి రావలయును. వెట్టికి వేయి విధమున్నట్లు నేనీకాలి నడకను రాఁబూనుటేల ? గాంధర్వ విద్యచే నాకాశ గమనంబునరాకతక్కుటేల ! ఈ యార్జున జన పద మ్ములఁజూచి యానందింపవలసినది యేమున్నది ? వీరి యాచార వ్యవహారములను జూచి నేర్చుకొనవలసినది యే మున్నది ? పర్వత సానువులఁ, బచ్చిక పట్టులఁ, జెట్లతోఁపుల నడిమి నున్న మాపల్లెలే కన్నుల పండువుగ ముద్దులు మూటఁ గట్టుచుండును. ఈ యార్జున పేరుగొప్పయేగాని పరీక్షించిన కొలంది యేదియో సామెత జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది ! (విచారించి) అవురా ! యెంత మంచివాడైన నేమి ? జాత్యాభిమానము వీడదు కదా ! కొలఁది దినములనుండి మాయం “దపనమ్మకము” గూడఁ గల్గిపట్టున్నది. కారణమో ?

మేము తమ జాతివారము కామనియా ? మేలు !
 ఏవియో మాయ మాటలు చెప్పి, కిష్కింధానగర
 వానర సామ్రాజ్యమునకు గుండెయు, మా నమ్మిన
 బంటును, నగు హనుమన్నను సాకేతపురమునఁ గట్టి
 వైచెను. ఇప్పుడో ! యేదోమిషపెట్టి నన్ను రప్పించు
 చున్నవాఁడు. దీనినంతయుఁ బరిశీలింప వానర
 సామ్రాజ్యము తన కైవసమున నుంచుకొనుటకు
 మమ్ములఁ బూటకాపు చేసినట్లు తోచుచున్నది.
 మా పూర్వ సాహాయ్యమైనఁ దలంపక మతమని పేరు
 చెప్పి క్రమక్రమముగ దినదినము మా స్వాతంత్ర్య
 మును గుంజు కొనుచున్నాఁడు. ఎవ్వరును లేరుగదా !
 (యిటునటు చూచి)

గీ. అన్నతోఁ దలపడి పోరి యాతురమునఁ
 బెఱుగుగొని తెచ్చి నెత్తిపైఁ బెట్టుకొనియు
 నకట ! తప్పించుకొను నుపాయంబులేక
 విసుగుపడుచున్నవాఁడు మా పిన్న తండ్రి.

సీ. నలుఁడు లేకుండిన జలరాశి బంధించి
 రావణు లంకకు రాఁగలండె ?
 మందుమాఁకులు తెల్పి మాతాత ప్రాణముల్
 పోయకున్న నయోధ్య పోవఁగలండె ?
 కపు లెల్ల దేశముల్ గాలిగపకుండిన
 దేవి వృత్తాంతంబుఁ దెలియఁగలండె ?
 దోషాచరులఁబట్టి త్రుంపఁ గండిన మేము
 తొడరి తానొక్కఁడే త్రుంపఁగలండె ?

గీ. వీనినన్నింటిఁ దలపండు మానమందు
వానరుల మమ్ముఁ దనతోడి వారిఁగాఁగ
నెంచుచున్నవాఁడంట ! మా కిదియె చాలు
నంట ! యడ్డుచెప్పంగరా దంట ! సుంత.

ఉ. ద్రావిడజాతీయంచుమముఁ దానొకయప్పుడులోననమ్మఁగాఁ
బోవక చూడనట్టులదె పో! యొకకంటను జూచుచుండు మే
మేవిపొనర్చుచున్న, మఱి యిచ్చునె సౌఖ్యముపారతంత్ర్యమా
హా! విధి! రామరాజ్యమట! యక్కట! ఈగతీనుండెమాగతుల్.

(విచారించి) యీ నిర్వేదము వలన నేమి యుపయో
గము ? అడుగో ! సూర్యభగవానుఁ డపరదిక్కంతకుఁ
గుంకుమ బొట్టయ్యెను. నేటికిందు విరమించి ప్రత్యాషం
బున సాకేతంబుఁజేరి రామచంద్ర సందర్శనంబుఁ గావించెద.
నన్నొక యార్యునిఁగా బుట్టించనందులకు భగవంతునకు
నేను గృతజ్ఞుఁడ. కాయగసరులతోఁ గాలము గడుపఁగల్గు
దును. నిండు ప్రాణములతోనున్న యే జంతువునోపట్టి చంపి
పొట్టఁ బోషించుకొను నవసరములేదు. ఆహా ! యేమి యీ
యరణ్యము. పుష్పఫలభరితంబైయున్నది. ఎవ్వరో పండ్లు
గోయుచున్నారు ! (దరిఁజేరి) అయ్యా ! యీ సంధ్యాసమయ
మునఁ బండ్లు గోయుచున్న మీరెవ్వరు ?

శిష్యుఁ :- మేము రామదాసులము.

అంగ :- అనఁగా ?

శిష్యుఁ :- రామునిచే దాసులముగాఁ జేయఁబడినవారము.

అంగ :- ఎవ్వరికి ?

శిష్యు :- ద్విజపోతములకు.

అంగ :- ఎందుచే ?

శిష్యు :- మేము తమజాతివారము కాకపోవుటచే.

అంగ :- అటులయిన మీరెవ్వరు ?

శిష్యు :- వారాధ్యులఁట. మేమనాధ్యులమఁట.

అంగ :- అనాధ్యులనఁగా ?

శిష్యు :- ఆర్యజైత్రయాత్రకుఁ బూర్వపు దేశవాస్తవ్యులు.

అంగ :- (తనలో) పాక్షికమైన పరిపాలన మెప్పుడు సర్వజన సౌఖ్య సంధాయకము కాదు. వీనిని గొంతవఱకుఁ దఱచి చూచెద. (ప్రకాశముగా) అయ్యా ! యేల యింత యసంతృప్తితో మాటాడుచున్నవారు ? భగవదవతారమని యెంచఁబడుచున్న రామరాజ్యములోనె కొఱత వాటిల్లుచున్నదా ? ప్రాణిసేవ యుత్తమోత్తమమగు కార్యమేకదా ?

శిష్యు :- అయ్యా ! యెవ్వరి కెవ్వరి పరిపాలనంబు సర్వ సౌఖ్య సంధాయకముగ నుండునో, వారికి నేతత్పరిపాలకుఁడు భగవదవతారమగును గాని యితరుల కెట్లగును ? కాని ప్రొద్దుగ్రుంకుచున్నది. మా గురువు గారు నాకై యెదురుచూచుచుందురు. నేను పోవలయును. మీ రెవ్వరు ? ఎక్కడకుఁబోవుచున్నారు ? మా యాతిధ్యము గ్రహింప నిచ్చగలదేని నాతో దయచేయుఁడు.

అంగ :- అయ్యా ! మీ గురువెవ్వరు ? మీ పేరేమి ?

శిష్యు :- శంబుకసంయమిండుఁడు, నా పేరు గురుదాసు.

అంగ :- శంబుకసంయమింద్రుడా ?

గురు :- ఏమి యట్లు వెఱుగుపడుచున్నారు ? మా గురువు గారినే యెఱుంగరా ! సాక్షేతపుర ప్రాంతములకు నెప్పుడయిన వచ్చి యెఱుంగరా ?

అంగ :- రామశట్టాభిషేక మహోత్సవమునకు వచ్చితిని గాని—

గురు :- అయ్యో ! రామశట్టాభిషేకమున కనుచున్నారు, రామచంద్రుని శిష్యులా ? అటులయినఁ బొరపడితిని. ఇట్టి ప్రసంగముంజేయఁ గిట్టదు.

అంగ :- లేదు, లేదు. మేము మీచలెనే కష్టములననుభవించుచున్న వారమే. నేను గిష్కింధాపుర యువరాజను. అంగదుడను.

గురు :- అయ్యో ! ధన్యుడను. మీరు తప్పక మాయాతిథ్యమును గొనితీరవలయును. మా గురువుగారు మీ యాగమనమునకు మిగుల సంతసపడెదరు. సుగ్రీవ, సార్వభౌముని సంగతి యప్పుడప్పుడు మాతో ముచ్చటించుచుందురు.

అంగ :- నడువుము, వచ్చుచున్న వాడను. మీ గురువు గారి సందర్శనమువలన నేనును బవిత్రుడనయ్యెద. మహాత్ముని సందర్శనము మాటలతోఁదొరకదుగదా ! (నిష్క్రమింతురు.)

చిదానందాశ్రమము

[శల్యగతప్రాణుండును, జటావల్కలధారియు, శాంతస్వరూపుఁడు నయిన శంబుకర్షి ప్రవేశము.]

శంబు :- అబ్బా ! యింకను రాలేదేమి చెప్పుమా ? జడ

స్వభావుఁడు (పటమటిదిక్కున కట్టెత్తిచూచి) అడుగో!

గీ. అంధకారావృతమునైన యట్టి లోక

ములకునెల్లఁ బ్రకాశంబుఁ బొసఁగుచుండి

జీవరాసులనెల్ల వీక్షించు కర్మ

సాక్షి యస్తమించుచునుండఁ జరమదిశను. ౪

స్వపక్ష పరపక్ష భేదములులేక యీశ్వరాజ్ఞాబద్ధుడై,
చేతనా చేతనములనెల్ల స్వార్థత్యాగియై, ప్రత్యుపకృతి నభిల
షింపక యొక కంటఁజూచు సూర్యభగవానుఁడెంత కృతా
ర్థుఁడు? ఎంత ధన్యుఁడు? ఇందుచేతనే పామరజనంబులు
కూడఁ బ్రాతఃకాలమునలేచి, నమస్కరించి యర్ఘ్యపాద్యా
దులొసంగి, యాత్మశాంతిని జేసికొందురు.

(తెరలో) ఆత్మశాంతికి నతిథిపూజయే యుత్తమోత్త
మమని మీరు నిరంతరము సెలవిచ్చుచుందురుకదా. ఇదిగో!
యతిథిని గొనివచ్చితిని.

శంబు :- కుమారా ! నీవేనా ! యింత యాలస్య మేలచేసి
తివి ? ఎవరా యతిథి ? నీవు పోయి పూజాద్రవ్య
ములను గొనిరమ్ము. ఈశ్వరోద్దేశముచేతను, రాజో
ద్దేశము చేతను సేవయేకదా మనకుఁ గర్తవ్యము.

[గురుదాసుఁడు, అంగదుఁడును బ్రవేశింతురు.]

గురు :- ఇడుగో ! యతిథి. గుర్వాజ్ఞను నెఱవేర్చుటకుఁ
బోయెదను. (నిష్క్రమించును.)

అంగ :- కిష్కింధాపురయువరాజు, అంగదుడు నమస్క
రించుచున్నాడు.

శంబు :- వత్సా ! చిరకాలము మనుము. నిన్నుఁజూచుటచే నా కానందము గల్గుచున్నది. దారితప్పి వచ్చి నట్లున్నది. సుగ్రీవమహారాజు సుఖముగ రాజ్యమేలుచుండెనా ! కిష్కింధాపుర పౌరులెల్ల రానందముతో వర్ధిల్లుచుండిరా ?

అంగ :- మీ యనుగ్రహమువలన నెల్లరు సుఖముగఁ గాలయాపనముఁ జేయుచున్నాఁడు. రామచంద్రదర్శనార్థమై యరుగుచు మార్గమధ్యమున భవచ్ఛిష్యునిఁగాంచి, మీ యాశ్రమము పరిసరంబున నుండుటెఱింగి పతితులను బావనులఁజేయు మిమ్ము సందర్శించు మనంబున వచ్చితి.

శంబు :- కుమారా ! యటులయినచో నీ రేయి మా పర్వకుటీరమునఁ గడపి తేపకడనే పోవచ్చును. సాకేత మిచ్చటకు నతిసమీప్యమున నున్నయది సుమా.

అంగ :- మీ వాక్యములే నా కాదేశము.

శంబు :- ఇదిగో ! దర్భాసనంబు. ఇటు గూర్చుండుము.

అంగ :- (కూర్చిండి) దేవా ! యకస్మాత్తుగాఁ బట్టాభి రామునకు సంభవించిన యాపత్తు విని సమాశ్వాసింప వానర రాజ్యపట్టభద్రుఁడు నన్నంపుచుండె. పెందల కడనే పోయి భార్యావియోగమునఁ గుందుచున్న దాశరథిని నొదార్పవలయు.

శంబు :- అగును. పాపము. తీరరాని యాపత్తే సంభవించినది. చేతులారఁ జేసుకొన్నదాని కంతగా దాశరథి చింతింపఁడు. చింతిల్లఁడు.

అంగ :- చేతులారఁ చేసుకొన్నది యేమి ?

శంబు :- చేతులారఁ జేసికొన్నది యేమని విస్మయ పడుచున్నావు ?

ఉ. చాకలి వానిమాటలుని జమ్మని నమ్ముచుశంకితాత్ముడై
యాకమలాయతాక్షిని, స మంచితసాధ్వినీ, బూర్ణగర్భిణీన్
లోకులు నవ్వఁ గారడవి లో వసియింపఁగ నట్టె పంపఁడే
యాకకునింతయేని నెదురాడని తల్లియటంచుఁగాదొకో. ॥

అంగ :- మహాత్మా ! యట్లుకాదు. సూర్యవంశమునందలి
సూర్యభౌము లీగ కాలియంతయినఁ గలంకము లేకుండఁ
బ్రజాపాలనముఁ గావించిరట. తద్వంశ జాతుఁ
డయిన శ్రీరామచంద్రుఁడిట్టి కళంకమునకు ననుమా
నాస్పదుఁడగుటకుఁగూడ నోర్వక యిట్లాచరించెనట.

శంబు :- మనము దీని యాధార్థ్యమును శంకింపవలసిన యగ
త్యము లేదు. కాని, నాఁడు రావణసంహారానంతర
మున లంకాపట్టణంబున నిష్కరుణుడై యమ్మహా
జననిఁ జితి నెక్కించి, హవ్యవాహనుని మూలంబున,
నమ్మహాపతివ్రత సాధుశీలమును, నకలంక చారిత్ర
మును, నవ్యాజ పతిభక్తియుఁ దా నెఱుంగుటయే
కాక లోకమెల్ల నెఱింగయున్నను, నిప్పుడిట్టి యకా
ర్యమును జేయుటేల ? కేవలము ప్రజలను సంతోష
పెట్టుటకేనా ? కుమారా ! యొక్క సంగతియున్నది.

ప్రథమాంకము

గీ. పెక్కు జనముల సంతోష పెట్టఁదలఁచు
వాఁడొకనినైన సంతోష పఱపలేక
తుదకు వ్యర్థ ప్రయత్నఁడై, దుఃఖభాజ
నుఁడగు నిరతంబు పెక్కులు నుడువనేల ?

శ్రీరామ
చంద్రుని

శ్రీరామచంద్రుఁ డీయవస్థనే పొందినాఁడని నా
యాశయము.

గురు :- (గురుదాసు ప్రవేశము) ఇవిగో ! పూజా ద్రవ్య
ములు.

శంబు :- ఇటులుంచుము.

గురు :- దేవా ! యప్పుడే వాల్మీకికులవారు రామాయణము
వ్రాసిరఁట. శ్రీరామచంద్రుని భగవదవతారముగాఁ
గూడఁ జేసినారఁట.

అంగ :- గురుదాసా ! కాఁడనియా నీ నమ్మకము ?

గురు :- కాకేమిగాని, కవీంద్రుని లేఖనిలోనున్న మాహా
త్వము మాత్రము నన్నబుర్రపడఁ జేయుచున్నది.
కవి లేఖనికి విశ్వామిత్రస్పృష్టిజేయు శక్తి గలదు.

అంగ :- గురుదాసా ! యేమి నీయపాలంభనములు ?

గురు :- యువరాజా ! నన్నుఁ బరిహసింపకుము. మన హను
మంతుఁడు కూడ నొక రామాయణము వ్రాసి శ్రీరా
మచంద్రున కర్పించెనఁట. ఎందుచేతనోకాని దానిని
సముద్రమునఁ బొటవేయించెనఁట.

శంబు :- కారణమేమి ?

గురు :- శ్రీరామచంద్రుని భగవదవతారముగా వర్ణింపక
యసాధారణ మనుష్యమాత్రునిగా వర్ణించుటచేనని
లోకము చెప్పుకొనుచున్నది. లోకము నోరుమూయిం
చుట కెవ్వరికి సాధ్యము ?

అంగ :- మంచిపనియే జరిగినది.

శంబు :- సరే ! నీవుపోయి మన పర్ణకుటీరము తూర్పువైపు
గదిలో దర్భలతో మెత్తని సెజ్జ యొనర్చి, వానర
రాజునకుఁగాను వివిధఫలముల నందుంపుము.

గురు :- చిత్తము: (వెడలును)

అంగ :- (తలపంకించుచుఁ దనలో) పారతంత్ర్యమందున్న
వారిగతి యింతియేకదా ! (ప్రకాశముగ) దేవా !
మిమ్ముల నొక ప్రశ్నమడుగవలయునను సముత్కంఠ
యున్నది. మిమ్ములఁజూచి చూచుటతోడనే సర్వ
శాస్త్ర పారంగతులనియు, నిష్ఠురతపో నిష్ఠాగరిష్ఠు
లనియు, బ్రహ్మజ్ఞానధనులనియు, మా బోంట్లకుఁ
దోచకమానదు. కాన....

శంబు :- ఇది కేవలము స్తుతిమాత్రము.

అంగ :- మహానీయులు స్వోత్కర్షవర్ణన విననొల్లరు. మీ
కెట్లు దోచినను మాకు మాత్రము సత్యము; కావున
నా యల్పబుద్ధికిఁగల్గిన శంకను గూర్చి మిమ్ముఁ బ్ర
శ్నింప మనంబు వేగిరపడుచున్నది.

శంబు :- కుమారా ! యాయశ్చింతజ్ఞానస్వరూపుని ముంగల
మన మందఱ మణుమాత్ర పరిజ్ఞానులము. మన
యందలి తారతమ్యము కూడ నంతియే.

అంగ :- మీ సౌజన్యము మిమ్ములెట్లు పలికించు చున్నది.

ఏది యెట్లున్నను నా సందియమును దీర్చుటకు
మాత్రము మీ రర్హులు.

శంబు :- నీకా యభిప్రాయమున్న నడుగుము.

అంగ :-

యంగదా

చం॥జపము, తపంబు, రెండునుద్విజన్ములవై దిక్కర్మముల్ గదా
నృపతికి వర్ణధర్మముల నెల్లను బ్రోచుట ధర్మవంచు నె
ల్లపుడు వచించుచుండునుగ దా! మనశాస్త్రములట్లుగాన, మి
మ్మిపుడయు పేక్ష సేయఁగలఁడే! రఘురాముఁడుకంటఁజూచినన్.

శంబు :- కుమారా ! యంగదా ! నీ సంశయములను దీర్తు
నుగాని మన శాస్త్రములనుచుంటివి. ఎవ్వరి శాస్త్ర
ములని నీ యాశయము ?

అంగ :- ఆర్యులు చెప్పిన స్మృతులని నాయాశయము.

శంబు :- అవి మన వెట్లగును?

అంగ :- ఇందు భిన్నాభిప్రాయుఁడను. మన వెట్లు కావో
తెలియకుంటిని ?

శంబు :- ఇదుగో ! వినుము. తెలియఁగలదు. శంక

చం. ఋషులొ! మఱెవ్వరోషలువు రెచ్చటనోగుమిగూడితాముక
ల్మషమతిఁ బక్షపాతముగ లక్షలగ్రంథము వ్రాయఁగా నకి
ల్బిషములటంచునెత్తిపయిఁ బెట్టుక పూజయొనర్పనేర్తుమే?
ఋషులకుమాత్రముండవల దేఋజుమార్గమువాలినందనా?

ఇట్లు వ్రాయఁబడిన శాస్త్రములు మన శాస్త్రములెట్ల
గును ? మనకుఁగా వ్రాసిరా? మన యభిప్రాయములఁగొనిరా?
కానినాఁడు మనమేల వానిచే బంధింపఁబడవలయు ?

అంగ :- ఋషులు కల్మషమతిఁ బక్షపాతముగ గ్రంథము
లను చెప్పిరని చెప్పుట సాహసమని యభిప్రాయ పడు
చున్నాను.

శంబు :- కుమారా ! సాహసమెట్లుగును ? పక్షపాతముగ
వ్రాసిరో లేదో యోజింపుము.

సీ. చోరత్వమునుజేయ శూద్రునకవయవ
విచ్ఛేదనము శాస్త్ర విహితమంట !
ఆ దోషమునె విప్రుఁ డాచరించినయంత
మందలింపులె ధర్మ మార్గమంట !
బ్రాహ్మణీస్నేహసం పర్కముగల శూద్రు
నగ్నికర్పించుట న్యాయమంట !
శూద్రవనిత మరుల్ సొక్కిన విప్రుండు
సంతాపపడుటయే చాలునంట !

గీ॥ ఇవియె మన ధర్మ శాస్త్రము లిందునందు
నివియె చుమ్ము నిష్పక్షపా తైక బుద్ధి
మనకుగాఁ జెప్పి పెట్టిన మహితములగు
గ్రంథరాజముల్ వానర రాజ పుత్ర !

అంగ :- సంయమింద్రా! యేదియెట్లున్నను మనమెన్నఁదో
వారి మతమును స్వీకరించితిమి, అట్టిచో—

శంబు :- అచ్చటాగుము, అట్లనఁజనదు. మనము వారి
మతమును స్వీకరింపలేదు. పరస్పర మతసమ్మేళనము
వలన నిష్పన్నమైన దీహిందూ మతము. వారిది

జానయోగము, మనది భక్తి యోగము. ఈ యోగములు రెండును హిందూ మతమునకు మూలాధారములే.

అంగ :- అయినచో మన మత గ్రంథముల మనమే తూలనాడుట సమంజసమగునా ? యిది విచారింపవలదా ?

శంబు :- కుమారా ! యెంత వెఱ్ఱిపడితివి. ఇవి మతగ్రంథములా ? ఇప్పుడే యీ స్మృతి కర్తల కడకేగి భగవద్ధ్యానముఁ జేయుటకును, భగవత్కైంకర్యముఁ జేయుటకును, భగవత్సాన్నిధ్యముఁ జేరుటకును, నీకులములేమయిన నడ్డుపడునందు రేమో ప్రశ్నింపుము.

అంగ :- ఏమందురని మీ యుద్దేశ్యము ?

శంబు :- ఇందుద్దేశ్యమేల ? నిశ్చయమే. ఏకగ్రీవముగా నీశ్వరుని దృష్టియందుఁ నెల్లరును దుల్బులని వారు నిశ్చంకముగాఁ జెప్పెదరు.

అంగ :- అటులయినచో నీ స్మృతులన్నియు నిట్లులేలచెప్పిరి? కారణమేమి చెప్పెదరు? దీన ఋషులకు లాభమేమి?

శంబు :- ఇదియే మనము శ్రద్ధగా విచారింప వలసినది. చెప్పెద వినుము. ఇవి సంఘ నిర్మాణమునకు దీర్ఘదృష్టితోడను, నైపుణ్యము తోడను నేర్పఱచిన కట్టుదిట్టములు. ఈ శిష్యాస్మృతులు లేకున్న సంఘము చీకాకువడి నిర్వీర్యమును దుర్బలమును నగునని నమ్మి వీనిఁ బుట్టించిరి.

అంగ :- స్మృతులు మతసంబంధములగు గ్రంథములే కావా?

శంబు :- ముమ్మాటికిని గావు. సాంఘిక చరిత్రమునకు సంబంధించినవి. ఇట్లు వివరింపకయే రెంటిని గలగలిపి

మనలను మతస్వాతంత్ర్య దూరగులఁజేసి మహాపాతకమును మూటఁగట్టుకొనుచున్నారు. భగవంతుఁ డిట్టి వాఁడని యివి బోధించుచున్నవా ?

అంగ :- అటులయినచో స్మృతు లనవసర గ్రంథములనియా మీ యభిప్రాయము ?

శంబు :- కుమారా ! అట్లుకాదు వినుము. పరాజితులఁ దమ సంఘమునందుఁ జేర్చుకొనునప్పుడు జేతలు జాగరూకులై యుండుట ధర్మము. లేక సమాన స్వాతంత్ర్యమును, స్వత్వమును నొసంగినఁ బాలితులకుఁ బాలకుల లోపాలోపములును, బలాబలములును దెలియును. దానఁ బాలకుల యుచ్చదశకుఁ దప్పక భంగము వాటిల్లును. కావునఁ బాలితులకుఁ బాలకుల యాయువు పట్టుఁ జూపించుట రాజనీతి కాదు. ఇది తలంచినయే కొందఱు ఋషులు స్మృతులు రచించి సంఘమును బలవత్తరముఁ చేసికొనిరి. ఇదియే ఋషులకుఁ గల్గు లాభము.

అంగ :- ఈ సిద్ధాంతముచే మీవాదము నీరసమగుటలేదా ? మనము పాలితులముకాన సమానములగు హక్కుల నీక రాజ్యతంత్రావరణమునకు దూరముగ నుంచుట రాజనీతియేకదా ?

శంబు :- అగునుగాని యింకొక్క సంగతి యున్నది. ఇది రాజనీతియే. కాని. మనమేనాఁడో యేకమతస్థులమై వారి యాచారవ్యవహారముల నవలంబించి సంపూర్ణముగా నార్యసంఘముతో నేకీభావమును బొందితిమి. ఇట్టి మనలను బరులఁగాఁజూచుట రాజనీతికి విరుద్ధము

కాన మనమార్యసంఘముతో బాటు సమాన స్వాతంత్ర్యమును, హక్కులను బొందఁదగియున్నాము. వానిని బొందుటకే మేమిప్పుడు సర్వప్రయత్నములు సేయుటకుఁ గృతనిశ్చయములమయి యుంటిమి. ఈ యాశ్రమ స్వీకారముఁగావించి, హింసాపరాజ్ఞుఁడనై భగవద్ద్యానముఁ జేసికొనుటకు నన్నీద్రావిడచర్మ మాటంక పఱచునా ? ఆత్మకు నీ యావరణతో సంబంధ మేమున్నది ? భగవంతుఁడు దీని నేల నిషేధించును ? నిషేధించిన భగవంతుఁడెట్లగును ? భగవంతునకు సమబుద్ధి యుండదా ?

అంగ :- మహాత్మా ! సంపూర్ణ విజ్ఞానముఁబొందితిని. నాయవివేకపుఁ బ్రశ్నల మన్నింపుఁడు. (సాష్టాంగ నమస్కారముఁజేయును.)

శంబు :- వత్సా ! లెమ్ము, లెమ్ము, ఇది యరుచితము. (లేవఁదీయును.)

అంగ :- మీ యీ బోధనలను ద్విజులు విన్న తూష్ణీంభావముతో నుపేక్ష సేయుదురా ?

శంబు :- ఎందుల కుపేక్షచేయుదురు ? వారి యాధిక్యమునకు భంగములగు కార్యముల వారుపేక్షింతురా ? ఇది సహజమే కదా ? మఱియు నీ యభిప్రాయములన్నియు, వికసింపక మొగ్గగా నున్నయపుడే గిల్లివేయ విశ్వప్రయత్నములు సేసెదరు. ఇంతకుమున్నే ద్విజ సంఘమునందుఁ గలవరపాటుద్భవిల్లినది.

అంగ :- దేవా ! నాకొక భయము పొడముచున్నది. ఇది కలవరపాటుతో నాఁగునని నమ్మను.

శంబు :- ఎంతవఱకుఁ బోవునందువు ?

అంగ :- రాజు బ్రాహ్మణాధీనుఁడు. అందు శ్రీరామచంద్రుఁడు వర్ణాశ్రమాచారముల నెలకొల్పి బద్ధ కంఠుఁడు. కాన మీ స్థూలశరీరమునకే యుపద్రవము గల్గునని భీతిల్లు చుంటిని.

శంబు :- కుమారా ! యియ్యది నేనెఱుంగకపోలేదు. అయినను శ్రీరామచంద్రుఁడు యుక్తాయుక్త విచారణ సేయక యీ యకార్యమునకు నొడిగట్టునను విశ్వాసములేదు. దుష్టశిక్షణంబునకు, శిష్టరక్షణంబునకును నుపయోగింపఁబడు చున్నదన్న యీ నిశిత కరవాలంబు నిరపరాధియు, దుర్బలుఁడునునైన యొక ముని కంఠముపై కెగయునా ?

అంగ :- స్వామీ! శ్రీరామచంద్రుఁడొక్కఁడేమయిన నిట్టి యవినీతి కార్యములకుఁ దెగఁడుకాని ద్విజులు బలవంత పెట్టి చేయించుకుందురా ? ఇయ్యది దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణంబని, శ్రీరామచంద్రునకు బోధింపరా ? శ్రీరామచంద్రుని నిమిత్తమాత్రునిఁ జేసెదరు.

శంబు :- శ్రీరామచంద్రుఁడు బ్రాహ్మణులచేతిలోని కీలు బొమ్మ యనియా నీ యభిప్రాయము. అట్లయిన నేను చింతింపవలసిన కార్యమేలేదు. ఈ శరీరంబునకు మరణంబు నైసర్గిక ధర్మంబు. ఇదివఱకే నిరంతర తపంబుచే, శుష్కించి, శుష్కించి, శల్యావశిష్టంబుగ నున్నది. ఈయెముకల ప్రోవుపై శ్రీరాముఁడు విశ్వామిత్ర దత్తమైన ధనుష్పాండిత్యము మెఱయ నస్త్రప్రయోగముఁ గావించి కీర్తినిబొందినఁ బొందునుగాక!

శిష్యుని లక్ష్యజ్ఞానమునకు విశ్వామిత్రుఁడు సంతసించిన,
సంతసించుగాక. కుమారా ! యింకొక్కటి విచారించుము.

సీ॥ ఇల్వలవాతాపు లిద్దరు పల్వర
మనుజుల దిగ్గ్రమింగి రనుటయేల ?
కుంభకర్ణాదులు గుటగుట రక్తంబుఁ
దెగఁద్రావిరని చెప్పి తెగడుటేల !
చేతికందినయట్టి జీవరాసులఁ గబం
ధుఁడు చంపి, తినెనంచు నుడువుటేల ?
మత్తిలి తారక మనుజుశి పల్వర
భక్షించెనని చెప్పి బదరుటేల ?

పెటె

గీ. సూర్యవంశోద్భవుం డతి శూరవరుఁడు
వివరమెఱిగిన మనుజుండు బికిరమెత్తి
కొనుచు జీవించు నొక కృశాంగుని నతాకి
కుని నిరపరాధు డయమాలి గొంతుఁగోయ.

సూర్యవంశియిది!

౧౦

అంగ :- అమంగళము ప్రతిహతమగుఁగాక.

శంబు :- ఇందమంగళమేమున్నది ? జరుగవలసిన కార్య
విధానమేయిది.

అంగ :- అయ్యా ! యీ వృధామరణము వలన లాభమే
మున్నది ?

శంబు :- ఏమున్నదా ? శ్రీరాముఁడు ఖడ్గహస్తుఁడై చను
దెంచి, నన్నీజపతపంబులు మాని ద్విజసేవ చేయు

మన్నను నా యంతరాత్మకు వ్యతిరేకముగా దాని
నొనర్పఁజాలను. ఒనర్పకున్న జరుగునది యిదియే
కదా ! రామరాజ్య మిట్టిది యని కొన్ని నాళ్ళకైన
జగమెఱుంగఁగలదు. శంబుకుని వధ, న్యాయమో,
యన్యాయమో, నిష్పక్షిక బుద్ధితో సంతర్వాణులు
నిశ్చయింతురు గాత. చావునకు భయంపడిస్వత్వమును
నశింపఁజేసికొందుమా ?

అంగ :- ఇట్టి దారుణకార్యములు జరుగకుండుఁగాక.

శంబు :- యువరాజా ! యిప్పటికే చాల ప్రాద్దుపోయినది.
ఇంకేమయిన నున్నయెడల రేపు ముచ్చటించెదము.
ఇంక నిదురింపఁ బొమ్ము.

అంగ :- చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

శంబు:- గీ. జగముకంటివేల్పు సర్వకృత్యములకు
సాక్షిగాఁగ నన్ను సాకుగాత
స్వల్పబుద్ధినగుట సతతంబు పరికించి
మంచిమార్గమందు నుంచుగాత !

(నిష్క్రమించును.)

౧౧

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.



శంకు పథ

(ఉత్తర రామచరిత)

ద్వితీయాంకము.

—*—

సాకేతపురము, రఘుఘంటాపథము, బ్రాహ్మణగృహము.

(అరుంగుపై నాకులు కుట్టుకొనుచు సోమయాజి కూర్చుండును.)

సోమయాజి:- వషే, వషే! యేమిటి యారొద? ఎల్లప్పుడు పదిమంది వేదపాఠముఁ జేయుచున్నట్టు లిల్లంతయు మాటుమోఁగుచుండును.

సోమదేవి :- ఎప్పుడు నన్నొక్కటేవిధముగా నాడిపోసి కొనుచుండురు. చైనులుగారువచ్చి మీరెక్కడనున్నారని యడుగఁగా జవాబుఁ జెప్పుచుంటిని. దానికింత బ్రహ్మాండముఁ జేయుచున్నారు.

సోమయాజి :- అట్లా చెప్పు. అదియా సంగతి? సరే.

చైనులు:- (ప్రవేశించి) సోమయాజులుగారూ! అరుంగుమీఁద కూర్చున్నారా? ఏమిచేయుచున్నారు యిచ్చట?

సోమయాజి:- ఓహో! చైనులుగారా? దయచేయండి, ఏమి చేయుటలేదండి. ఇంటిలోని పోరుపడలేక విస్తృతముగ కుట్టుచుంటి. ఈ వయస్సున నేపనిఁజేయఁబోయినను గట్టముగనే యుండును.

చైనులు:- (ఒకచేతితో నేలనానుకొనుచు నాత్రముతో) కొంప
లన్ని కొట్టికొనిపోవుటకు సంసిద్ధముగా నున్నయప్పుడు
మీ కీ శాంతమెక్కడనుండి వచ్చినదండి ? సాకేత
పురమంతయు నాగుబ్బుగాఁ జెప్పుకొనుచున్న సంగ
తులు మీ చెవినిఁబడలేదా ? ఎంత శాంతము ?
ముసలితనము హెచ్చినకొలంది శాంతము కూడ
హెచ్చుచున్నది. ఇదో సృష్టివైచిత్ర్యము.

సోమయాజి :- చైనులుగారూ ! మీ దంతయు నొకగోల.
గ్రుడ్డికన్న మూసిననేమి తెఱచిననేమియన్నట్లు, చెవి
దగ్గర శంఖమూదినను వినఁబడని నాకు నూరిలోని
సంగతులు తెలియఁగలవా ? వెట్టిగాని ?

చైనులు:- అట్లయిన మీరు మంచియవస్థలోనే యున్నారు.

సోమయాజి:- (విసుగుతో) మంచో ! చెడుగో ! కాని మీరు
వచ్చినపని చెప్పరాదూ ?

చైనులు:- చెప్పటకు మాత్రము నోరాడవద్దూ ? శాస్త్రకారుల
మాటలప్పుడే నిజములగుచున్నవి చూచారా ? శాస్త్ర
కారులు తెలివి తక్కువవారా ? త్రికాలజ్ఞులుకాదూ ?

సోమయాజి:- శాస్త్రముల యుబుసెత్తుచున్నావు. మన కిప్పు
డేమి మూడినది ?

చైనులు:- ఏమి మూడినదా ? మొన్నటిసంగతి విన్నారుకదా ?

సోమయాజి :- గురుదాసు పేలినమాటలా ? ఆఁ ! వినకేమి ?
తగిన ప్రాయశ్చిత్తమే యయినదికాదా ? కొఱుత
వేయించినారు కదా. నీవు కండ్లారఁజూచినావా ?

దుర్మార్గుల శిక్షించుపట్ల శ్రీరామచంద్ర భగవాను

నకు దయ యనుమాట యేకోశమందయిన నుండదు
సుమా !

చై నులు:- ఈయప్రాచ్యపుముండ కొడుకులుశిక్షించిన కొలంది
మొండివారగుచున్నారు. వీరు పెచ్చుపెరుగు చున్న
ట్లున్నది.

సోమయాజి:- కొత్తగా నిప్పుడేమి వాటిల్లినది ?

చై నులు:- ప్రాతఃస్నానముఁజేసి, సంధ్యావందనముఁ జేసికొను
టకు వేకువ జాముననేలేచి నేడు కకుత్స్థుఁడుటమునకుఁ
బోయితిని. నాకన్న ముందుగనే యొకఁడొడలెల్ల
బూడిదపూసికొని వివిధకుసుమ పత్రసమావృత్తుడై
విఘ్నేశ్వరపూజఁ జేయుచుండె. కపరకప్పర చీకఁ
టులు నలుగెలంకుల నలముకొని యుండుటచేఁ జూడక
యావినాయక విగ్రహముపైఁబడితిని. అంత నాతఁడు
మండిపడుచు నన్నుఁ దూలనాడ నారంభించెను.

సోమయాజి:- చై నులుగారూ! దేవతా విగ్రహముపైఁబడుట
దోషము కాదా ?

చై నులు:-దోషమేకాని, యాతఁడెవ్వఁడనుకొన్నారు? అతఁడు
గురుదాసుని తమ్ముడంట.

సోమయాజి:- అవురా ! ఏమని తూలనాడినాఁడు ?

చై నులు:-దేవపూజా విఘ్నముగావించుట మొఱకుల లక్షణ
మని యేమేమియో గొణిగినాఁడు.

సోమయాజి:-దారితప్తిపోయిన కొలంది యీముండకొడుకులు
పై పైకి వచ్చుచున్నారు. దయా దాక్షిణ్యములు
మాని వీరలను దల్లివేరులతోఁ బెకలించిపాఱవేయించ

వలయును. రామభద్రున కీ సంగతి తెలిసినదా ? ఆర్షే
యములగు శాస్త్రములను ధిఃకరించి గురుధనాపహర
ణమునకుఁబూనిరిగాతుచ్చులు. ఇప్పుడే వీరిని గొఱుత
వేయించ వలయును. పెందలకడనే మేలుకొనుట
యు క్తము.

చైనులు:- పుండొకచోటనున్న మందొకచోటవేసినఫలమేమి
వీని నొక్కనిఁ దూదముట్టించిన లాభమేమి ?

సోమయాజి:- నీవు చెప్పుచున్నమాటలు నాకర్థమగుట లేదు.

చైనులు:- ద్రావిడులయందు నూతనశక్తి యొందుదృఢిల్లినది.
ఆర్యులతో సమానస్వస్థ్యమును గోరుచున్నారు. దీని
కంతకును మూలకంద మా శంబుకుఁడు. వానిని గడ
తేర్చినఁగాని యీ యాందోళనము సమసిపోవదు.

సోమయాజి:- అయితే నీవు శంబుకు నెఱుంగుదువా ?
వాఁడెంతపనిఁజేయుచున్నాఁడు. తొల్లి తపోభంగమై
ద్రావిడుఁడై పుట్టెనుగాఁబోలు.

చైనులు:-ఆఁ! యెఱుంగుదును. పరమసాధువు, విజ్ఞాని, పరా
పకారముఁ దలపెట్టఁడు.

సోమయాజి:- నీ మాటలు చిత్రముగా నున్నవి. అట్లయినచో
నిదియంతయు నేమిటి ? ఎందులకు వచ్చినపని ?

చైనులు:- ప్రజలందఱుసమానముగాఁ బరిపాలింపఁబడవలయు
ననియు, సమానమగు హక్కులుండ వలయుననియు
నాతని వాదము. అందులో మతవిషయమున నీషణ్ణా
త్రమైన భేదముండఁగూడదని యాతనియభిప్రాయము.
అందుచే నతఁడిట్లు చేయుచున్నాఁడు.

సోమయాజి :- అట్లయితే ఋషిప్రోక్తములగు గ్రంథము
లన్నియు సున్నచుట్టవలసినదేనా ?

చైనులు :- స్వత్వసామాన్యమునకుఁ బ్రతిబంధకములగు నీతు
లన్నియు గర్వ్యములనియే యాతని యభిప్రాయము.

సోమయాజి :- ఓహో ! కొంపకు నిప్పుముట్టించుచున్నాఁడే ?
అతఁడిప్పుడెక్కడ నున్నాఁడు ?

చైనులు :- మనపట్టణంబునకుఁ బరిసరంబుననే సరయూ నదీతీర
మునఁ జిదానందాశ్రమమని పేరువెట్టుకొని యొక
యాశ్రమము నిర్మించుకొని తపస్సుఁ జేసికొనుచు,
నప్పుడప్పుడు శిష్యులకుఁ దత్వోపదేశముఁ గావించు
చున్నాఁడు.

సోమయాజి :- (మండిపడుచు) ఏమి ! తపస్సా ? శూద్రుఁడు,
తపస్సా ? శిష్యుల కుపదేశములా ? ఏమి వింత ?
రామరాజ్యములోనే యిట్టి వింతలా ? ఇప్పుడు
మనము చేయవలసినది యేమి ? వెంటనే నిశ్చ
యింపుము.

చైనులు :- వీని నీ వైపుల లేకుండఁ జేసినఁగాని యీ గందర
గోళము మానదు.

సోమయాజి :- ఈ వైపులనేమిటి ? వెనుక వచ్చువారికి మరల
నొకపనియా ? ఈ లోకమున లేకుండఁగనే చేయవల
యును. సరే ! నడువుము. నేనుగూడ వచ్చెదను.
రామభద్రునికడకు వెళ్ళెదము.

చైనులు :- తొందరపడకుఁడు. ముందుగా వసిష్ఠులవారి కడకుఁ
బోయి వారితో నాలోచించి కార్యము నడపెదము.

సోమయాజి:- సరే మంచి యూహే, నడువుము; ఈ విస్త
ల్పింటిలోఁ బడవేసి వచ్చెదను. (నిష్క్రమింతురు.)

(శ్రీరాముఁడు, హనుమంతుఁడు, అంగదుఁడు
ప్రవేశింతురు.)

శ్రీరామ :- అంగదా ! చిరకాలమునకు మమ్ము దర్శింప
వచ్చితివి. వానర సార్వభౌముఁడు సుఖముగ రాజ్య
మేలుచుండెనా? మమ్మేమయినఁదలపోయుచుండునా?

అంగ :- దేవా ! హసాదు. మీ యాజ్ఞాబద్ధుఁడై కాదా
కిష్కింధాపురమున వానరసార్వభౌముఁడు రాజ్యము
జేయుచుండుట? మిమ్ముఁదలంపని నిమిష మొక్కటి
యయిన నుండునా? అందు సుగ్రీవ సార్వభౌముఁడు
మిమ్ముఁ దలంపకుండునా? “ఆమరణాంతము కృతజ్ఞుఁ
డనై యుండఁదగిన సాహాయ్యము చేసితి”రని చెప్పు
చుండును.

హను :- [తనలో] ఏమి యువరాజు మాటలు వ్యంగ్య
ప్రధానముగా నున్నవి. ఏలొకో? వీనిచర్య లనుమా
నాస్పదములుగాఁ గన్పట్టు చున్నవి.

శ్రీరామ :- కుమారా ! అంగదా !! మేముచేసినది కడు
నల్పకృత్యముసుమీ ! మీ పినతండ్రి మిగుల ప్రబు
ద్ధుఁడగుటచే మాయందుఁ కడుంగడుఁ గృతజ్ఞుఁడై
యున్నాఁడు.

అంగ :- [తనలో] నిజముగ నల్పకృత్యమే. [పకాశముగా]
దానికే రేయింబవల్లాంతరంగికులతోఁజెప్పికొని యువ్వి

హూరుచుండును. దేవరవారికి నాకస్మికముగా వాటి
ల్లిన యాపత్తునకుఁ గుంది కుంది వెంటనే నన్ను
మీకడ కంపెను.

శ్రీరామ :- అంగదా ! తీరరాని యిక్కట్టే కాని,

సీ. కాక పక్షంబులు గల్గని పసినాఁడె
దేశముల్ ఋషితోడ దిమ్మదిరిగి
కనులలోఁ బెట్టుక యనుకంప సాకిన
పితమరణంబుచే వెగటుచెంది
కడలేని యడవులఁ గొల్పడతోడ ని
ల్లాలితోడుత నడయాడి యాడి
కడుఁగ్రొవ్వి కన్నులు గనక రావణుఁడు చే ;
సిన పరాభవముచేఁ జివికి చివికి

గీ. యుండినను ధర్మసంస్థాప నోచితంబు
లైన యట్టి కార్యముపట్టు లందు జంక
మెపుడు రవ్వంతయేని యే మేని పెద్ద
దిగులు గొల్పెడు కష్ట మే తేరనున్న.

కాన రాజధర్మ పరిరక్షణంబుకై యర్థాంగిని గారాని
యడవుల కంపినందులకై పరితపింపము.

హను :- దేవా ! మీరనునది నిజమేకాని యొక్కసంగతి
మాత్రము విచారింపవలసియున్నది.

సీ. కన్నవారలనెల్లఁ గడకుఁ ద్రోసి మహాత్మా !
భవదాశ్రయముఁగోరి వచ్చెనయ్య

అక్కటక్కట ! యసూ ర్యంపశ్యయయ్య మీ
 తోడునీడవలె న ల్లాడెనయ్య
 పలలాశికొని పోవఁ గలయంగు సైతము
 రేబవల్ మీము సంస్కరించెనయ్య
 మీసంశయము తీర్చు నాసతోఁ దెగమండు
 సాదనెక్కి కమలక బ్రదికెనయ్య

గీ. అట్టి సాధ్వీమతల్లి మా యమ్మ మూఁడు
 లోకములతల్లి యక్కటా ! లుబ్ధకాళి
 పంచఁజేరినఁ బక్కునఁ బగిలి నా హృ
 దయము చావనైతినిగదా తత్తణంబ.

౨

శ్రీరామ :- ఆంజనేయా ! వెట్టియేడ్పు లేడ్చుచున్నావు.
 మేము విధించిన దండనచే మేము దోషముఁజేసితి
 మనియా నీయుద్దేశ్యము.

హను :- నే ననఁజాలనుగాని, మాయమ్మమాత్ర మాదండ
 నకు నర్హురాలు కాదని యెఱుంగుదును.

శ్రీరామ :- అయిన మేముదోషముఁ జేసినట్టేకదా ! దీని
 నిదివఱకేల చెప్పకపోతివి ?

హను :- చెప్పనందులకు నామనస్సాక్షి నన్నుఁ బీడించు
 చునేయున్నది. ఇన్నిదినములనుండి నేను గంటఁ
 గూర్కొంటుండునా ? మొన్న యాజగన్నాత స్వప్న
 మునఁదోచి కనుకొలుకులనుండి వేడికన్నీరు కాల్యలై
 పాటుచుండఁగొనగోటఁజిమ్ముచుఁడగ్గుత్తికతో “గుమా
 రా! యకలంకమైన నా చారిత్రమును, దుర్తార్థులకు
 దుర్జ్యేయమైన నాసాతివ్రత్యమును, నీ వెఱుంగవా!”

యనెను. నేనులికిపడి తల్లీ యెఱుంగకేమి? ఈ దీనుఁడు మీ సన్నిధానమున నిల్చుటకయిన నర్హుఁడాయంటిని. అట్లయినచో “శ్రీరామచంద్రునితోఁజెప్పి యేల వారి సంశయములనుదీర్పవ”నియెను. తల్లీ! తల్లీ! జగన్నాథా! నేనసమర్థుఁడను, నేనసమర్థుఁడను. అమ్మా! నేనెవఁడను? ఆమహానుభావునకు నొక సామాన్య సేవకుఁడను. నా మాటయందు వారికి గౌరవమెట్లుగయించు నంటిని! కుమారా! నీవు చెప్పనదియు నిజమే. రారాని పోరాని యడవులలోఁబడవలసిన యిడుములకు బీతు వడను. అన్యాయంబుగ నామెడకుఁ దగిలించిన యీ “నిరాపనింద” నెట్టుపాఘకొందునాయని దుర పిల్లుచుంటిని. ఇక నెవరు నాదిక్కు? మరల మిమ్ముఁ జూడఁగల్గుదునో లేదోయని యంతర్ధానమయ్యెను. నాఁటనుండి నాకు నిద్రాహారములు రుచించుటలేదు.

శ్రీరామ :- ఓయీ! హనుమంతా! నీవు సూర్యవంశపు పరువుమర్యాద లెఱుంగనట్లు మాటాడుచున్నావు.

హను :- ఎఱుంగకేమి మహాత్మా! ప్రాకృతజనంబులాడు మాటలు పాటించి వంశఘ్న కలంకము పాలగునని తలంచి, నిరపరాధయు సాధ్వీమతల్లియు నగు మాయమ్మను హేయమగు నిందపాలుసేయు టుచితమో? నేనెఱుంగనా? నాఁ డశోకవనమధ్యంబున మలిన జీర్ణాంబరములతోడను, సంస్కారశూన్యములగుటచే జడలుగట్టిన శిరోజముల తోడను దివారాత్రములు హా! రామ, హా! రామ, యనుచు మిమ్ముల ధ్యానిం

చుట, అట్టితల్లికా యిట్టివాడు? త్రేతాయుగ లక్షణము కాబోలు.

అంగ :- దేవా! మేము చెప్పనంతటి వారము కాముగాని నీతామహాదేవి వనవాసముచేత సూర్యవంశమున కప కీర్తిగాని కీర్తిరానేరదని నాతలంపు.

శ్రీరామ :- [నిమిలితనేత్రుడై విచారించి] అంగదా! నీవాక్యములయందు సత్యము లేకపోలేదు. కాని “జన వాక్యమ్ తు కర్తవ్యమ్” అను పల్కులఁ బాటింపవలసిన వాడనైతిని.

హను :- దేవా! యీనానుడి మాబోటి ప్రాకృతజనంబు లకుఁ గాని మీవంటివారికిఁగాదు.

శ్రీరామ :- ఆంజనేయా! నీవుకూడ నీ నింద మానెత్తిపైనే పడవేయుచున్న వాడవా?

[ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించి] మహాప్రభూ! వసిష్ఠుల వారు తమ సందర్శనార్థమై వచ్చినారు. ఏమిసెలవు?

శ్రీరామ :- ఇంతకన్నను గావలసినది యేమున్నది? వెంటనే తోడ్కొని రమ్ము.

[వసిష్ఠుఁడు, చైనులు ప్రవేశింతురు. శ్రీరామ చంద్రుఁడు పీఠముడిగ్గి] సూర్యవంశోద్భవుండును, శిష్యుఁడునగు రామభద్రుఁడు నమస్కరించుచున్న వాఁడు.

వసిష్ఠ, చైనులు :- వర్ణాశ్రమాచారపరిరక్షణసామర్థ్యమస్తు.

హను :- రామభద్రుని సేవకుఁడు హనుమంతుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

వసిష్ఠ, చైనులు:- పుత్రప్రేతాభి వృద్ధిరస్తు.

అంగ :- [తనలో] మా హనుమయ్య యెంత యదృష్ట వంతుఁడు ; పెండ్లియుఁ జెండ్లమును లేకుండఁగనే బిడ్డలమీఁద బిడ్డలను బొందఁ బోవుచున్నాఁడు. ఇందు లకు సంశయమేల ? బ్రాహ్మణులమాట రిత్తవోవునా ? (ప్రకాశముగా) కిష్కింధాపుర యువరాజంగడుఁడు నమస్కరించుచున్నాడు.

వసిష్ఠ, చైనులు:- [తేటిపాఱఁజూచి యాశీర్వాదింతురు.]

శ్రీరామ :- ఇదిగో ! యిందు దయచేయుఁడు. (అంద రుప విష్టులగుదురు)

వసి :- రామభద్రా ! మనోవ్యాకులములేకుండ రాజ్యముఁ బరిపాలించుచుంటివి కదా ? క్రొత్తవింత లేమియు లేవుకదా ?

శ్రీరామ:-మీ యాశీర్వాద బలమువలన ధర్మానుష్ఠానపరుఁ డనై ప్రజలు సంతృప్తిఁ బొందునట్లు రాజ్యము చేయు చునే యుంటిని. జగద్గురువులయిన మీరు మాయెడఁ బరిపూర్ణకటాక్షముగల్గియుండఁ బాలనయందుఁగొఱఁ తేమియుండును ?

చైనులు:- దేవా! సూర్యనంశము సాకేతపురసింహాసనము సం దున్నంతకాలము మాబోటివైదికులకుఁగొదవలేమియు నుండవు. కాని (యాఁగును.)

అంగ :- (తనలో) యీముదుకండేదియో కైలాటముఁ దెచ్చి పెట్టుటకు యత్నించుచున్నాఁడు. శాంతముతో విని యెదను.

వసి :- చైనులుగారూ ! మీరు కొంతతడవూరకుండుండు.
(రామునికిఁ గన్నన్నఁజేయును)

శ్రీరామ - హనుమంతా ! అంగదుఁడలసినయట్లున్నది. యువ
రాజును విడిదలకుఁ గొంపోయి సత్కారములను
గావింపుము.

హను :- అంగదా ! మనము విడిదలకుఁ బోదుమురమ్ము.
(ఇరువురును బయలుదేరుదురు)

అంగ :- (తనలో) ప్రజ్ఞలకు లోపమా? వైదికము నందుఁగాక
తౌకికమునందుఁగూడ వసిష్ఠులవారసాధారణులే. మేమే
మియో వినిపోదుమనిచెప్పి యీ షిషచే మమ్మా
వలకంపించుచున్నాఁడు. అయినను జిత్రము చూచి
తీరవలయును. (హనుమంతునికై తిరిగి) యాంజ
నేయా ! యిది నీవు రామాయణము నిర్మించుట
యందుఁ బడ్డశ్రమకుఁ బ్రతిఫలము గాఁబోలు.

హను :- అంగదా ! యింకను నీకుఁ జిన్నతనము వదల
లేదుగా ! ఆర్యులను దిరస్కరింపఁగూడదు.

అంగ :- ద్రావిడులను దిరస్కరింపవచ్చునా ?

హను :- కొంటెమాటలు మాని యిటువినుము. మనము
సామాన్య సేవకులము. రాజులు రాజకార్యములను
బహిరంగముగాఁ జర్చింపనొల్లరు.

అంగ :- అవును మనము సామాన్య సేవకులమే. అందు ముఖ్య
ముగా నీవు కిష్కింధాపురము వదలినప్పటినుండి
సామాన్య సేవకుఁడవే యైతివి. లేకున్న నిక్కడికేల
వచ్చెదవు ? దీనికేమిగాని ముక్కుమూసికొని తపముఁ

జేసికొను నాబాపనితో రాజకార్యము లేముండునా
యని వెఱఁగుపడి యిట్లంటిని. ఇందుఁ దిరస్కరణ
మేమున్నది ? అయినను మనము సామాన్య సేవకులము
గదా, మనకేల ? పోదము రమ్మ. (నిష్క్రమింతురు)

చైను :- (జనాంతికముగా వసిష్ఠునితో) యినూతనజాడ్యము
కిష్కింధాపుర యువరాజునకుఁ గూడ సోకినట్టున్నది.

వసి :- అనుమానముపడియే నేను వానిని నావలకంపు నుపా
యముఁ జేసితిని. (శ్రీరామునితో) రామభద్రా !
కర్తవ్యాంశమునకు వత్తము.

శ్రీరామ :- చిత్తము. గురువుగారి వాక్యములు వినుటకు సిద్ధ
ముగనే యుంటిమి. సెలవిండు.

వసి :- ఇప్పుడు క్రొత్తక్రొత్తగాఁ బ్రజలయందు రగులు
చున్న కలవరము నెఱింగితివా ?

చైను :- ప్రజలయందుఁగాదు, ద్విజేతరులయందు.

వసి :- ద్విజేతరులయందేమి ? వారిని సదమదించుటకు ద్విజుల
యందునూత్రములేదా ?

శ్రీరామ :- మేమంతగా నెఱుంగమే. దేవా ! యదిపదియో
సెలవిండు. (అంగదుఁడు గాంధర్వవిద్యచేఁ బ్రవేశించి
యదృశ్యుడై యొకమూలడాఁగి శ్రీరామ వసిష్ఠుల
సంభాషణము వినుచుండును.)

వసి :- శ్రీరామచంద్రా ! రాజవైయుండియు, వేగులవారి
మూలమున రాష్ట్రరహస్యములఁ దెలిసికొనుచుండుట
లేదా ? ఎంతమాట ?

అంగ :- (తనలో) శ్రీరామచంద్రుడు నాడు చాకలివాని
యింటిగుట్టు తెలిసికొనుటచే గల్గిన యగచాట్ల
కుందుచే మరల నట్టిపనికిఁ బూనుకొనఁడని నాతలంపు.

శ్రీరామ :- దేశికేంద్రా ! యకస్మాత్తుగా సంభవించిన
భార్యావియోగ దుఃఖముచే మతిచెడి రాజ్యకార్య
ములయందుఁ బ్రమత్తులమై యున్నారము.

వసి :- సూర్యవంశమునం దుద్భవించిన నీవలన నెట్టి మాటలు
వింటి. నీవు ధీరోదాత్తుడవు; ఇట్లు కుందఁదగునా ?
యిట్లాడఁదగునా ? ఎన్ని సంకటములు సంభవించినను
రాజధర్మమును నెఱవేర్చుట విధికాదా ?

శ్రీరామ :- సూర్యవంశపుఁ బరువుమర్యాదలను నిల్పుటకే
యీ యగచాట్లను ధైర్యముతో ననుభవించు
చుంటిమి.

వసి :- నీ వీశ్వరాంశ సంభూతుడవు. కాన బ్రాకృతజనం
బులట్ల మాటాడఁ జనదు. ఈ విషయమున వాల్మీకి
మహాముని యభిప్రాయమును వినియుండలేదా? ఈశ్వ
రావతారమని చెప్పుచున్నాడు.

అంగ :- (తనలో) ఇటువాల్మీకి రామాయణము విన్నాడు;
అటు హనుమద్రామాయణమును విన్నాడు. కాని
శ్రీరామచంద్రుడు తానింకను మనుష్యమాత్రుడో,
యీశ్వరుడో నిశ్చయించుకొననట్లున్నది. ఒకవేళ
రెండునుగాక త్రిశంకుతాతగారి స్వర్గవాసియేనో ?

శ్రీరామ :- దేవా ? తమియింపుడు. మనుష్యరూపముతో
నున్న మేము మనుష్యులట్ల చరియింపవలదా ?

వసి :- శ్రీరామచంద్రా ! నీవు సార్వభౌముడ వగుటంజేసి
రాజధర్మమును విధ్యుక్తముగా నెఱవేర్పవలసి
యున్నది.

చైనులు :- (పరులు వినకుండ) ఆ కోతిముండకొడుకేదియో
మందు పోసినట్లున్నది. వాని మొగముఁజూచినప్పుడే
నాకనుమానము గల్గినది.

అంగ :- (తనలో) తాతగారూ ! నాకు మంచిబిరుదే యిచ్చి
తిరి. అదియే నిజము కావలయు.

శ్రీరామ :- చిత్తము ! మీ యాజ్ఞాబద్ధులము.

వసి :- అటులయినచో రామభద్రా ! యిటు వినుము, నీవు
రాష్ట్రసమాచారము లెఱుంగకుండినను, మేము
మాత్ర మెఱుంగకుండఁజాలము. సాకేతపురరాజ్య
శ్రేయస్కాములమయిన మేము దానిపట్ల బ్రాణము
లయిన విడుతుము. నేడయోధ్యా పట్టణమంతయు
గుసగుసలతోడను జిటచిటలతోడను నిండియున్నది.

అంగ :- (తనలో) ఏమిచెప్పమా ! వసిష్ఠు తాతగారి యవ్యాజ
పరోపకారశీలత వెల్లివిరియుచున్నది.

శ్రీరామ :- కారణమేమి ?

వసి :- కారణమా ? ఎన్నఁడై నవింటివా శంబుకునిపేరు ?

శ్రీరామ :- మాకర్ణతాడితమైనట్లు కన్నట్టదు.

వసి :- నేటిదనుక మేమును వినియుండలేదు.

చైనులు :- అట్టి యల్పుడే యీ గుసగుసలకన్నిటికి మూల
కారణము.

వసి :- ఇతఁడనార్యుఁడు; అనఁగా ద్విజేతరుఁడు; అనఁగా ద్రావిడుఁడు; అనఁగా మన స్మృతులు పేర్కొన్న శూద్రుఁడు.

చైనులు :- (సంతోషముఁబట్టఁజాలక తనలో) ఆహా! పూర్వ సముపార్జితమైన విద్యనంతయు నుపయోగపఱచుచున్న వారు వసిష్ఠులవారు. సమయమున కక్కఱకురాని చదువు చదువా?

అంగ :- (తనలో) వసిష్ఠుల వారందఱిని గలగూరగంప చేసినారే.

శ్రీరామ :- అయిన నేమి?

వసి :- ఏమియులేదు, శాంతముతో వినుము. త్రికాలజ్ఞులును, లోకాతీతులును, బ్రహ్మచక్షువులునయిన తొల్లింటి ఋషులెల్ల వీరికి జప తపంబులు నిషేధించిరి.

శ్రీరామ :- జపతపంబులనఁగా భగవద్ధ్యానమే కదా?

వసి :- అగును. భగద్ధ్యానమే వీరికి నిషేధించి యార్యులగు ద్విజులకు సేవఁజేయ శాసించిరి.

శ్రీరామ :- ఋషులు మేలుకార్యమునే చేసిరి.

వసి :- ఇంతియకాదు, స్మృత్యనుసారముగా వర్ణాశ్రమాచారములను నిల్పి కాపాడు భారము త్క్షత్రియులందుంపఁబడినది. సూర్యవంశ్యులగు త్క్షత్రియులెల్లరు ఋషుల యాదేశమును గ్రహించి పాటించి నేటిదనుక రాజ్యపరిపాలనంబుఁగావించిరి.

శ్రీరామ :- నేటిదనుక యనుచుంటిరి, మేమును మా పూర్వులు పోయిన పుంతనే పోవబద్ధకంకణులము.

వసి :- అట్లయిన వినుము, నేడీశంబుకుఁడు సాకేతపురమున కతిసామీప్యమున నొక యాశ్రమము నిర్మించికొని, ద్విజేతరులనుండి శిష్యులను గ్రహించి స్నాతులను ధిఃకరించి వారికిఁ దత్వోపదేశముఁ గావించు చున్నాఁడు. అంతటితో విరమింపక, పట్టణములకును బక్కణసీమలకును ఛాత్రులనంపి యార్యులతో సమాన స్వత్వముకలదని శూద్రులకుబోధింపించు చున్నాఁడు.

శ్రీరామ :- మా ప్రజల కెల్లరకు సమానములగు హక్కులుండుటచితమే కదా.

వసి :- ఉచితమే స్మృతिसమ్మతమున్నంతవఱకు.

శ్రీరామ :- చిత్తము.

వసి :- అందుచే నీ పట్టణంబున, సాకేతంబున గర్వగ్రస్తులై శూద్రులు బ్రాహ్మణులను దిరస్కరించుటయే కాక వేదాధ్యయనంబునకుఁ గూడఁ గడంగుచున్నారు.

శ్రీరామ :- ఇప్పుడు మాకేమియాదేశము ?

వసి :- ఈ దేశము నీదికాదా ?

శ్రీరామ :- మాదియే.

వసి :- అటులయిన వర్ణాశ్రమాచారములను నిల్పినొల్లవా ?

శ్రీరామ :- నిల్పబద్ధకంకణులము, గాని మమ్మేమి చేయ మందురు ?

వసి :- నీ రాజ్యమునకు రానున్న యిఁ ప్రమాదములను, నీ ముప్పును వైశమ తొలఁగింపవా ?

శ్రీరామ :- దానికి సందియమేల ? నేడేవర్ణాశ్రమాచారముల ధిఃకరించి విచ్ఛలవిడి వర్తించువారల నిష్కర

దండన పాలు చేసెదమని శాసనమును బ్రచురించెదము.

వసి :- ఇట్టిశాసనమువలన నుపయోగములేదు. ఇది తాత్కాలికోపశ మనముగల్గజేసినఁ జేయును. కాని శాశ్వతముగా నీ యుపద్రవమును దప్పింపజాలదు. ద్రావిడులందుద్భవించిన యీ యావేశమును మీ శాసనమిప్పటికి నణచిపెట్టినను, లోన గుమిలి గుమిలి యెన్నటికయిన బయల్పడక మానదు. ముందు మేల్కొనుట మేలు. ఒకరి నిర్దురంబట్టి శిక్షించిన నుపశమిల్లునని తోచును.

శ్రీరామ :- ఎవ్వరిని ? ఏ శిక్ష విధించమందురు ?

వసి :- ఎవ్వరిని శిక్షించిన నేమి లాభమున్నది ? సామాన్య దండనమువలన మాత్రమేమి యుపయోగమున్నది ? ఈ మత ద్రోహుల గురువునుం బట్టియే మరణదండన విధించవలయును. ఇయ్యది కఠినశిక్షయని తలంపరాదు. ఇరుపక్షములవారి మేలుకొఱకే. అవయవముల యందొక్కటి దుష్టమైనదానిని ఖండించివైచుట వైద్యునకు విధి. ఇందు వేటొందు తెఱచులేదు.

శ్రీరామ :- (నివ్వెఱగంది, కొంచెము విచారించి) మీ రీమాటలు చెప్పను దగదు. మేము వినను దగదు. వేయేల ? వినజాలము. దుష్టశిక్షణంబున నాటితేటిన యీ హస్తము నిరపరాధునిఁ ద్రుంపజాలదు.

వసి :- నిరపరాధుడనుచున్నాడవు. స్మృతి ధిక్కారముఁ జేసి మత ద్రోహముఁ గావించిన నీచుడెట్టి దండన కయిన నర్హుడే.

(హనుమంతుఁడు ప్రవేశించి యదృశ్యుడై యంగ
దుండు కూరుచున్న స్థలమునఁ గూరుచుండఁబోవును.)

అంగ :- (తొలఁగి తనలో) పాపము ! మా హనుమన్నకుఁ
గండ్లు కనఁబడుటలేదు. ఇది బ్రాహ్మణ భక్తికిఁ బ్రతి
ఫలము గాఁబోలును.

శ్రీరామ :- అటులయినచో మేము శంబుకుని సన్నిధాన
మున కరిగి యాతఁడొనర్చుచున్నది మతద్రోహమని
నచ్చఁజెప్పి మంచిమార్గమునఁ బెట్టెదము.

వసి :- మేమిదివఱకే యతనితో ముచ్చటించి యుంటిమి.
అతఁడు మా మాటలను బెడచెవులను బెట్టుటయేకాక
యనార్యులకుఁ గూడ మతమునందు సమానమగు
స్వత్వమున్నదని తర్కించి, ప్రాణమునయిన వీడుదును
గాని యంతరాత్మకు వ్యతిరేకముగా నారబ్ధకార్యము
లను విసర్జింపనని మొండిపట్టుపట్టి ఖండితముగాఁ జెప్పి
నాఁడు. అందుచేతనే మీ సన్నిధానమునకు వచ్చి
తిమి.

శ్రీరామ :- ధర్మసూక్ష్మములు మా బోంట్లకు దురవ
గాహము. అయినను నింతకు మున్ననార్యులుకూడ
బ్రహ్మత్వము గడించినట్లు విన్నారము. శంబుకుని
వాక్యములయందు మత ద్రోహ బుద్ధి యున్నట్లు
కన్నట్టదు.

వసి :- రామచంద్రా ! పొరఁబడుచున్నాఁడవు. నీవు చెప్పు
నవి కృతయుగమునాటి కథలు.

శ్రీరామ :- అయ్యా ! యుగభేదముచే స్వత్వము కూడ
మాటునా ?

వసి :- దానికింకను సంశయమా ?

శ్రీరామ :- అట్లయిన నీ విషయమున దీర్ఘవిచారణముఁ జేయవలయును. అనాలోచితముగాఁ గార్యమునుఁ జేయఁజాలము. ఊమింపుఁడు.

హను :- (తనలో) శ్రీరామభద్రుఁడు సత్యమునే పల్కుచున్నాఁడు.

శ్రీరామ :- (ఆలకించి) ఎక్కడ నుండియో రోదనధ్వానములు వినవచ్చుచున్నవి.

ద్వారపాల :- (ప్రవేశించి) బ్రాహ్మణుఁడొక్కఁ డాక్రందనముఁజేయుచు మొగసాలకడ నిలువఁబడియున్నాఁడు. ఏమి సెలవు ?

శ్రీరామ :- వెంటనే లోనికిఁ గొనిరమ్ము.

ద్వారపాల :- చిత్తము (నిష్క్రమించును) బ్రాహ్మణుఁడొక్కఁడొక్క బాల శవంబుతో బ్రవేశించి యాత్రముతో రామునుద్దేశించి)

బ్రాహ్మణుఁడు :-

ఇనకులవర్యుఁడౌరఘనరేంద్రునిదొట్టియునేటిదాఁకనున్
జనకులుగల్గఁ బుత్రకులు చచ్చుటగానము నీతలాటమం
దునఘటియిల్లఁగారణముతోచదుశూద్రుఁడెవండొయెచ్చటో
తనమతధర్మముల్ విడచితస్వపథంబునఁబోవఁబోలెడిన్ 3

ఓ రఘురామ ! కట్టెదుట నున్నది బాలశవంబుఁజూడుమీ
పాటులఁ బ్రోవలేని నర పాలకు లేటికి ? మీదు పూర్వులె
వ్వారును విప్రభక్తి పరి వర్జితులెన్నఁడుగారు గావునన్
బాటుని బిడ్డకిచ్చెదవొ ప్రాణము ! శాపమునేగ్రహింతువో !

అంగ :- (తనలో) ఏమీ యీ బెదరింపు; తన బిడ్డను | బది
కించుకొనలేని యీ పాముఁడు శాపము నిచ్చునట,
ఏమనియో !

వసి :- అకాలబాలమరణదందహ్యమానుఁడవైన యో
యదృష్టహీనుఁడా ! చక్రవర్తిని దూలనాడకుము.

బ్రాహ్మ :- వసిష్ఠులవారా ! దుఃఖమున మునిగిన నేను
మిమ్ముఁజూడఁజాలక యపచారమును జేసితిని. నమ
స్కారము. శాస్త్రవిహితముగా రాజ్యమేలఁజాలని
చక్రవర్తిని దూలనాడకేమి చేయఁ గల్గుదును ?

శ్రీరామ :- ఓ భూదేవా ! బ్రాహ్మణధర్మముగాని యీ
కోపమేలపూనెదవు ? వాటిల్లిన యాపత్తు సవిస్తర
ముగాఁ దెల్పిన నది తీర్ప శ్రీరాముఁడు సంసిద్ధముగా
నున్నాఁడు.

బ్రాహ్మ :- ఇతఁడు నా బిడ్డఁడు, లేక లేక కన్నసంతానము.
నేఁ డకస్మాత్తుగా మరణించెను. కారణము మీరే
యరయుఁడు.

అంగ :- (స్మృతినభినయించి యక్కజపాటుతో) ఔరా !
యౌరా ! యేమి యీ కుట్ర ! ఏమి యీ తంత్రము !
ఏమి యీ ఛద్మకౌశలము ! ఇప్పుడంతయునర్థమయినది.
వసిష్ఠులవారెంత తంత్రజ్ఞులు. మొన్న సాయంకాలము,
వసిష్ఠులవారశ్వసీ దేవతలతో గుసగుసలు వోవుటకుఁ
గారణమిదియా ! భూదేవు లాకాశదేవు లొక్కటైరి.
ఇక శంబుకర్షికిఁ బ్రాణములు దక్కుటెట్లు ? అశ్వసీ
దేవతల సాహాయ్యమున నీ కుట్రవానిని మూర్ఛపోఁ
గొట్టి శంబుకర్షి తపముచే మరణించెనని చెప్పవచ్చిరి.

ఎంత పొటపాటుఁ జేసితిని. మా సుషేణు తాతగారిని
దీసికొనివచ్చిన యెడల నేదియో విలుగుడిచ్చి లబ్ధ
ప్రజ్ఞునిఁ జేయకుండునా ! కట్టా యిప్పుడు నేనేమి
చేయఁగలను. ఎంత మోసము. అయినను శ్రీరామ
చంద్రుఁడేమి చెప్పినో వినియెద.

శ్రీరామ :- (వసిష్ఠునికై తిరిగి) మహాత్మా ! యిట్టి బాలా
రిష్టము దేనివలనఁ గల్గునో సెలవిండు.

వసి :- (దీర్ఘముగా విచారించి)

శ్లో॥ యస్య రాష్ట్రే నృపాలస్య తురీయశ్చ తపోధనః
తత్ర తథ్యమ్ భవత్యేవ విప్రబాలస్య మారణమ్ ॥

శ్రీరామచంద్రా ! యింకను సంశయమేల ? . ఏ
రాజు రాష్ట్రమునందు శూద్రుఁడు తపస్సుఁజేయు
చున్నాఁడో యచ్చటనే యకాలముగా విప్రబాలురకు
మరణము సంభవించి తీరునని స్మృతివాక్యము చెప్పు
చున్నది. ఇంతకన్నను మనకేమి తార్కాణము గావ
లయును ?

హను :- (వినయముతో) దేవా ! మీ వాక్యములు మాకుఁ
బరమ ప్రమాణములు. సందేహింపవలసినయగత్యము
లేదు. కాని యొక్క సంగతిని దెలియఁ గోరు
చున్నాఁడను.

అంగ :- (తనలో) కట్టకడకు మా హనుమయ్యకుఁ గూడ
నేదియో సందియము పొడకట్టినది. తఱుమఁగాఁ దఱు
మఁగాఁ బ్రాణరక్షణకయి గొట్టెయయినను వెనుదిరిగి
పొడుచునన్న సామెత యబద్ధమగునా ?

చైనులు :- (కోపముతో) ఆంజనేయా ! వసిష్ఠుల వారేల ?
నేనే సమాధానముఁ జెప్పెదను. ఆ సందియమేదియో
తెల్పుము.

హను :- ఎవరైన నాకేమి స్వామి ? “అవశ్యమనుభోక్త
వ్యమ్ కృతమ్ కర్మశుభాశుభమ్” అను వాక్యము
చొప్పునశూద్రుఁడెవండేని యాత్మకులధర్మములవిసర్జించి
ద్విజవిహితములగు కర్మముల నాచరించిన యెడలఁ
దచ్చాద్రుఁడు పాపాగ్ని దగ్ధుఁడుకావలయును గాని
ద్విజశిశువు మరణించుటెట్లు తటస్థించును ? ఇటు
లయినచో ద్విజేతరులు తపంబుఁజేసినయెడల ద్విజులు
నామమాత్రావశేషులగుదురా ? అధర్మ మాచరించు
చున్న పశ్యతోహరుని మహాపాపముచే నెచ్చటనో
యున్న పరులు నశింతురా ? పాతకులను దమ పాప
ములు బాధింపవా ? అజ్ఞుడనైన నా కేమియుఁ
దోచుట లేదు.

అంగ :- (తనలో) మా హనుమన్న యెంతవాఁడైనాఁడు ?
వేదాంతము వెలిగించుచున్నవాఁడు, దొంగకు
నీతులా ?

చైనులు :- ఆంజనేయా ! శ్రమపడి ప్రశ్ననడిగితివి కాని
నీకు శాస్త్రచర్చ చేయునధికారము లేదెఱుంగునువా ?
మాబోంట్లు ధర్మసూక్ష్మములను నీకుఁజెప్పను దగదు,
నీవు వినను దగదు.

అంగ :- (తనలో) మా హనుమయ్య తలతిక్క వదలినట్లు
న్నది.

హను :- అయ్యా ! మాకెందులకుఁ జెప్పగూడదో యిప్పుడు తెలిసినది.

వసి :- (రామునుద్దేశించి) వింటివా రాఘవరామచంద్రా ! యాశ్రమ సాంకర్యంబునఁ గల్గు దుర్నయములు ! మనము విన్నదానికిని నేఁడు కన్నదానికిని సరిపోయినది. ఇది తప్పక శంబుకుని తపశ్చరణ ఫలితముగా నోపు. నిర్నిమిత్తంబుగ నిట్టివి గలుగవు.

అంగ :- (తనలో) ఇంక నే నిచ్చట నిలువఁ జాలను. మానవుఁడెట్టి కార్యములను జేయఁగలఁడో నేఁడు తెలిసినది. (నిష్క్రమించును.)

శ్రీరామ :- మునీంద్రా ! నా మనంబింకను సంతృప్తి పడకున్నది. నిర్జనమైన యరణ్యసీమ తపంబుఁ జేసికొనుచున్న శంబుకునకును నీ బాలమరణంబునకును గార్యకారణ బాంధవ్యంబు గుర్తింపఁజాలకున్నాఁడ.

వసి :- మనమిప్పుడు సేయుచున్న కర్మమునకు నుత్తర జన్మమునకును సంబంధ బాంధవ్యములేట్లు చెప్పెదవు ? కొన్ని యెడలఁ గార్యకారణ సంబంధమూహింపఁదగినది. అదియుంగాక వంశగురువునగు నేను చెప్పుచున్నాఁడను. ఋషిప్రోక్తములగు శాస్త్రములను జూపించుచున్నాడను ఇంకను సంశయమేల ! నాఁడపరబ్రహ్మయగు విశ్వామిత్ర వాక్యములయందు విశ్వాసముంచి తాటకిని వధింపలేదా ?

హను :- (తనలో) క్రమక్రమముగా నెత్తిపొడుపులోనికి దిగుచున్నదే తాతగారిపని.

శ్రీరామ :- స్వామీ ! యది నరహంత.

వసి :- ఆత్రముతో నితఁడు బ్రాహ్మణహంత. స్మృతి ధిక్తా
రముచే బ్రాహ్మణవధఁజేసినాఁడు. ఎవ్వరెక్కుడు
పాపకర్ములొ యోజించుకొనుము.

శ్రీరామ :- ఇది నిజమయినచో వెనుదీయను.

వసి :- నిజము కాకేమి ? తెమ్ము; కీర్తి కాముఁడవుకమ్ము.

హను :- (తనలో) నిరపరాధునిఁ జంపి శ్రీరామచంద్రుఁడు
యశస్వికావలసి వచ్చెనుగా.

శ్రీరామ :- మీ వాక్యములఁ బ్రతిఘటింపఁజాలను. మీ
యాజ్ఞను నెఱవేర్చెద.

హను :- (తనలో) తఱచిట్టి కార్యములు నా నెత్తిపై నే పడు
చుండును. శ్రీరామచంద్రుఁడు నన్నీపనికి మాత్రము
నియోగింపకుండునుగాక.

వసి :- సూర్యవంశజులెన్నఁడు గురుతిరస్కారముఁజే యెఱుఁ
గరు. నీవాచంద్రదార్కము రాజ్యమేలుదువుగాక.

చైనులు :- జయతు, జయతు.

శ్రీరామ :- శంబుకుని మాసన్నిధానమునకు రప్పించి కొన్ని
ప్రశ్నములడిగి మఱి మీ యాజ్ఞ నెఱవేర్చెదము.

వసి :- నీ యిష్టము వచ్చినట్లాచరింపుము. ఒక్క సంగతిఁ
జెప్ప మఱచితి. శంబుకుని వధతో నీ బ్రాహ్మణ
బాలశవంబు పునర్జీవితము కాఁగలదు.

శ్రీరామ :- దీని సత్యాసత్యములు పరీక్షింపఁగలము.

వసి, చైనులు :- ఇకమాకు సెలవిప్పింపుము.

శ్రీరామ :- చిత్తము.

(నిష్క్రమణము.)

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శంబుక వధ

(ఉత్తర రామచరిత)

తృతీయాంకము.

—*—

చిదానందాశ్రమము.

(అంగదుఁడు, శంబుకుఁడు ప్రవేశింతురు.)

శంబు :- యువరాజా ! నీవు వెట్టిబాగులవాడవుసుమా !
శ్రీరామచంద్రుఁడు నన్నుఁజంపుననియా నీకీ దుఃఖము?
నా మరణమువలన నార్యులకుఁ గలుగు లాభముకన్న
ననార్యులకుఁగలుగు లాభము మెండుగ నుండునని నీ
వెఱుంగవా ?

అంగ :- మహాత్మా ! యిదియెట్లు ?

శంబు :- నా మరణము ద్రావిడ సంఘమునందు నూతన
జీవము కల్పింప దనియా నీ నమ్మకము ? ఆత్మాభి
మానముగల ప్రతిజాతికిని గ్రూరదండనము స్వాతంత్ర్య
రక్షణాశక్తిని బుట్టించును.

అంగ :- ఇది యాత్మాభిమానముగల జాతిలక్షణమని మీరు
సెలవిచ్చితిరి. ఇది యనార్యులమయిన మనకు నన్వ
యించునాయని యురియాడుచుంటిని.

శంబు :- అనఁగా ద్రావిడులకు నభిమానములేదనియా నీయూహము. తొల్లింటి మనపూర్వుల చరిత్రముఁ జదివించూడుము. ఆర్యులకు ననార్యులకుఁ బ్రవర్తిల్లిన భయానకరణంబులవంక క్షణకాలము నీమనోనేత్రమును బ్రసరింపఁజేయుము. ఈయుద్ధములన్నియు నేటికి సంభవించినవనుకొంటివి ? మూలకారణమును యోజింపుము. నీసంశయములు షటాపంచలగును.

అంగ :- ఆర్యులకు ననార్యులకు జరిగినవి యుద్ధములని తలపోయను. దేహదార్ధ్యముకలిగి విదేశములనుండి తండోపతండములుగ మనదేశముపైఁబడి దేశమును గొల్లఁగొట్టుచు మన పూర్వులవెన్నాడునప్పుడు యుద్ధములెట్లు పొసంగును ? ప్రత్యర్థినిల్చినప్పుడుకదా సమరము. యుద్ధములేకుండఁగనే చేతనై నంతవఱకు నార్యులనార్యుల నులిమివేసిరని నాయాశయము.

శంబు :- కుమారా ! యంగదా ! మనపూర్వులు భీరువులనియా నీయాశయము. ఎంతవెట్టిపడితివి ? ఆర్యులతో హోరాహోరింబోరి, కచాకచింబెనఁగి, బాహాబాహిందొడరి తుముల సమరంబుఁజేసిన వారలు మన పూర్వులు. నీవన్నట్టులార్యులు శీతలదేశమునుండి వచ్చుటచే మిగుల శరీరసత్వముకలవారగుటచేతను, రణధర్మములఁ బాలింపకుండుటచేతను దుట్టతుదకు విజయముఁ గాంచిరి. అనంతరము నీవనినది జరిగినది. ఎక్కడికోపోవుటేల ? రావణుఁడు బలపరాక్రమసంపన్నుఁడా ? లేకరజ్జులాఁడా ? మీసాహాయ్యము లేకున్న

రాముడేమయినఁ జేయశక్తిమంతుడగునా ? మీతో
 డ్పాటుమాట యటుంచుము. జాతిద్రోహియుఁ, గుల
 ద్రోహియు, వంశద్రోహియు, భ్రాతృద్రోహియునగు,
 విభీషణుడు రాజ్యకాంక్షచే నింటిగుట్టు తెలుపకున్న
 రాముడు వ్యర్థప్రయత్నుడగువాడా లేదా ? తుదకు
 మరణధర్మముఁ బాటించి రావణునిఁ జంపగ నై
 నారాముడు ?

అంగ :- దేవా ! యిదిసత్యమేకాని రావణునిమాటఁ దలపెట్ట
 కుఁడు. మీవంటివారు తలపెట్టఁదగిన నామముకాదు.
 అతఁడు నీచుడు, పరభార్యాపహారి.

శంబు :- కుమారా ! నిజమేయనుకొనుము, అతఁడు నీచుడే.
 ఆ నీచునియందు నొకగుణమున్నది కనిపెట్టఁగల్గితివా ?

అంగ :- దేవా ! వానింగూర్చి ప్రసంగింపకుఁడు. క్రోధము
 రగులకుండ వానింగూర్చి వినఁజాలను.

శంబు :- ఇదిగో ! యీయొకమాటనేవినుము. తొందరపడి
 వివరమును బాడుచేసికొనకుము. దాన లాభము
 గల్గఁబోదు.

అంగ :- అటులయినచో నెలవిండు, వినియెదను.
 ఆసుగుణమేది ?

శంబు :- రావణుడు సీతామహాదేవిని దొంగిలికొని పోయి
 నాడనియేకదా యాతఁడు నీచుడంటివి.

అంగ :- అగును ; అందుచేతనే.

శంబు :- కొనిపోయి ఏమిచేసినాఁడు ?

అంగ :- ఆమహాపతివ్రతను బెట్టరానిబాములుబెట్టినాఁడు.

శంబు :- బాములు పెట్టినాఁడుగాని యామహాపతివ్రత పాతివ్రత్యమునకు లోపము గల్గించెనా ?

అంగ :- అది వాని సుగుణముకాదు. దానికిఁగారణమాజనని సౌశీల్యము, నాత్మబలము. సాధ్యమైనచో నానీచుఁడు చేయరాని పాపకార్యమొకటుండునా ?

శంబు :- దిక్పాలకజేత యపకారము దలంచుకొన్నచో దిక్కుమాలినయబల యేమిచేయఁగలదు ? యోజింపుము. ఇదివానిసుగుణమో దుర్గుణమో ?

అంగ :- దీనికి నేనేమియుఁ జెప్పఁజాలనుగాని, పరశ్రీని దొంగిలికొనిపోవుట పాపకార్యముకాదా ! అనంతర మెంతసీతితో వర్తించిననేమి ? దుష్పథముకాకుండునా ?

శంబు :- దీనికిఁగల కారణములనుగూడనాలోచించి యవల నీకుఁదోచిన తీర్పుఁచెప్పుము. రాముఁడు నిష్కారణముగా ననార్యులనందఱిని దెగటార్చుటకు ఋషులతోఁ బంతముపల్కెను. ఇదిన్యాయమో !

అంగ :- నిష్కారణమేమి మహాత్మా ? ఆఋషులకు నీద్రోహులెన్నెన్నియో యపచారములుచేసి యాపదలు గల్గఁజేసిరి.

శంబు :- వీరుచేసిన యవిసీతికార్యములుదల పెట్టవా ? వీరు నిజముగ బ్రహ్మ జిజ్ఞాసువులనియా నీయభిప్రాయము ?

అంగ :- అగును, బ్రహ్మజిజ్ఞాసువులనియే నాయభిప్రాయము.

శంబు :- నాయనా ! వినుము. నీయభిప్రాయము సరియైనది కాదు. ఆర్యచక్రవర్తులచే ననార్యరాజులగుట్టుమట్టు

కనుఁగొనుటకు దక్షిణాపథంబునకుఁ బంపఁబడిన యోగి
 వేషధారులయిన ఛద్మవిద్యాపారంగతులు. తమనీచ
 కార్యములకు మతమును గప్పడముగాఁ జేసికొనిన
 మృషాసంయములు. వీరు దక్షిణాపథమున నచ్చ
 టచ్చటఁ బల్లెలుగట్టుకొని శిష్యపరంపరలమూలమున
 వార్తాసంగ్రహణముఁ జేయుచారులు. వింధ్యోత్తర
 భూములనుండి మనపూర్వుల వెడలఁదఱిమి, దక్షిణా
 పథమునఁగీచునును కాటడవులలోఁ జెట్టుగుట్టలఁ
 బుట్టలఁబట్టించియు నచ్చటనైన నిలువనీడలేకుండఁ
 జేయుటకేర్పడిన కొఱముల్లు. ఇయ్యది సత్యమని వీరి
 పూర్వచరిత్రంబులయందుఁ బెక్కుచోట్లఁ దార్కా
 నముఁ జూపనగును. దీనికంతయు మూలకందము
 జాతివై షమ్యము. సామాజ్యములు దగ్ధపటలముఁజేసి
 మానవుని సామాన్యస్వత్వమైన స్వాతంత్ర్యమునకుఁ
 బ్రతిబంధకముఁ గల్పింప నొడిగట్టుకొన్నవారిని దమ
 దేశమునుండి వెడల నడచుటకయి యత్నించుట
 పాపమో, దోషమో, రాజనీతివిరుద్ధమో యోజిం
 పుము. (అంగదుఁడు దిగ్భాంతితో వినుచుండును.
 శంబుకుఁడావేశముతో నంగదుని మోమునందుఁ
 జూడ్క నిల్చి) మీ తండ్రి ఋషులకుఁగాని, సాధువు
 లకుఁగాని యేమిద్రోహము, నేమి యపకారముఁజేసి
 నాఁడని రాముఁడు పొదమాటునడాఁగి ప్రాణముఁ
 దీసెను ? (అంగదుఁడు నిరుత్సాహముతో నూరకుం
 డును.) పల్కవేమి యంగదా ?

అంగ :- (మెల్లఁగా) ఆడినబాస నెఱవేర్చుకొనుటకు.

శంబు :- (ఉద్వేగముతో) అంగదా ! స్ఫుటముగఁ బల్కవేమి ? ఆడినబాస నెఱవేర్చుకొనుటకా ? అంత నీతి శాలియా ? రావణుఁడు లక్ష్మణుని మహాశక్తితో మూర్ఛాలసునిఁజేసినప్పుడు రాముఁడు మీ ముందట మీ పినతండ్రితోడను, విభీషణుని తోడను జెప్పిన వాక్యములేవి ? ఆడినబాస నెఱవేర్చుననియా ? అసమర్థుఁడఁబ్రతిన నెఱవేర్చలేననియా ? చెప్పవేమి ? జ్ఞాపకములేదా ? ♦ (అంగదుఁడు నిరుత్తురుఁడై యుండును, శంబుకుఁడు సముద్వేగమువలన జనించిన కంపితస్వరముతోఁ జూరుకుచూపులంజూచుచు) కుమారా ! యిది యిటులుంచుము, పరోపకారార్థము ప్రతినపట్టుట మేలుగాని యాత్మ లాభమునకై ప్రతిన పట్టితినని నీచకార్యమునకు నొడిగట్టుట ధర్మమా ? ప్రతిజ్ఞా పూర్వకములయిన నీచకార్యములన్నియు, నిర్దోషములును, నిష్కళంకములును నిర్మలినములును నగునా ?

అంగ :- దేవా ! నేను గర్తవ్యతామూఁడుడనైతి, ముగ్ధుఁడనైతి. మీ వాక్యములఁ బూర్వపక్షము సేయఁజాలను, జేయనొల్లను. (ప్రకంపిత స్వరముతో) ఆనాఁడు రాయబారిగా లంకాపట్టణముఁ బ్రవేశించి యాప్తవర్గముతో నిండు కొలువైయున్న రావణుని ఓజస్తేజములు నా కన్నుల మిఱుమిట్లు గొలుప నా సభాంగణమున

♦ భానుజ ! నేనఁగొంచుఁ గిష్కింధకునేగు నాపలుకు ♦ సెల్లదు నీవును బోవిభీషణా !

భాస్కరరామాయణము,

నటజాము నిస్సృహఁడనై, నిలువఁబడితిని. తుట్ట
తుదకు నడచుచున్నది ధర్మమార్గమని చెప్పి నిందా
వాక్యము లాడితిని. మా హనుమన్న మాత్రమో
రావణుఁడు మూఁడు లోకములను బరిపాలించుటకుఁ
దగిన వాఁడని నాతో రహస్యముగా నొకనాఁడు
చెప్పెను.

శంబు :- కుమారా ! యింకొకమాట వినుము. రావణుఁడు
నీచుఁడే నీచతరుఁడే నీచతముఁడే; కాని యట్టి నీచుని
సబాంధవముగాఁ జంపిన యనంతరము శ్రీరామచంద్రు
నకు వాటిల్లిన యాపత్తేమి ?

అంగ :- (విచారించి) నే నెఱిగినంతవట్టునకు నాపత్తేమియు
లేదు.

శంబు :- లేదా ? అటులయినచో రామలింగేశ్వరస్వామి
ప్రతిష్ఠకుఁ గారణమేమి ?

అంగ :- జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. రావణవధచే శ్రీరాము
నకు బ్రహ్మహత్యా మహాపాతకము చుట్టుకొన్నది
యట.

శంబు :- (ఎక సెక్కమునుదెల్పు చిఱునగవుతో) నీచుని జం
పుటచే బ్రహ్మహత్య యెట్లు సంభవించును ? బ్రహ్మ
జ్ఞానియైనప్పుడుకదా తద్వధచే బ్రహ్మహత్యపాతకము
తటస్థించును. నీచకార్యములు చేయువాఁడు బ్రహ్మ
జ్ఞాని యెట్లగును ? విచారింపుము.

అంగ :- స్వామీ ! క్రమక్రమముగ సర్వమును నా మనో
నేతములకు విశదపడుచున్నది.

శంబు :- అంగదా ! యింకొక్క సంగతిఁ జెప్పమఱచితిని. వాల్మీకి మహామని యసాధారణ శేముషీధురీణుఁడు. రావణుఁడు మహాపాతకియని ఋజువుచేయుటకు రావణుఁడు సీతాదేవిని బలత్కారముగా మానహానిఁజేయమిక నేదోయొక శాపము నాటంకముగాఁ గల్పించి లోకులను విభ్రంశపాలు జేయఁగలఁడని నాకుఁదోచుచున్నది. అయినను మనము నిజమును గొలఁది దినములలోనే జూడఁ గల్గుదుము.

అంగ :- (వినయముతో) దేవా ! మీ మనస్తైర్యమే మీ నిశ్చితార్థమును సంపాదింపఁ గలదు. ప్రాకృతజనంబులకు మీచరిత్రము దురవగాహము. ద్విజులు మిమ్ముఁ బాషండుఁడవనియు, మతద్రోహివనియు దెగడుదురు. ద్విజేతరులో విద్యాగంధము లేమిచే బ్రాహ్మణద్వేషివనియుఁ దన్ములమున రాజదండనకుఁ బాత్రుడవనియు గొణుగుదురు. కట్టకడకు మీరిరు తెగలకుఁ గానివారగుటయే ఫలితము. మీ మహత్వతత్వముఁ దెలిసికొనఁజాలక ద్విజేతరులు కృతఘ్నులగుటయే కాక కృతాపరాధులగుచున్నారు.

శంబు :- యువరాజా ! తెవులుగొంటునకు మందు రుచింపదనిచెప్పి స్వాదు పదార్థము నొసంగుట యుక్తమో ! నే నెందులకుఁగాను పోరాడుచుంటి నో ద్విజేతరులు కొన్ని నాశ్చర్యకరమునఁ దెలిసికొనకపోదురా ?

అంగ :- (పొరలి వచ్చుచున్న దుఃఖముతో) నిన్న శ్రీరామ భద్రుని సభాముఖమున జరిగిన చర్చను బరిశీలింప

నిఁకఁ జిరకాలము మీ సందర్శనభాగ్యము మా బోంట్లకు దొఱకదని సందేహము పొడముచున్నది. మీరి సాకేతము విడిచి దక్షిణాపథమునకు వచ్చి యచ్చో మా సేవల నంగీకరించుచు నజ్ఞానాంధులఁ దరియింపఁ జేయరాదా ?

శంబు :- ఏమి నీ బేలతనము ? దక్షిణాపథమునకు వచ్చుటకు నభ్యంతరమేమియు లేకపోవుటయే గాక నాకు సుగ్రీవ సార్వభౌముని సందర్శన లాభము కూడఁ గల్గును. అయినను నిజముగ శ్రీరామచంద్రుఁడు నా ప్రాణమునకుఁ దెగిన యెడల దక్షిణాపథమునకుఁ దరలి నంతమాత్రమున నేను దప్పించుకొనఁ గల్గుదునా ? ఇదియెట్లయినను నేనిచ్చట నీ యాశ్రమ స్వీకారముఁ గావించుట యాత్మలాభమునకే యనుకొంటివా ? అట్లుకాదు. నా యీ కృత్యము వలన ద్రావిడు లందఱు మేలు పొందవలయునని యభిలాషము. కాకున్నచో నే నే దుర్గమారణ్యమందో నిష్ఠురతపో నిష్ఠాగరిష్ఠుండనయి కైవల్యముఁ బొందఁజాలనా ? మఱియు సనాతన ధర్మ రక్షకుఁడను బిరుదంబుఁ దాల్చిన శ్రీరామచంద్రుని సన్నిధానముననే యీ స్వత్యము నిరూపించుకొనఁ జాలుటో లేక స్వత్యముతోపాటు ప్రాణమును గొల్పోవుటో తటస్థింప వలయును. రామరాజ్యములోమనముదొంగతనముగా భగవద్ధ్యానముఁ జేసికొనవలసియుండునో బాహుటముగాఁ,

బహిరంగముగాఁ జేసికొననర్హులమో స్థిరపఱచి కొనుటకే మేమీ సాకేతపురప్రాంతసీమలయందు మల్లాడుచున్నాము. రాజు బ్రాహ్మణవాక్యములఁ దిరస్కరించి మతరక్షణమేచేయునో, పురస్కరించి హితరక్షణమేచేయునో, చూడవలసియున్నది.

అంగ :- అమంగళము ప్రతిహతమగుఁగాక. దేవా ! మీ యాదర్శము సామాన్యులకు దుర్జ్యేయము. మీభావము గభీరము. మీ మానసము కారుణ్యరసాస్లుతము. అఖిలవస్త్యంతర్యామియగు నీశ్వరుఁడు మిమ్ముఁ బాలించి మీ యారబ్ధ కార్యమును నెగ్గించునుగాక. మగిడి కిష్కింధాపురమునకుఁ బోవు తలంపున శ్రీరామచంద్రునికడ సెలవంది కొన్నిసంగతులుమీకుఁ జెప్పి పోవువాఁడనై యిచ్చటకు వచ్చితిని.

శంబు :- కుమారా ! చెప్పవైతివా సంగతులనా, వినముచ్చటపడుచుంటిని.

అంగ :- మహాత్మా ! నోరాడకున్నయది. చెడుమాటలు చెప్పవలసిన వాఁడనైతిని.

శంబు :- ఏమి నీవెట్టి ? తెగించినవానికి సముద్రము మోకాలి బంటికాదా ? ప్రాణమున కాశింపనినాకుఁ జెడుమాటలుండునా ?

అంగ :- ఋషిచంద్రమా ! వశిష్ఠులవారి కుట్రచే నోషధి సాహాయ్యమున నొక బ్రాహ్మణ బాలుని విసంజ్ఞఁజేసి కొలువునకుఁ గొంపోయి మీయాశ్రమ వ్యత్యాసముచేఁ గల్గిన ఫలమని శ్రీరామచంద్రునకు నచ్చఁ

జెప్పిరి. నచ్చఁజెప్పి మిమ్ము శిక్షాపాత్రునిఁ జేయుటకు
యత్నించుచుండ నేను జూడఁజాలక మీకడ కరు
దెంచితిని.

శంబు :- (అలక్ష్యభావమును సూచించు నగవుతో)
తోటిలోఁదలదూర్చి రోఁకంటిపోటునకు వెఱవనగునా!
ఈ కార్యవిధానమంతయు నూహింపనిదికాదు. కానఁ
బిరుతివియవలసిన పనిలేదు. పాపము వసిష్ఠులవారి
కెట్టి యవస్థవచ్చినది ?

అంగ :- దేవా ! ప్రొద్దెక్కుచున్నది. అనుజ్ఞయిత్తురా ?
[సాష్టాంగనమస్కారముఁ జేయును.]

శంబు :- [లేవఁదీసి] కుమారా ! కృతార్థుఁడవుకమ్ము, సుఖ
మునఁబోయిరమ్ము.

అంగ :- (కన్నుల నీరునించుకొని డగ్గుత్తికతో) ఎన్నఁటికో
పునర్దర్శనము ? సంయమింద్రా ! యీ శిష్యునిసేవ
నంగీకరింప నిచ్చగలదేని గాంధారి మాంధారి ప్రొద్దు
వేళఁ గబురంపినను మీపదసన్నిధి వ్రాలుదును.

శంబు :- పరోపకారబుద్ధి మహనీయుల లక్షణముకదా !
పునర్దర్శనమైనను గాకున్నను బరస్పరసంభాషణము
మాత్రము మఱచిపోకుము.

అంగ :- దేవా ! మీయాశీర్వాదమే నాకు జీవగట్ట. పని
వినియెదను.

శంబు :- (తటాలునలేచి యంగదుని గొగిలించుకొని గద్గద
స్వరముతో) కుమారా ! పోయిరమ్ము. సుఖమునఁ
బోయిరమ్ము. (అంగదుఁడు నిష్క్రమించును. శంబు

కుండు చింతామగ్నఁడై కూరుచుండ శిష్యుఁడొక
యుత్తరముతోఁ బ్రవేశించి) దేశికేంద్రా ! ఇదిగో !
శ్రీరామచంద్రుఁడు మీకయియంపిన యుత్తరము.
(అందియిచ్చును) ఏమిసెలవిత్తురో ! వాకిట సేవకుఁడు
వేచియున్నాఁడు.

శంబు :- (ఉత్తరమును దీసికొని విప్పుచు) బ్రహ్మదాసా !
మనమనుకొన్నది యనుకొన్నట్లు జరుగుచున్నది.
ఈయుత్తరమును నీవుచదువుము. వినియెదను. అక్షర
ములు బాగుగాఁగన్నట్లుటలేదు. (ఉత్తరము శిష్యున
కిచ్చును ; శిష్యుఁడంది పుచ్చుకొని చదువును.)

శ్రీసాకేతపుర సింహాసనస్థిత పట్టభద్రుండును,
సూర్యవంశ సముద్భూతుండును, సనాతనధర్మ సంరక్ష
కుండును, వర్ణాశ్రమాచారపరిపాలనబద్ధకంఠుఁడును
నగు దాశరథ శ్రీరామసార్వభౌముండు శంబుకునకుఁ
దెలియఁజేయునది :-

నీవు వైదికధర్మవిరుద్ధకర్మకుండవై, స్మృతి విహీ
తమయిన ద్విజసేవద్యజించి, ద్విజ కర్మంబు లను
ష్ఠింపుచుండుటయేకాక వేదాధ్యయనాధ్యాపకప్రముఖ
బ్రాహ్మణానుష్ఠేయములకు స్వత్వమున్నదని శిష్యులం
గూర్చి బోధింపుచు, మతద్రోహముఁ గావింపు
చున్నాడవని మాశ్రుతిపథమునఁబడినది. మేము ధర్మ
మాగ్ధానుచరులమగుటచే సభాముఖంబున నీస్వత్వ
మును రూఢిపరచుకొనుట కధికారమిప్పించు
చున్నాము. కాన తేపు మూఁడుయామములకు నొడ్డో

లగము జరుగనై యున్నది. వేదవేదాంగపారంగతులను. సర్వశాస్త్రనిష్ఠాతులను రప్పించు చున్నాము. స్మృతివిహితధర్మతిరస్కారులకు మరణదండన శాస్త్రచోదితమని తెలియఁజేయుచున్నాము. (శిష్యుఁడు గురువును దేటిపాఱఁ జూచుచుండును.)

శంబు :- కుమారా ! నీయుద్దేశ్యమేమి ? ఈపండితపరిషత్తునకు శాస్త్రచర్చకై పోదుమా ?

శిష్యుడు :- పోవుటయే యుచితమని తోచుచున్నది. రహస్యముగ మనమెన్ని బోధించిననేమి ? ఎన్నఁటికయిన మనవాదము బహిరంగము కావలసియే యున్నదికదా. కానఁ దరుణము వచ్చినప్పుడు మనమేల వెనుకాడవలయును ? ధర్మాధర్మవిచక్షణకర్తయగు శ్రీరామప్రభుని మధ్యపర్తిగనుంచికొని యూర్యులతో ముఖాముఖీశాస్త్రవాదముసల్పి, యొడిచిపుచ్చి, మనహక్కులను బలిమిమై గుంజుకొని నిలువంబెట్టుకొనుట యుచితమగుటయే కాక నాకుఁ బరమసమ్మతము.

శంబు :- నాయనా ! కార్యములు మాటలంతసుకరములు కావు. పై పెచ్చు తెఱచాటుననున్న మహానుభావుఁడెవ్వఁడో యెఱుంగుదువా ? వసిష్ఠమహాముని. ఈ వాక్యములెవ్వరివని నీయాలోచనము ?

శిష్యుడు :- శ్రీరామచంద్రునివని ; ఇందులకు సందియమేల?

శంబు :- నీవుపొరఁబడితివి. కాదు. ఇవి వసిష్ఠుని వాక్యములు. స్మృతివిహిత ధర్మతిరస్కారులని యుత్తరమునందుఁ బేర్కొనఁబడినది. ఇంకదీనికి వాదమేమున్నది ? ప్రతి

పక్షరచిత్రగంధములగుటచే స్మృతులు మనకాదరణీయములు గావను మనమొట్ట నెవరాలకింతురు ? వేదప్రతిషిద్ధమని చెప్ప సాహసించెనేమో చూచితివా ? దీనికి సభాముఖమునఁ బరిష్కారమేమున్నది ? ఒక్కటేగతి. వారు వేద ప్రామాణ్యము నంగీకరింపరు. మనము స్మృతి ప్రామాణ్యము నంగీకరింపము. మనవాదము ధర్మాధికారికి ధర్మవిరుద్ధమగును. మనము శిక్షకుఁ బాత్రులమగుదుము. ఇంతియే తేపు జరుగనున్నది. కానఁ బత్రమును లేఖని గొనిరమ్ము. ప్రత్యుత్తరమంపెదము.

(శిష్యుఁడు నిష్క్రమించి పత్రము లేఖనితో బ్రవేశించును)

సిద్ధముగనుంటివా ? నేను జెప్ప వాక్యములు వ్రాయుము.

(శంబుకర్షి చెప్పచుండఁగా శిష్యుఁడు వ్రాయును.)

అతి లోభంబునుబూని యాత్మహిత కా ర్యస్థాపనాచార్యులై స్మృతి నిర్మాణవిగద్ధులై తనరు వారిన్ సభ్యులంజేసి తద్ధిత పక్షుండవు ధర్మపీతము నయం, దేకూరుచున్నంత మా గతియేమానొ యెఱుంగఁ జాలమొకొ యింకన్ రామమో చంద్రప్రభూ !

మతనిర్మాణము కైవచించి ఋషులూ, మ్నాయంబులంబిష్టులన్ స్మృతులన్ జెప్పిరి యార్యసంఘ మొగి వర్ధిల్లంగ మేమందుచే

జతురామ్నాయములందలంచుచు నమస్తారంబులంజేయుచున్
స్మృతిధిఃకారముజల్పఁబూనితిమి మా డ్డేమాభిలాషంబుచే

ప్రభుచూడామణి ! మీరు వేదములనే ప్రామాణ్యమన్నట్టిచో
సభకేతెంచెద, మట్లుగానియెడ మీ సాన్నిధ్యముంజేరి మీ
సభకుల్చేసెడి వాదముల్ వినుటకున్ సామర్థ్యమున్ లేదు, మా
కభయం బిచ్చెడువారు గానఁబడరే న్యాయంబుపోకుండఁగన్

ఇయ్యది చాలు. ఈయుత్తరముం గొంపోయి సేవకుని
కిమ్ము. ఆవలనేమిజరుగునో యోర్చిచూచెదము.
కార్యంబులఁ దీర్చికొనుటకు సరయూనదికిఁ బోవల
యును. ఇఁక జిరకాలము శాంతముతో సంధ్యావంద
నాదులఁ జేసికొనుటకు వీలుండదు.

శిష్యుడు :- చిత్తము.

నిష్క్రమింతురు.

తృతీయాంకము.

సంపూర్ణము.



శంబుకవధ

(ఉత్తర రామచరిత)

చతుర్థాంకము.

—

(శ్రీరామచంద్రుని ప్రవేశము)

శ్రీరామ:- అబ్బా! రాజ్యమేలుట కత్తిమీడి సాము గదా!

గీ॥ తెలిసి యపచార మిసుమంత సలుపకుండ
జపముఁజేసుకొనుచునుండు సాధువులను
బట్టివర్ణాశ్రమాచార పాలనంబు
టంచు బరిమార్పఁగావచ్చె నక్కటకట!

ఇందుచేతనే తొల్లింటిపుణ్యమూర్తులగు ఋషులు
“రాజ్యాంతే నరకమ్ ధువమ్” అని నుడివిరి. రామ
రాజ్యమునందే యిట్టి చిత్రములు జరుగవలయునా?
శంబుకుని శిక్షింపకున్న యెడల వంశగురువునకేమి
యలుకవచ్చునోకదా?

గీ॥ రాజ్యరక్షణవిషయమై రాజు జాలిఁ
బూనఁదగదంచు గురుమూర్తి యానతిచ్చెఁ
గాని తత్వజిజ్ఞాసుల కంతనాశ
ములనుగోసి రాజ్యముఁజేయ బోవలేను.

అయినను శంబుకునితోడఁ బ్రసంగించి చూచె
దను. ఓరీ! యెవఁడురాయక్కడ?

దా :- (ప్రవేశించి) స్వామి! యేమియాజ్ఞ?

శ్రీరామ:- ఓరీ! మొన్న కాంభోజరా జుపాయనంబుగాఁ
బంపిన యుత్తమాశ్వమును సజ్జీకృతముఁ గావించి
వెంటనే కొనిరమ్ము.

దా :- చిత్తము. [నిష్క్రమించి మరల గుఱ్ఱముతోఁ
ప్రవేశించును]

శ్రీరామ:- [గుఱ్ఱమెక్కి] ఛీ! యెవఁడుకన్నదరు చున్నది.
కారణమేమి చెప్పుమా?

గీ॥ నాకు గురువెన్ని స్మృతులు క్రో ధీకరించి
చెప్పినను ధర్మమిదియంచుఁ ధ జిత్రమేమొ!
సంశయాత్ముఁడనైతి నీ ధ సమయమందుఁ
గారణముమాత్రము మదికిఁ ధ గానరాదు

గీ॥ అంతరాత్మ పీడితుఁడను నగుటచేతఁ
జేయునదిలేక మనసెల్లఁ జెదరుచుండె
నిట్టిసమయంబునను యుక్త మిదియటంచు
నెట్లుబుద్ధికిఁబొడమునో! యెఱుఁగరాదు
[నిష్క్రమించును]

—♦ చి దా నం దా శ్ర మ ము ♦—

(బడలికతో శ్రీరామచంద్రుఁడు ప్రవేశించును.)

శ్రీరామ:- అబ్బా! సూర్యాతపముచేత డస్సిన నాసర్వాం
గములను నేదదేర్చుచున్న యీమృదుసౌరభశీతల

ములగు మలయపవనకిశోరములు నాకు బ్రహ్మ
నందముఁ గూర్చుచున్నవి. పాంథులపథికాయాస
మును నపనయింప నేనెఱుంగకుండ నీయారామ
ప్రతిష్ఠఁ గావించినవాఁడెవఁడై యుండనోవు?
(దిక్కులు పరికించి) యేమి యీ యకాల వసంతా
గమము. అతాసమావృతములయిన యీనికుంజ
పుంజములు కోరకీతములును, బుష్పితములునై యీ
యారామ నివాసిమాహాత్మ్యమును బ్రకటించు
చున్నవి. (ఉలికిపడి) యేమి! యశారా!! యాశ్చ
ర్యము. చిలుకగోర్వంకలెల్లను వేదపాఠములను బఠిం
చుచున్నవి. అయ్యారే! కోయిలలా సామగానము
జేయుట? ఏ జితేంద్రియుని పవిత్రాశ్రమమోకదా
యిది. కనుఁగొనియెద. బుష్పాశ్రమమునకు నశ్వా
రూఢుఁడనై పోవుటయుక్తమా? కాదు. (అశ్వావరో
హణముఁ గావించి ముందునకు నడచి సోమలతకుఁ
బాదుతవ్వి నీళ్ళుపోయుచున్న బహ్మచారింగని)
కుమారా! యచ్చట యేమిచేయుచున్నావు?

బ్రహ్మచారి:- (తలయెత్తి చూడకే పాదుఁడవ్వచ్చుచు)
యేమిచేయుచున్నానో కన్నట్టుటలేదా? (అనంత
రము శ్రీరామునివంక నెగాదిగఁ జూచి) ఇదిగో!
దర్భాసనంబు. ఇచ్చట దయచేయుఁడు. అతిథిపూజ
మాకు గురూపదిష్టంబు. మా గురువుగారిని జూచి
పోవుటకై మొన్న కణ్వులవారువచ్చి యీ సోమ
లతను నిచ్చిపోయిరి. దానికి నీరుపోసి పెంచుటకు

మా గురువుగారాజ్ఞయిచ్చిరి. ఆ పని యిప్పుడు నేను జేయుచున్నది.

శ్రీరామ:- కూర్చుండెదఁగాని, యీ యాశ్రమమెవ్వరిది? మీ గురువుగారి పేరేమి ?

బ్రహ్మచారి:- ఇంతియేనా? నీ కేమియో తెలియుననుకొంటిని. (రాముఁడు చిఱునవ్వు నవ్వుచు బ్రహ్మచారిని వీపున దట్టుచుండును.) ఇది మా గురువుగారి యాశ్రమము. బ్రహ్మర్షీంద్రుఁడగు శంబుకర్షి మా గురువుగారు.

శ్రీరామ:- ఏమీ! శంబుకర్షియా?

బ్రహ్మచారి:- [అబ్బురముతో] ఏమి యులికిపడుచున్నావు? ఎప్పుడును బేరు వినలేదా? నీ వేదియో పట్టణవాసి వని తోచుచున్నది.

శ్రీరామ [తనలోఁ బరాకుతో] నాడఁబోయిన తీర్థ మెదురై నట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) అవును. పట్టణవాసినే; కాని మీ గురువుగారిని దర్శించుటకు వీలుండునా?

బ్రహ్మచారి:- ఓ! యిదియే మంచినమయము. మా గురువుగారివేళనే శిష్యులం గూర్చికొని మతప్రసంగముఁ జేయుచుందురు. ఇదియేదారి. చూచితివా? ఈ దారినే పోయి యాబట్టలాటవైచిన పొదదగ్గరనుండి యా కుటీరము బ్రవేశించిన మా గురువుగారిని జూడఁగల్గుదువు. (ఏదియో జ్ఞాపకమునకు రాఁగా) పొరబాటు. ఆఖర్జురవనమునం దీవేళ మతోపన్యాసముఁ జేయుచుందురు.

శ్రీరామ:- సరియే నేను వెళ్లెదను. (ముందుకునడచి తిరిగి వచ్చుచుండును.)

బ్రహ్మచారి:- ఏమి తిరిగి వచ్చుచున్నావు? దారి తెలియ లేదా? నేను జూపించెదను రమ్మ.

శ్రీరామ:- అట్లుకాదు. నీవు ముందుపోయి మీ గురువు గారితో శ్రీరామచంద్రుడు మిమ్ములను జూచుటకు వచ్చుచున్నాడని చెప్పగల్గుదువా?

బ్రహ్మచారి:- (నివ్వరంగంది) ఏమి! శ్రీరామచంద్రులా? మా రాజుగారా? దేవా! యెవ్వరో సామాన్యులను కొని మీకుఁ దగినసత్కారమును జేయలేదు. రాజాధి రాజులను సందర్శించినపుడెట్లు చరియింపవలయునో మా బాబయ్యగారులు జెప్పలేదు. ఇన్నిటికి ఛాంద సులముకదా? త్నమింపుడు.

శ్రీరామ:- (బ్రహ్మచారి దగ్గఱకుఁదీసి) కుమారా! నీవలన దోషములేదు. నీమాటలవలన మాకానందముగల్గు చున్నది. రాజాధిరాజులను సందర్శించునప్పుడెట్లు చరియింపవలయునో గురువుగారు చెప్పలేదా? రాజాధి రాజులను గుర్తించు విధమయినను దెల్పలేదా?

బ్రహ్మచారి:- దేవా! లేదు. మిమ్ములను రెండవమాటు చూచినప్పుడెవ్వరో గొప్పవారను కొన్నానుగాని, మరల గొప్పవారు మాయాశ్రమమున కెందులకు వత్తురాయని-

శ్రీరామ:- నీ బేలతనము మమ్మానందము పాలుచేయు చున్నది. మీ గురువుగారు నీకేమియుఁ జదువు చెప్పరా? చిన్నవని కాఁబోలు.

బ్రహ్మచారి:- స్వామి! అట్లుకాదు; అట్లుకాదు. నన్నుఁ బోలు చిన్నలకుఁ బ్రోద్దననే సంధ్యావందనాదుల దీర్చుకొనిన యనంతరము, భగవంతునిగూర్చి కొన్ని కొన్ని సంగతులు చెప్పుదురు. ఆవల మేము పాఠములను జదువుకొనుటకుఁ బోవుదుము. మధ్యాహ్న సమయమున వైయాకరణులతోడను, మీమాంసకులతోడను బ్రసంగముఁ గావించుచుందురు.

శ్రీదామ :- మీ గురువుగారు మిమ్ముల నెప్పుడయినఁ గోపపడుచుందురా ?

బ్రహ్మచారి :- దేవా ! లేదు. ప్రసన్నవదనముతో మాటాడుచుందురు. గురువుగారని పిలువము. బాబయ్యగారని పిలుచుచుందుము. మమ్ములను జూచుటతోడనే చిరునవ్వునవ్వుచుఁ గబురులు చెప్పుచుందురు. బాబయ్యగారిని జూచుటతోడనే మాకు సంతోషముపొంగివచ్చును.

శ్రీరామ :- సరే ! అటులనా ? నీ విప్పుడేమి చదువుకొనుచున్నాడవు ?

బ్రహ్మచారి :- సంస్కృత భాషాపరిచయమును గల్గించుకొనుచున్నాడను. సంస్కృతము నేర్చికొనుట మిగుల కష్టము. మొన్న మా బాబయ్యగారు వ్యాకరణమారంభించెదమని చెప్పినారు. అప్పటినుండియు నాకుఁ జెప్పరాని యానంద ముబుకుచున్నది.

శ్రీరామ :- అంత సంతోషముగా నున్నదిగా ? మంచి మాటయే. నీ కేమయినఁ గావలయునేమో చెప్పుము. మే మిచ్చెదము.

బ్రహ్మచారి :- బ్రహ్మచారులకుఁ గోర్కెలేముండును, విద్యా
వ్యాసంగముదక్క ? ఆ విద్యను బాబయ్యగారు చెప్పు
చునేయున్నారు. అయినను నితరులనుండి యే వస్తు
వైన నూరక తీసికొనుట దోషమని బాబయ్యగారు
చెప్పుచుందురు. వారికిఁ గోపము వచ్చు పనిఁ జేయఁ
జాలను.

శ్రీరామ :- మేమిచ్చిన వస్తువు దీసికొన నొల్లవా ?

బ్రహ్మచారి :- మా బాబయ్యగా రిష్టపడినయెడల.

శ్రీరామ :- అట్లయిన మీ బాబయ్యగారిని గనుఁగొందును
గాని నీవుపోయి మేము వచ్చితిమని తెలియఁజేతువా?

బ్రహ్మచారి :- చిత్తము. సంశయమెందులకు ?

(నిష్క్రమింతురు.)

—♦ ఖర్జూర వనము ♦—

(పీఠముపై శ్రీరామచంద్రుఁ డుపవిష్టుఁడగును. శిష్యగణ
పరివృతుండై శంబుకర్షి సమీపమునఁ గూర్చుండును.)

శంబు :- దేవా ! మాయాశ్రమము నేటికిఁగదా పవిత్ర
మైనది. మీకాతిథ్యము నొసంగి మేము జరితార్థుల
మైతిమి.

శ్రీరామ :- సంయమింద్రా ! మిమ్ములను దర్శించిమేమును
బరితుష్టులమయితిమి. కాని మతవిషయకప్రసంగమును
జేయనుద్దేశించి యాయెడకరుదెంచితిమి. రాజధర్మము
మీకుఁ దెలియనిదికాదు. మేము సనాతనధర్మ సంస్థా

పనాచార్యులము. సనాతనధర్మ రక్షణార్థమై సూర్య
వంశము సాకేతపుర సింహాసనముననుండి సూర్యుని
దొట్టి నేటిదనుక రాజ్యమేలుచున్నది. కాన మతరక్ష
ణము మాకుఁ గర్తవ్యమే కాక విధ్యుక్తధర్మము.
మతద్రోహము మాతలకంటగింపు. మేము సహింసము.
మాప్రజలయందెట్టి మత ద్రోహియున్న శిక్షించుటకు
వెనుదీయము. హిందూమతమునఁ బుట్టి హిందూమత
మునఁ బెరిగి, హిందూమతమునకు ద్రోహమాచరించు
వాఁడు నరకకూపమునఁ బడకమానఁడు. మేము
నిమిత్తమాత్రులమయి యానీచుని శిక్షాపాత్రునిఁ
జేసెదము.

శంబు :- దేవా ! యిది నేనెఱుంగనిదికాదు. మతద్రోహు
లను శిక్షాపాత్రులఁజేయుట రాజధర్మము. కానినాఁడు
రాజులు తమధర్మము నెఱవేర్చని పాపమునఁబోదురు.

శ్రీరామ :- అందుచేతనే నేఁడు మేమిచ్చటి కరుదెంచి
మీరుచేయుచున్న కార్యములు, మతోపన్యాసములు,
మతద్రోహములగునో కావో నిర్ణయింప నిశ్చయించు
కొంటిమి.

శంబు :- సకలధర్మస్వరూపులగు మీరీకార్యముఁ బూనుట
కంటె మాకు సంతోషదాయక మగు కార్య
మేమున్నది ? మీసాన్నిధ్యమున నీకార్యము నిర్ణ
యింపఁ బడుటకంటె మాకు వలయునది యేది ? దేవర
వారడిగిన ప్రశ్నములకు నాయెఱిగినయంతవట్టునకుఁ
బ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకు సంసిద్ధముగనున్నాఁడను (శిష్యు

లకై తిరిగి) వత్సలారా ! మీరు పర్ణకుటీరమున వేద
పాఠముఁ జేయఁబొందు. (శిష్యులు నిష్క్రమింతురు)

శ్రీరామ :- అట్లయినచో వినుఁడు. మీరు కొన్నినాళ్ళ
నుండి చేయుచున్న హితోపదేశములును, మతోప
దేశములును మా శవణవిదారణముగనున్నవి. మహర్షు
లందఱును, స్మృతికర్తలెల్లరును మీకుమత వ్యాసంగ
మునకు నధికారములేదని చెప్పుచున్నారు. కాని
మీరావాక్యములను బెడచెవులను బెట్టుచున్నట్లున్నది.

శంబు :- దేవా ! మన్నింపుఁడు. ఎందుచే నధికారము లేదని
చెప్పుచున్నారు ?

శ్రీరామ :- “శూద్రులకు వేదములను జదువుటకుఁ గాని
ముట్టుటకుఁగాని యధికారము లేకపోవుటయే కాక
మతప్రసంగమును జేయుటకుఁగూడ నధికారములేదు.
బ్రాహ్మణులుచెప్పిన నీతులను గ్రహింపవలయునుగాని
ప్రశ్నింప రాదు” అని వీరివాదము. దీనికి మీరేమి
ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పెదరు?

శంబు :- ఇందు రెండు సంగతులు విచారింప దగియున్నవి.
అవియెవ్వి యంటిరేని, చెప్పెద, సావధాన మనస్కు
లరై వినుఁడు. మొట్టమొదటిది మేము శూద్రశబ్ద
వాచ్యుల మెట్లగుదుము ? ఆశబ్దమును మామెడకేల
యంటఁగట్టెదరు ? మేము ద్రావిడులము. మానామ
ములు మాకున్నయవి. మాపూర్వులు పరాజితులయి
నంత మాత్రమున నిష్టమువచ్చిన నామములచే మమ్ము
వ్యవహరించుట పాడియా ? అయిన దీనితోనేమి ?

భిన్ననామములచే వ్యవహరించినంతనే పదార్థములు
నై జధర్మమును విడనాడవుకదా; ఇంక రెండవది, మాకు
మతప్రసంగమునకే యధికారములేదను చున్నారు.
ఇదియెవ్వరి యాదేశము, కారణమేమి చెప్పెదరు ?

శ్రీరామ :- ఋషుల యాదేశము, స్మృతుల యభిప్రాయ
మును ; ఋషుల యాదేశమునకుఁ గారణముకూడ
వలయునా ?

శంబు :- దేవా ! ఋషులు సర్వస్వతంత్రులు కానఁ గారణ
మక్కఱలేనిమాట నిజమే; ఇష్టమున్నయెడల నిన్నటి
స్మృతిని వీరు నేడు మార్చుగలరు. మార్పుగలరనుట
యేల ? మార్చిరి, మార్చుచున్నారు. ఇందులకుఁ
దార్శాణము, భిన్నస్మృతులు ; అందుగల పరస్పర
విరోధములు; అట్టిచోఁబ్రతిక్షణము మాఱుచున్న యీ
స్మృతులుగాని తత్స్మృతికర్తలుగాని మాస్వత్వ ఖిట్టిది
యని నిర్ణయించుటకెట్లులు శక్తిమంతులగుదురు ?

శ్రీరామ :- (విసుగుతో) ఋషులను, స్మృతులను ధిక్కరింప
మొదలిడితిరా ?

శంబు :- శ్రీరామచంద్ర ప్రభూ ! మీరు ధర్మమూర్తులు,
ధర్మాధర్మ నిర్ణేతలు కాన నా ప్రార్థనము శాంత
ముతో నాలింపుడు.

నేను ఋషులను దూలనాడుటలేదు. తూలనాడుట
లేదు. తూలనాడుట వలన మాకుఁ గించిల్లాభముకూడ
లేదు. ఋషుల మనోగతితోపాటు క్షణక్షణము మాఱు
చుండు ధర్మశాస్త్రములెట్లు లొక్కజాతిస్వత్వమును

నిర్ణయింపజాలునో తెలిసికొనఁగోరుచుంటిని. మీరా స్మృతులను బాటింపకున్న నవియేమగును ? ఇదిగాక మేము దుర్బలులమగుటచేతనేకదా మమ్మథోలోకము పాలుసేయుటకే సృజింపఁబడిన గ్రంథములను ధర్మాధికారులుకూడ ధర్మశాస్త్రము లనుచున్నారు. దేవా ! యిచి యార్తాలాపములు. ఆలింపుడు. “దుర్బలస్య బలమ్రాజా” యన వినమే ? దోషులమయిన శిక్షింపుడు. నిర్దోషులమయిన రక్షింపుడు. ఇంతియే గోరునది.

శ్రీరామ :- సంయమ్నాం ద్రా ! వినుచుంటిమి, వినుచుంటిమి. మీరు చెప్పఁదలఁచినదంతయుఁ జెప్పుడు. ఆవల దోషులరో, నిర్దోషులరో విచారించి నిర్ణయింతుము.

శంబు :- దేవా ! యాలించు ప్రభువులున్న నా హృదయా వేదనమంతయు వెలిబుచ్చుకొనెదను. మేము హిందూ మతమును స్వీకరించిన కారణమున మానవసామాన్యములయిన హక్కులను మాయొద్దనుండి బలవంతముగా గుంజుకొనుట యెట్టిధర్మము ? ఎట్టినీతి ? సృష్టికర్త యెడల భక్తివిశ్వాసములను దెలుప నానందరసమగ్నములై యెల్లప్రొద్దుల నెల్లచోటులఁ బాడు పక్షిగణమునకున్న యాపాటి స్వాతంత్ర్యము మాకుండఁదగదా ! ప్రజ్ఞాచక్షువులేని జీవరాసులకున్న యధికారము మాకుండఁగూడదా ? మే మేమియు నవినీతి కార్యములకుఁ జొరలేదు. ఈ చరాచరములను, జేతనా చేతనములను సృష్టించినయా “ఏకమేవాద్వితీయమ్

బ్రహ్మమ్" ను సేవించుటకును, గీర్తించుటకును, బాడుటకును, బూజించుటకును. స్వాతంత్ర్యమును గోరుచున్నాము. చతుష్పాద జంతువులుకూడఁ బూర్వకర్మవాసనచేఁ గల్గిన జ్ఞానలాభమునఁ దపస్స మాధినిజేంది తరించినట్లు మనమువినుచున్నాము. అట్టి యధికారము మానవజన్మ మెత్తిన మాకుండఁదగదా? పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము వెలుఁగొందుచున్న యా దివ్యతేజముయొక్క సంకీర్తన పరాయణ లుబ్ధులైన యీబాలురకట్టి యధికారమేలయుండఁ గూడదు? మీరాష్ట్రమున జన్మించితలఁదాఁచు కొనుటచేతనా? పూర్వులు గడియించి యిచ్చిన యీ ప్రాజదువులను వీరిని ముట్టకుండఁ జేసి యజ్ఞానకూపమునఁ బడద్రోసిన నీకార్యమునకు నెవ్వ రుత్తర వాదులగుదురు? ప్రజల మానప్రాణ స్వత్వ రక్షణ భారమునకు మూలము రాజుకాఁడా? హిందూ మతస్థులమని మేము పిలుచుకొనుచున్నందులకుఁ బ్రతి ఫలము మాకజ్ఞాన మొసంగుటా? హిందూసంఘశరీ రమునందొక యవయవము క్రుశ్చికుసుమారుచున్న నయ్యది యెట్లు తేజస్వంతముగనుండును? ఇది మాత్రము ప్రభువులకుఁ గీర్తిదాయకమా? మీరా జ్యమున జన్మించుటచేతనా మా కీపాట్లు?

శ్రీరామ :- సంయమిండ్రా! ఊణకాలమాగుండు. మీ యిష్టము వచ్చినట్లు తపస్సాస్విధ్యాయనపరులుగండు. మీరు నిశ్చయముగా నీశ్వరధ్యానము సల్పుకొన వచ్చును. కాని వేదములిందులకు సమ్మతించునా?

శంబు :- దేవా ! మీరేయరయుఁడు, సత్యమును గనుంగొనుఁడు. వేదములు హిందువులకెల్లఁ దరణోపాయములుగ నేర్పడినవి; కాని త్సమింపుఁడు, పౌరఁ బడితిని, మానవకోటి కెల్లరకును దరణోపాయములు. వేదచతుష్కముచే వికిరితమైనజ్ఞాన తేజమును గ్రహించినవారు, గ్రహింపనిష్టపడినివారు హిందువులనఁ బడుచుండిరి. హిందువులయ్య నా లాభమును బొందఁజాలనివారు మా బోంట్లు; కాన మేమెట్లు వేదము ములను బొందఁగూడదో ! యెట్లు భగవద్ధ్యానముఁ జల్పుకొనఁగూడదో దేవరవారే యోజింతురుగాక.

శ్రీరామ :- మునీంద్రదా ! మీ మాటలు గ్రాహ్యంబుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. మా రాష్ట్రవాసులకెల్ల సమానము లగుహక్కులనిచ్చి, పక్షపాతరహితముగ రాజ్యమేలుట మాకు విధ్యుక్త ధర్మము కాన మీరు నిశ్చింత నుండుఁడు; మేము పోయివత్తుము.

శంబు :- (ఆనందపరవశుడై, భక్తిపురస్సరంబుగా) దేవరవారి పరిపూర్ణ కటాక్షమునఁ బవిత్రుడనైతిని. ఆర్తుల పాలిటి దైవతములుగదా భూనాథులు. మీ యీ మహత్కార్యముచే ద్రావిడలోకమెల్ల నాచంద్రార్కము కృతజ్ఞమైయుండును.

శ్రీరామ :- మేలు మీ రాజభక్తిచే మేము సంప్రీతులమయితిమి.

(నిష్క్రమింతురు.)

(గుట్టముపై నానుకొన్న శ్రీరామచంద్రుఁడును, వసిష్ఠుఁడును)

వసి :- శ్రీరామచంద్రా ! కార్య పర్యవసానమును దెలిసి
కొనుటకునై యీ కడకరుదెంచితిని, ద్రోహిని శిక్షిం
చితివికదా !

శ్రీరామ :- ద్రోహుల శిక్షాపాత్రులఁజేయుటకు నయోధ్య
పట్టణాధీశులం దెవ్వరును జంకువారు కారు.

వసి :- తరతరంబులనుండి యీ సంగతి మే మెఱుంగనిది
కాదు. అందుచేతనే సూర్యవంశపౌరోహిత్యమునందు
సుస్థిరులమయి యున్నారము. గుర్వాజ్ఞను దలపూ
వట్టులమన్నింపని ఛాత్రులు మన్ననకుఁ బాత్రులు
గారు. గుర్వాజ్ఞను బ్రశ్నింపకుండ నొనర్చుట శిష్య
ధర్మము. ఈ గురు శిష్య ధర్మమిప్పటిదియా ?
సృష్ట్యాదినుండి పరంపరానుగతికమయినది. ఇన్నిటికిని
మఱచితి. శంబుకుని శిష్యులనందఱి నెక్కడికంపితివి ?
వారలకుఁగూడఁ నల్పశిక్షయయిన విధింప వలసి
నదియే.

శ్రీరామ :- ఇచ్చటనే యీ చిదానందాశ్రమములోనే
యున్నారు.

వసి :- ఎక్కడ నుండిన నేమిగాని కట్టుదిట్టములు చేసితివి
కదా ? కన్నులు గానక మిట్టిపడి వర్ణాశ్రమాచార
ముల దిగఁద్రావి చెలరేగిన గురువునకుఁ బట్టిన
గతియే పట్టునని ఖండితముగాఁ జెప్పితివా ? ఈ దురా
లోచనములఁ బట్టినప్పుడే మాన్పుట మంచిది.

శ్రీరామ :- గురువరా ! శంబుకసంయమికిఁ గలిగిన గతి
యనియా మీ యభిప్రాయము ?

వసి :- అగును (ఆశ్చర్యముతో) నీవుకూడ సంయమియను
చున్నాడవే ?

శ్రీరామ :- ఇంద్రియ సంయమముఁ గావించినవాఁడు సం
యమి కాఁడాఁ ? దీనికేమిగాని శంబుకసంయమికి
సంభవించిన దుర్గతియేమి ?

వసి :- రఘురామా ! మమ్మెక్కసక్కెముఁజేయుచున్నావా?
ఇప్పుడు శిక్షించితిని చెప్పితివే ?

శ్రీరామ :- దేశికేంద్రా ! తుమింపుఁడు, మే మట్లు చెప్ప
లేదు.

వసి :- ద్రోహుల శిక్షాపాత్రులఁ జేయుపట్ల నయోధ్యాపట్టణా
ధీశులందెవ్వరును జంకువారు కారన్నమాట నీవనినది
కాదా ?

శ్రీరామ :- అగును, మేమనినవాక్యమే.

వసి :- అట్లయిన శంబుకుని శిక్షింపలేదనుచున్నావే ?

శ్రీరామ :- శంబుకసంయమిని శిక్షించుటకుఁ బూర్వము
ద్రోహియని స్థిరపడవలయునుగదా ?

వసి :- మనవాదమంతయు “ఘట్టకుటీప్రభాతన్యాయమ”యి
నది. స్మృతు లేమి చెప్పుచున్నవో వినిపింపలేదా ?
స్మృతివాక్యంబులను బాటించుటకన్నను రాజధర్మ
మేమి కలదు ? హిందూమతమునకు స్మృతులు మూలా
ధారములు. ఆ స్మృతివాక్యముల ననుష్ఠేయములుగాఁ

జేయుట రాజధర్మము. స్మృతులు ద్విజేతరులకు దప
స్సాధ్యాయములను నిషేధించుచున్నవి. వానిని
బాటింపక శంబుకుఁడు మతద్రోహముఁ జేయుచు
న్నాఁడు నీవువానినుపేక్షఁ జేయుచురాజధర్మమునునొక
మూలకుఁ ద్రోయఁజూచుచున్నావు. అయోధ్యాధీశు
లెవ్వరిట్టిపనులకొడిగట్టలేదు తొల్లి.

శ్రీరామ :- మీ వాక్యములు సత్యమునే ప్రకటించుచున్నవి.
మీరు శంబుకసంయమిని మతద్రోహిగా రుజువు
చేయఁగలిగితిరో నిష్కరుణులమై వానిని శిక్షాపాత్రు
నిజేసెదము. మేమింతదనుకను శంబుకసంయమితోఁ
బ్రసంగించితిమి కాని వాని వాక్యము లాదరణీయము
లుగఁ గన్పట్టుటచే మేమే యాయధికార మిచ్చినచ్చి
తిమి. నిరపరాధుఁడుగఁ గన్పట్టు శంబుకుని దును
మాడి పాపమునఁ బోవనొల్లము. రాజులు సర్వ ప్రజాను
రంజకులై నేల నేలఁదగువారుగాని కొందఱి యుపదేశ
ముల నమ్మి యపరాధరహితులను బాధపఱచుటకుఁ
దగువారు కాదు.

వసి :- (కుపితుఁడై కమండులుపు నేలంబెట్టికొట్టి) గురు తిర
స్కారమునకుఁ గడంగుచున్నావు. బ్రాహ్మణులిట్టి
తిరస్కారము సహింపనొల్లరు. బ్రాహ్మణుల శక్తిఁ
బరీక్షింపవలయునని తోచెఁగాఁబోలు. అట్లయిన
వినుము. రేగిన కార్చిచ్చువలె సర్వలోకములను దగ్ధ
పటలముఁ జేయఁజాలును.

శ్రీరామ :- దేవా ! యిది మే మెఱుంగనిదికాదు. పరశు
రాముని మే మెఱుంగమనుకొంటిరా ? ఎందుకయిన
నోర్తుముగాని మేము విశ్వసింపని కార్యములఁ జేయ
నొల్లము. ఇయ్యది క్షత్రధర్మము. ఇది యిట్లుండ
మే మరణ్యమునఁ గ్రుమ్మరునప్పుడు గుహుఁడు చేసిన
సాహాయ్యమును మఱపుమందురా ? శబరి కనంబఱచిన
యవ్యాజభక్తిని విస్మరింపుమందురా ? ఈ యలంతుల
మాటయేల ? హనుమదాదులు చేఁదోడువాఁదోడుగా
కున్న వారధిఁగట్టఁగల్గుదుమా ? రావణ సంహారముఁ
జేయఁగల్గుదుమా ? ఆర్యులమైన మనమనార్యులపాటి
కృతజ్ఞులమై యుండఁ దగదా ? రాజనీతి మాట
యటుంచి తోడ్పడినవారికిఁ బ్రతిఫలముఁ జూపుట
మానవ సామాన్యమగు నీతికాదా ?

వసి :- శ్రీరామచంద్రా ! నీ వాముష్మికముమాటఁ దల
పెట్టక యైహికం బాలోచింపుము. వీరందఱికి సమాన
స్వత్వ మొసంగిన మా పాశ్లేమగును ? తరతరంబుల
నుండి బ్రాహ్మణ క్షత్రియజాతులు రెండును మిథ
స్సాహాయ్యంబున వర్తించుట యెఱుంగవో ? లేకున్న
మీ రాజ్యమును మా కులగౌరవంబును జిరకాలము
నాఁడే పేరులేకుండెడివి. కావున నట్టి యుపద్రవమును
దప్పించుటకే యింత తఱచి తఱచి చెప్పుచుంటిమి.

శ్రీరామ :- (చుఱుకుచూపులతో) దేశికేంద్రా ! బ్రాహ్మణ
సాహాయ్యంబు వలననే రాజులు రాజ్యమేలిరనియా
మీ యభిప్రాయము ?

వసి :- (ఆత్రముతో) కాదు, కాదు; క్షత్రియులు కత్తితోఁ దీర్పఁదగిన పనిని బ్రాహ్మణులు మాటలతోడనేతీర్చి రాజుల యలజడిని బాపిరని నా యభిప్రాయము.

శ్రీరామ :- చిత్తము ! మంచిమాటయే.

వసి :- కావున నీ రెండు జాతులు పరస్పర సౌభ్రాత్రముననే సౌభాగ్యమును, గౌరవమును నందియుండగలవు. దీనికి వ్యతిరేకమయినచో సంతఃకలహములచే దినదినము సంక్షీణభావ మందఁగలవు. ఇది నిస్సంశయము.

శ్రీరామ :- ఒకజాతి సౌభాగ్యమునకయి మఱియొక జాతిని సర్వకాల సర్వావస్థలయందు బానిసతనమునందుంచి మూర్ఖులను జేయుట రాజనీతియగునా ? రాజధర్మము ప్రజలను నిష్పాక్షికమయిన బుద్ధితోఁ బరిపాలించుట కాదా ?

వసి :- శ్రీరామచంద్రా ! ఇందొక్క జాతిస్వత్వమును హరించి బానిసలుగా నుంచుట యేమున్నది ? వీరు మీ పూర్వులతో నడుముకట్టుకొని పోరి తమహక్కులను గోల్పోయిరి. పరాభూతులయిన శత్రువులు లోఁబడిరని చెప్పి స్వత్వ సామాన్యము నొసంగుట రాజనీతి విరుద్ధము కాదా ?

శ్రీరామ :- మహాత్మా ! శరణాగతరక్షణ విరుదంబుఁదాల్చిన మాకు మీ వాక్యములు బోధపడవు. మీ యుపదేశప్రకారము మే మాచరించిన భవిష్యదంతర్వాణులు మమ్మేమిగా భావింతురు ?

వసి :- మహాపురుషుడవనియు, రాజదేవేంద్రుడవనియు, భగవదవతారమవనియు భావింతురు.

శ్రీరామ :- ఇదియెట్లు తటస్థించును ?

వసి :- ఇది యెట్లు తటస్థించునని సంశయచిత్తుడవైతివా ? వినుము చెప్పెదము. ఇంతటి నిర్దాక్షిణ్యముతో రాజధర్మమును నెవ్వరు నిర్వర్తింపఁగల్గిరి ? ఇంతటి ధర్మబుద్ధితో స్మార్తధర్మములెవ్వరు పరిపాలింపఁగల్గిరి ? నీ విట్టి ధర్మ నిర్వహణముఁ జేయుచో ఋషులేల నిన్ను భగవదవతారముగాఁ గొనియాడరు ? వర్ణాశ్రమాచార పరాయణ శీలుడయిన రాజు నిమిత్త మాత్రుడై వర్ణసాంకర్యముగల్గఁజేయువారల శిక్షించునని స్మృతులు చెప్పుటలేదా ? లేము.

శ్రీరామ :- మీరెంత చెప్పినను శంబుకుని వధకు మనసు పోకున్నది. ఇతఁడు నిరపరాధియని మా విశ్వాసము.

వసి :- అపరాధియైననేమి ? నిరపరాధియైననేమి ? శాస్త్ర సమ్మతమైననేమి ? గర్హితమయిననేమి ? ఒక్కని మరణముచే రెండుకులములు సిరిసంపత్తులచేఁ దులఁదూఁగునప్పుడు, తామరతంపర క్రియ వృద్ధి నందునప్పుడు వెనుకంజవేయకుము. ఆత్మరక్షణ మెల్లజీవులకు నవశ్యకర్తవ్యము.

శ్రీరామ :- పాపముఁజేసి మనుటకన్నఁ బరోపకార మాచరించి, మరణించి యశఃకాయుడగుట యుక్తము కాదో ?

వసి :- అందుచేతనే నిన్నీ కార్యమునకుఁ బురికొల్పుట.
 లేకున్న ధర్మసూక్ష్మ వేదులమయిన మే మిట్టిపనికిఁ
 బూనుకొందుమా ? ఒకనిని జంపి జాతిద్వయమును
 సముద్ధరించుట పరోపకారము కాదా ? అమ్ము.
 కార్యోన్ముఖుఁడవుకమ్ము. ఆలసింపకుము.

శ్రీరామ :- (తనలో) కొంతవఱకు సందియము దీరినది.
 ఇది న్యాయముగాకున్న నీ మహానీయుఁ డింత పట్టు
 దలతో నేలచెప్పను ? (ప్రకాశముగా) గురువరా !
 ధర్మాధర్మ విచారణ భారము గురుభుజస్కంధమున
 నుండును. గురూపదేశంబు వ్యవగతకల్మషంబుగాన
 శంబుకుని బరలోకప్రాప్తునిఁజేసెదము. మేమిదే పోవు
 చుంటిమి, సెలవిప్పింపుఁడు. (పోబోవును, పాదు
 త్రవ్వి నీళ్ళు పోయుచున్న బ్రహ్మచారి వాక్యము
 లాలించి కన్నీటిచే డగ్గుత్తికపడినస్వరముతో శ్రీరామ
 చంద్రుని కడ్డపడి)

బ్రహ్మచారి :- మహాప్రభూ ! మాబాబయ్యగారిని జంపె
 దరా ? వలదు. వలదు. మమ్మలనందఱిని దిక్కులేని
 పక్షులను జేసెదరా ? ఇంతకుమున్ను నేఁగోరినవస్తువు
 నిచ్చెదమంటిరి. మాబాబయ్యగారి ప్రాణమునాకిండు.
 మాబాబయ్యగారిష్టపడినను బడకున్నను నేను మీ
 రిచ్చుదానమును గ్రహింతును. (ఏమి చెప్పటకుఁదోఁ
 చక శ్రీరామచంద్రుఁడు దిగాలున నిలువంబడియుండ
 వసిష్ఠుడక్కసుగ్రక్కుచున్న చూపులతోఁ బిల్లవానిఁ
 జేయిపట్టుకొనిలాగి) మిమ్మాదరించుటకు మేముంటిమి

లెమ్ము. ఇటురమ్ము. (శ్రీరామచంద్రునితో) పిల్ల
వానిమాటలతో నేమిగాని నీకార్యాచరణమునకుఁ
బొమ్ము.

శ్రీరామ :- దేశికేంద్రదా! అబముసుబమెఱుంగని కసుగందు.
ఏమియుఁజేయకుఁడు.

వసి :- మాది మాత్రము కన్నకడుపుకాదా? (శ్రీరామ
చంద్రుఁడు నిష్క్రమించును)

బ్రహ్మచారి :- (కంటిసీరు కంటఁగ్రుక్కుకొని) అయ్యా!
మీరులేకేమి? మాతాతలనాఁటి నుండియు సంపూర్ణ
కటాక్షముతోఁ జూచుచునే యున్నారుకదా.

వసి :- లంకను బుట్టినవారందఱు రాక్షసులే. క్రొత్తలేమి
యుండును. ?

బ్రహ్మచారి :- మీరుచెప్పినదిమాత్రము నిజముకాదు.
లంకలోఁబుట్టిన విభీషణుఁడు రాక్షసుఁడు కాఁడు?
(నిష్క్రమణము)

(శ్రీరామచంద్రుఁడు తపోనిష్ఠునన్న శంబుకుని జేరి
కోశముననున్న ఖడ్గమునుబెఱికి, ఝలిపించి మరల
నాఁగి విషాదముతోఁ గుడిచేయివంక
దేఱిపాఱఁజూచి)

కరుణయొకింతలేక కుల కాంతను, సాధ్వని, బూర్ణగర్భిణి
వరకు నరణ్యభూములకుఁ బంపఁగఁజాలినయట్టి నీకు దు
ర్భరమగునే యొకానొకని ప్రాణముతీసెడుపట్ల మఱానిశే
ఖరుఁడగుఁగాక, జాలియెటు కల్గును? దక్షిణబాహుదండమా!

(మరల నుత్సాహముతో ఖడ్గమెత్తి)

క్షతధర్మంబు స్మృతివాక్య సమ్మతంబు

ధర్మసంస్థాపనార్థంబు ధరణిలోన

సద్గురూపదిష్టముగాన జంకకుండ

శంబుకుని రామచంద్రుండు చంపుచుండె.

(భిన్నమస్తకుడై శంబుకుండు నేలవ్రాలును, దివ్య
తేజము మింటికెగయును. శ్రీరామచంద్రుండు నిష్క్రమించును)

శంబుక శిష్యుని ప్రవేశము.

ఏమందుఁగటకటా! యిట్టివిడ్డూర

మీముందు జరిగినే యెచ్చోటనేని?

చలిచీమనేనియుఁ జాఁద్రొక్కకుండ

వనసీమలోపల వసియించి యెపుడు

పవనభుక్తిఁ దపించు పరమపూరుషుని

శంబుక సంయమిచంద్రు మద్గురుని

బ్రాహ్మణులెల్లఁగాపట్యంబుతోడఁ

బసరిచ్చి యొక విప్ర బాలు, విసంజ్ఞ

గాఁజేసి యయ్యది కల్గె శంబుకుని

జపముచేననిచెప్పి చాటించి, రామ

చంద్రుచే మద్గురుఁ జంపించి పిదప

బ్రాహ్మణ బాలుండు బ్రతికినాఁడనిరి.

ఎన్నఁడే బ్రదుకునే యీల్లినవాఁడు ?
 ఏమి యీ దు స్తంత్ర మేమి యీమాయ ?
 ఏమి యీగారడి ? యేమి యీ కుట్ర ?
 ఏమెట్టుజీవించు మేమెట్టుబ్రదుకఁ
 గలవారమిఁకమీఁదఁ ? గాలుష్యమౌర !
 లోకాన నాలగోలును బాలగోలు
 గగ్గోలు సేయవే ? క్రాచవేజగము ?
 మా శోకవహ్నియు మాదు దుఃఖాగ్ని
 కాల్చవే విప్రప్ర కాండులనైన
 బాలుర శాపంబు బ్రహ్మ శాపంబు
 కార్చిచ్చుఁబోలె లోకంబులనేర్చు
 నీ దోషఫలమెల్ల నీ దేశమందుఁ
 బ్రజలార ! వినుఁడు నా పల్కుల నన్ని
 స్వాతంత్ర్యమంతయు సమసిపోవంగఁ
 బారతంత్ర్యమునందుఁ బడిపడిపోయి
 విద్యావిహీనులై విప్రులెల్లరును
 సేవక వృత్తిలోఁ జిక్కిపోయెదరు
 ధర్మంబు, శౌచంబు దయయు సత్యంబు
 కొఱవడఁదమునెల్ల కులములవార
 లేవగించఁగనుంగు రేమిలోఁచకయె

మఱుగుచునుందురు మాటిమాటికిని
 దైవంబు దూఱుచుఁ దగవులేదంచు
 నెందఁక బ్రాహ్మణు లీదోషమెల్ల
 దిద్దుకోలేరొ యీ దేశంబులోన.
 నందఁక నీ రీతి నల్లాడుచుండ్రు
 సత్యంబు నామాట సత్యంబుసుండు.

సంపూర్ణము.

Blank Page

కవిరాజు రచనలు



1. ఖాసీ
2. కురుక్షేత్ర సంగ్రామము

అచ్చు లో

కుప్పుసామి శతకము

ధూర్తమానవా

సూతాశ్రమ గీతాలు

సూత పురాణము

(4 ఆశ్వాసములు)

Check List

Book Number	Gvp07P24A	Date	9/3/61
Front Cover	Yes	Back Cover	Yes
Blank Pages			
	GT 153		
Missing Pages			
	NO		
Prepared	Sweetser	Scanned	K. Ramirez
BOOK SIZE	H 71 W 4.7	Pages	147